

ISÄ
NIKOLAI

Agata Okulov

Isä Nikolai Olaj

Muutettiin

Pyhästä kirkasta ja kirkon
talonmestari on

Maanantai 1875

Agnia Okulov

Isä Nikolai

Elämäkerta

Pyhän Sergein ja Hermanin
Veljeskunta r.y.

Joensuu 1970

Johdanto

Vuoden 1956 helluntaiksi ilmestyneessä »Aamun Koiton» numerossa minua kiinnosti arkkipiispa Hermanin kirjoitus »Alkavat unohtua». Kirkkomme esipaimenen rakastavalla sydämellä oli ollut harras toivomus säilyttää kirkkomme piirissä kauan voimiensa ja kykyjensä mukaan hyödyllistä työtä tehneiden siunpaimenten muisto sillä tavoin, että heistä kirjoitettaisiin elämäkertoja tai muistelmia muodossa tahi toisessa.

Vuonna 1944 sain arkkipiispan pyynnöstä ja siunauksella kirjoittaa veljeni Simeon Okulovin lyhyen elämäkerran. Mutta v. 1956 kesäkuussa arkkipiispa kirjeessään kysyi minulta, olenko ryhtynyt kirjoittamaan veljeni Nikolain elämäkertaa.

En ollut siihen ryhtynyt enkä ollut koskaan aikonutkaan. Sisäisesti tunsin, että olisi ollut pyhä velvollisuuteni tehdä jotain asian hyväksi. Mutta en pitänyt itseäni pätevänä kirjoittamaan vanhimmasta veljestäni, sillä meillähän oli aika suuri ikäero. Lisäksi veljeni eläessä en tarpeeksi syventynyt hänen työhönsä. Olihan hänen työmaansa Herran vainiolla ollut niin laajalla alueella maassamme.

Tarvitsin apua ja sen vuoksi kirjoitin eräälle henkilölle ehdottaen, että ryhtyisimme yhteistyöhön. Mutta en ehtinyt vielä saada häneltä vastausta, kun sain arkkipiispalta heinäkuun viidentenä päivätyn kirjeen, jossa hän mainitsi mm: »Olen iloinen, että otitte omaksenne veljenne Nikolai-vainajan elämäkertomuksen kirjoittamisajatuksen ja aiotte ryhtyä valmistaviin toimenpiteisiin aineiston sekä apulaisienne hankkimisessa...

Toivon työllenne Korkeimman apua.

Rakkaudella ja piispallisin siunauksin.

Arkkipiispa Herman»

Toivomaltani työtoverilta tuli kielteinen vastaus. Saatuaani arkkipiispalta toisen kirjeen velvollisuudentuntoni kuitenkin

kasvoi kasvamistaan, ja melkeinpä pidin arkkipiispalle kohdistuvana kuuliaisuustehtävänäni yritystä kirjoittaa Nikolai-veljestä niiden vähäisten kykyjeni — leivisköittäni — mukaan, jotka Herra on minulle antanut.

Jumala suuresta armostaan lähetti minulle runsaasti avustusta usean Nikolai Ortamo tunteneen henkilön välityksellä. Olen sangen syvästi kiitollinen kaikille niille henkilöille, jotka lähettivät tietoja ja muuta aineistoa tähän elämäkertaan. Koko elämäkertomus onkin arvoisien esipaimeniemme, usean Nikolai Ortamon ystävän, työtoverin ja oppilaan yhteisen työn tulos. Lisäksi Nikolain minulle aikoinaan lähettämistä kirjeistä olen saanut runsaasti hänen omia ajatuksiaan ja lausuntojaan.

Huomaatan vielä, että vaikka tässä onkin kysymys yhden henkilön elämäkerrasta, olen ottanut mukaan asioita, jotka eivät pääasian kannalta olisi tarpeellisia, mutta jotka kuitenkin ovat mielenkiintoisia ja valaisevat kirkkokuntamme toimintaa itsenäisen Suomen ensimmäisinä vuosikymmeninä.

Ensimmäisen ja erittäin tärkeän sysäyksen sain seminaarin lehtori, pastori D. Tarvasaholta. Hän näet kopioi minulle Nikolai Ortamon ansioluettelon seminaarin nimikirjasta, jonka Itä-Suomen seminaarin johtaja Vilho Körni hyväntahtoisesti lainasi hänelle tarkoitusta varten. Pastori D. Tarvasahon työn osuus Ortamon elämäkerrassa onkin suuri, ja siitä kiitän häntä. Arkkipiispa Herman antoi julkaista tässä elämäkerrassa sangen syvälisen puheensa, jonka hän piti rovasti Ortamon ruumiinsiunaustilaisuudessa. Sitten erittäin arvokkaan, suurta Nikolai Ortamon tuntemusta sisältävän kirjoitelman sain kouluneuvos Kaarlo Saarialholta. Samoin veljeäni tunteneet hengenmiehet, Piispa Paavali¹⁾, pappisseminaarin lehtori, pastorit Aari Surakka²⁾, A. Olanto³⁾ ja rovasti L. Mitronen lähettivät arvokkaat kirjoitelmansa elämäkertaan, samoin kaupanhoitaja Paula Home ja opettajat Viivi Hernberg ja Väinö Jyrkinen. Heille kaikille ja myöskin muille henkilöille, jotka tavalla tai toisella ovat avustaneet Nikolai Ortamon elämäkerran syntymisessä, lausun kunnioittavat ja mitä sydämellisimmät kiitokseni.

Joensuussa, Pyhän Nikolaoksen muistopäivänä toukokuussa 1957.

Agnia Okulov

1) Nykyisin Arkkipiispa Paavali.

2) Nykyisin rovasti.

3) Nykyisin rovasti.

Sisältö

Johdanto	5
1. Kuolemanajatus	9
2. Lapsuus ja nuoruus	10
3. Koulupinnot	13
4. Ensimmäinen toimiala	15
5. Palkealan ortodoksisen seurakunnan kirkkoherrana ..	16
6. Viimeiset kirkolliset toimitukset Larin Paraskelle	
7. Puutteenalaista aikaa	20
8. Muita samanaikaisia työaloja	23
9. Suomennos- ja toimituskomitean jäsenenä	24
10. Ortodoksisen uskonnon opettajana	24
11. Petsamossa	25
12. Puolustuslaitoksen matkasaarnaajana	28
13. Ortodoksisten vankien sielunhoito	29
14. Uskonnonvapautuskomiteassa. Kirkolliskokousten, kirkollishallituksen ja kirkollisen ylioikeuden jäsenenä ..	30
15. Viipurin suomalaisen ortodoksisen seurakunnan esimiehenä	31
16. Nikolai Ortamo Sortavalassa	32
17. Rovasti Nikolai Ortamo saarnaajana ja rippi-isänä	34
18. Pappisseminaarin lehtorina	35
19. Opintomatka Viroon	38
20. Rovasti Ortamo lähetystyössä Eestin Inkerissä	40
21. Sortavalan seminaarin lehtorina	42
22. Sodan jaloissa ja siirtolaisuudessa	43
23. Sortavalan — Itä-Suomen seminaarin lehtorina	46
24. Kahden rovasti Ortamon oppilaan lausuntoja omasta opettajastaan	56
25. Kaarlo Saarialho: Nikolai Ortamo seminaarinlehtorina ..	59
26. Pyhain Sergein ja Hermanin Veljeskunnan työsaralta ..	65

27. Eläkevaarina	70
28. Jumalaan luottava huolenpito omasta kirkkokunnasta	73
29. Elämän iltana	73
30. Hautaus	76
31. Päättösanat	79
Rovasti Nikolai Ortamon saamat kunnianosoitukset	80

Rovasti Nikolai Ortamo

"Olkaamme tietoisia siitä, että kuolemanajatus on Jumalan lahja, kuten kaikki muutkin hyveet ovat Jumalan antamia lahjoja ihmiselle."

Pyhittäjä Johannes Klimakos.

1. Kuoleman ajatus

»Aika vain eteenpäin hiljalleen menee, ja me kaikki vähitellen vanhenemme ja muutamme sitten täältä pois.»

Näin Nikolai Ortamo kirjoitti jo v. 1948 kirjeessään minulle, ainoalle elossa olevalle sisarelleen Agnialle.

Pyhittäjä Johannes Klimakos sanoo: »Kuten leipä on kaikista ravintoaineistamme tärkein, samoin on mietiskely omasta kuolemastamme muita tehtäviämme tarpeellisempi.» Nikolai Ortamo sielunpaimenena ja todellisena uskovana ortodoksina oli omaksumut tyynesti oman kuolemansa ajatuksen. Tunnollisesti ja hartaasti hän syventyi aamuin ja illoin Pyhän Raamatun lukemiseen. Lienee hän Siirakin kirjaakin lukiessaan pysähtynyt miettimään sanoja: »Kaikissa asioissasi muista loppuasi, niin sinä et milloinkaan syntiä tee» (7: 36).

Noin kolme vuotta ennätti kulua tuon kirjeen saapumisesta, kun tuli viesti, että toukokuun 23. päivänä v. 1951 rovasti Nikolai Ortamon mainen matka on päättynyt, ja Suomen ortodoksinen kirkko menettänyt työvainioltaan uskollisen, pitkäaikaisen sielunpaimenensa. Tapaus saattoi olla hyvin monelle odottamaton, mutta veli oli hyvissä ajoin valmistanut sisarensa ottamaan vastaan näkyväisen eron hetken.

Niin, — jokaiselle ihmiselle tulee vielä eteen pyhä, salainen kuolonuneen nukkumisen hetki. Todella uskovan ortodoksin tulee siis vakaasti mietiskellä lähenevää kuolemaansa ja sen jälkeistä sielunsa tilaa. Silloin hän välttyy monesta synninteosta, ja se onkin mitä tärkeintä hänen sielunsa pelastumiselle iankaikkisessa elämässä.

— — —

Syvenykäämme hetkiseksi seuraamaan rovasti Nikolai Ortamon elämän kaarta.

2. Lapsuus ja nuoruus

Heinäkuun 25 päivänä v. 1879 syntyi rovasti Sergei Okulovin ja Maria o.s. Romanovin esikoinen, joka sai kasteessa isänsä isän nimen Nikolai. Hänen syntymäkotinsa oli Sortavalassa Riekkalan saarella olevassa Rantueen kylässä. Pyhän Nikolaoksen kirkko, jota nimitettiin Miikkulan kirkoksi, oli Läppäjärven rannalta ko-
hoavalla korkeahkon rinteen harjalla. Tämä kirkko lienee ollut ensimmäisenä Sortavalan ortodoksisen seurakunnan käytössä. Lähellä sitä alavammalla paikalla oli ortodoksisen seurakunnan ensimmäinen pappila, jossa silloinen seurakunnan esimies Sergei Okulov asui perheineen. Rakennus oli keltaiseksi maalattu, ja siinä oli neljä kamaria ja keittiö. Talon ikkunoista näkyi Läppä-
järvi milloin tyvenenä, milloin myrskyisenä. Sortavalan kaupunki silloisine puurakennuksineen oli vastarannalla.

Miikkulan kirkon ja pappilarakennuksen välissä oli karjakar-
tano eli tanhua, jonka alaosa oli rakennettu kivistä ja yläosa puusta. Talon vierustalla oli kasvimaa ja sen sivuitse johti tie saunalle.¹⁾

Nikolain isovanhemmat Ponomari Nikolai ja Maria Okulov sekä neljä hänen isänsä sisarta, nim. Aleksandra, Anna, Maria ja Olympiada asuivat samassa Rantueen pappilassa. V. 1868 syntynyt Maria mm. kertoi: »Nikolai oli lapsuusvuosinaan kiltti poika. Hän piti paljon tädeistään ja oleskeli mielellään heidän seuras-
saan.»²⁾

Nikolailla oli vilkas ja iloinen luonne jo pikku poikana. Kun hän varttui nuorukaiseksi, säilytti hän pirteytensä ja lisäksi huumorintajunsa. Monissa elämän tapahtumissa hän saattoi huomata leikkisiä ja valoisia piirteitä. Tuo hilpeys säilyi hänellä aina vanhuuteen saakka. Se olikin ikäänkuin vastapainona monessa elämän vaikeassa tilanteessa, ja se toi monesti helpotusta ja iloa ympäristöönkin.

Rantueelta Okulovit muuttivat asumaan Sortavalan kaupun-

1) Kertonut neiti Maria Okulov.

2) sama

kiin. He vuokrasivat itselleen asunnon ensin Mannievin kaksinkertaisesta puutalosta ja myöhemmin lehtori A. Genetzin talosta Kymölän puolella.

Tämä ilmenee kirjeestä, jonka Nikolai lokakuun 21 päivänä v. 1948 kirjoitti sisarelleen ollessaan seminaarin uskonnon lehtorina Raumalla.

»Eilen illalla täällä seminaarimme väen ja sen ystävien kesken vietimme Kymölän seminaarin syntymismuistoa. Sehän oli alkanut toimintansa 68 vuotta sitten lokakuun 20 päivänä. Juhlatilaisuus oli seminaarin juhlasalissa, ja sen ohjelma erittäin arvokas, vaikka ei pitkä, ainoastaan tunnin kestävä. Kyllä muistuvat minunkin mieleeni lapsuuteni ajat, kun pappa-vainaja oli seminaarin lehtorina ja me asuimme Kymölän puolella Genetzin talossa.»

Nikolain isä osti v. 1886 asuinrakennuksen Johanneksenkadun varrella. Tontti oli suuri, ja vähitellen istutettiin omena- ja päärynäpuita, poppeleita, koivuja, pihtakuusia ym. puita sekä marja- ja koristepensaita. Puutarha kehittyi vuosien kuluessa hyvin viihtäväksi. Ruusupensaat pääkäytävän molemmin puolin kukinta-aikana tuoksuivat valkoisina. Keskellä puutarhaa tummat tuijat ja valkorunkoiset koivut muodostivat rauhasan olopaikan puutarhassa kävijöille. Pyöreässä orapihlaja-majassa tavallisesti juotiin iltateetä päivän työn ja touhun jälkeen.

Rakennuksen toisella puolen oli »lasten puutarha.» Siperialaiset herneluut sekä sireeni- ja happomarjapensaat ympäröivät sitä. Sen edustalle isä rakennutti voimistelutelineet, joissa olivat lasten keinu, köydet, renkaat ja rekkipuu.

Nikolai voimisteli ahkerasti. Hänen lihaksensa vahvistuivat jatkuvasti, ja hänestä kehittyi urheilua harrastava nuorukainen. Nikolailla oli muutamia hyviä tovereita, jotka usein kävivät hänen luonaan voimistelemassa ja leikkimässä. Heistä mainittakoon mm. Pekka Supinen, Vilho Sarkanen ja Eero Ikonen. Myöhemmin kun Nikolailla oli jo omia veljiä ja sisaria, luonnollisesti hekin harjoittelivat voimistelutelineissä. Ajoittain ison puutarhan käytävät kesäisin saivat olla lapsille kilpajuoksuratana. Joskus järjestettiin estejuoksua puutarhapenkkiä alitse ja päällitse ja kilpajuoksua perunalusikka hampaiden välissä. Sepä vasta hauskaa olikin! Kilpatehtävissä Nikolai toimi aina johtajana ja myös palkintotuomarina.

»Kotka»-nimisellä venheellä ja myöhemmin »Lugletilla» pojat soutelivat Läppäjärvellä ja joskus kauempanakin Hiidenselällä tai Mustalla selällä. He myös purjehtivat ja uistelivat. Väliin on-

kiminenkin sujui hyvin, kun ahven toisensa jälkeen nykäisi. Uimista pojat myös harrastivat ahkerasti.

Noilla venematkoillaan Nikolai pari kertaa horjahti venheesään ja polskahti veteen. Kerran hän sotkeutui vedessä purjeköysiin ja oli vähällä hukkuakin. Mutta kumminkin pontevien lihasvoimiensa avulla — ennen kaikkea Jumalan varjelemana — hän pelastui uhkaavasta vaarasta.¹⁾

Kerran Nikolai ja joku hänen tovereistaan olivat Lämpäjärvellä uimassa. Kaupungin rannasta uinti alkoi, ja pojilla olikin päämääränään uida Lämpäjärven yli vastarannalle Rantueelle ja sieltä suorittaa paluumatka samoin. Suoritus vaati sitkeätä kestävyysuintia, sillä Lämpäjärvi on leveänpuoleinen. Järven keskipaikkeilla he lepäilivät veden pinnalla kelluen. Juuri siihen aikaan kulki saaristolaiva, ja sieltä huomattiin, että kaksi ihmistä kellui vedessä. Vaikkakin laiva lähestyi jo kaupungin satamaa, antoi kapteeni komennuksen, että laivan tuli mennä pelastamaan hukkumaisillaan olevat. Laiva kääntyi ja suuntasi kulkunsa poikiin päin. Nämä eivät tätä ensin huomanneet. Mutta kun he tajusivat sen, että laiva lähenee lähenemistään heitä, he äkkiä posahtivat uimaan pakoon. Kun laivan kapteeni näki sen, pui hän harmissaan nyrkkiä pojille. Hän näet käsitti asian niin, että pojat tekivät kiusaa hänelle. Laiva suuntasi kulkunsa kaupungin rantaan, mutta pojat suorittivat urhoollisesti oman uintimatkinsa.²⁾

Nikolain isoäiti ja tädit asuivat silloin kaupungin uudessa pappilarakennuksessa, joka oli tehty puretun vanhan kirkon hunkahirsistä. Sortavalan ortodoksinen seurakunta sai v. 1873 25 pietarilaisen rikkaan Jelisejevin rakennuttaman uuden kirkon, joka oli pyhitetty apostolien Pietari ja Paavali muistolle.

Nikolai muisti ahkerasti käydä naapurin pihassa tervehtimässä tätejään. Pojan vilkasta mielikuvitusta ja leikkisyyttä kuvastaa seuraava tapaus: Kerran hän tapansa mukaan meni tätiensä luo. Menomatalla hän näki kaupungin kadulla jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Kun hän syöksähti ovesta sisään tilitään, sanoi hän: »Tuolla kadulla kävelee kaksi ranskalaista. He juttelevat lakkaamatta. Ihmiset kuuntelevat heitä, eivätkä ymmärrä mitään.»

Tädit töytäsivät heti kadulle katsomaan ranskalaisia. Hämmästys lienee ollut suuri, kun he näkivät kadulla kaksi sianpor-

sasta, jotka olivat päässeet jostakin sikalasta karkuteilleen. Taisi tätejä vähän harmittaa, mutta ei Nikolai-veitikalle kukaan voinut suuttua. Hänet tunnettiin hyvin.¹⁾

3. Kouluopinnot

Kymölän Seminaarin lastentarha oli ensimmäinen opinahjo, jossa Nikolai Ortamo sai varhaisimman opetuksensa 1 1/2 lukuvuotta v. 1886—1887. Lukuvuonna 1888—1889 hän oli Sortavalan Suomalaisen Tyttökoulun oppilaana. Tyttökoulun johtajattarena oli neiti Hilma Fabritius. Tältä ajalta on jäänyt vähän muistoja. Joka tapauksessa Nikolai oli vilkas keksimään pikku kepposia. Luokalla hän istui jokseenkin keskipaikalla. Seuraavassa rivissä hänen edessään istui tyttöoppilas, jolla oli pitkänpuoleiset palmikot. Kaikessa hiljaisuudessa Nikolai sitoi tuon tytön letit kiinni pulpetin selkänojaan. Opettaja sattui kysymään jotain työltä. Tämä yritti nousta ylös, mutta ei päässytäkään, sillä hän oli hiuksistaan kiinni pulpetissa. Tyttö oli hämillään, ja tovereita pyrki naurattamaan.

Nyt seurasi tiukka tutkimus, ja vallaton poika tunnusti tekonsa. Taisipa hän saada arestiakin rangaistukseksi.

Myöhemmin sekä tyttö sekä poika olivat arvovaltaisia henkilöitä. Edellinen, maisteri Toini Alopaeus, oli Sortavalan tyttökoulun rehtorina, ja jälkimmäinen, rovasti Nikolai Ortamo, oli Suomen ortodoksisen pappisseminaarin sekä Sortavalan opettajaseminaarin lehtorina.

Kun toverukset jo harmaahapsisina tapasivat toisensa, kyllä heillä aina riitti iloista rupattelua koulupenkin ajoilta²⁾.

Vaikka Nikolai oli iloinen ja taipuvainen vallattomuuteen, noudatti hän kumminkin kuuliaisena vanhempiensa hyviä neuvoja. Aamu- ja iltarukouksiaan hän ei unohtanut. Siihen häntä velvoitti jo yksistään omien vanhempiensa vakava ja harras esimerkki. Heidän kanssaan hän säännöllisesti kävi kirkossa jumalanpalveluksissa. Omalta isältään hän jo varhain sai ajatuksen tulla papiksi, vaikka siihen ei omassa synnyinmaassa ollut mahdollisuutta saada koulutusta. Pietarissa isä Sergei Okulov oli saanut pappiskasvatuksensa ja sinne Nikolai Okulovinkin (joka sitten myöhemmin pappina ollessaan vuonna 1931 muutti suku-

1) Kertonut rovasti N. Ortamo.

2) Kertonut rouva Sima Olanto.

1) Kertonut rovasti N. Ortamo.

2) sama.

nimensä Ortamoksi) piti päästä opiskelemaan. Sitä varten isä opetti hyvissä ajoin poikaa lukemaan ja kirjoittamaan venäjänkieltä. Äidin kanssa keskustelu kävi enimmäkseen venäjäksi. Se olikin hyvää harjoitusta tulevaisuutta varten. Lisäksi isoäiti Aleksandra Romanov, äidin äiti, asui ajoittain tyttärensä perheessä. Hän puhui vain venäjää. Nikolai harjaantui siis puhumaan venäjää jo lapsuuskodissaan.

Nikolai matkusti siis Pietariin. Isä läksi saattajaksi. Poika pääsi Pietarin hengelliseen alkukouluun, joka oli tavallaan valmistava koulu hengelliseen seminaariin. Säännöllisesti hän opiskeli ja suoriutui tehtävistään melko hyvin. Hengellinen koulu oli 2-luokkainen, ja kummallakin luokalla oli oltava kaksi vuotta.¹⁾ Poika kiintyi hengellisen koulun vilkkaaseen elämään, ja sillä olikin suurta merkitystä myöhemmin. Hän sai asua oppilasasuntolassa, jossa sai myös aterioita.

Ilo oli suuri, kun vuosien kuluttua Nikolai siirrettiin hengelliseen seminaariin eli pappisseminaariin. Tässä oppilaitoksessa oli kolme luokkaa, kunkin oppimäärä 2-vuotinen. Papiksi valmistumiseen tarvittiin siis 10 vuoden opiskelu. Mutta jos sattui jäämään luokalle, lisäsi se aina kaksi vuotta. Pappisseminaarinkin yhteydessä oli asuntola²⁾, jossa Suomesta kotoisin oleva poika sai asua.

Seminaarissa opiskeltiin luonnollisesti jumaluusopillisia aineita, lisäksi filosofiaa, sielutiedettä, didaktiikkaa eli opetusoppia, historiaa, algebraa, geometriaa, pashaaliaa, fysiikkaa ja logiikkaa sekä kreikkaa, latinaa ja venäjää. Saksan, ranskan ja hebrean kielet olivat vapaaehtoisia,³⁾ mutta niitä Nikolai ei lukeut. Suomesta tulleiden ja sinne aikovien oli opiskeltava suomenkieltä. Myöskin opetettiin kirkkolaulua, ja oppilaista oli muodostettu kaksi kuoroa, toinen oikealle, toinen vasemmalle kliirossille laulamaan kirkossa jumalanpalveluksien aikana n.k. vuorolauluja.

Valitettavasti Nikolailla ei ollut juuri nimeksikään lauluääntä, joten hän ei saanut olla pappisseminaarin kuorossa. Joulua ja pääsiäislomien ajoiksi Nikolai matkusti kotiinsa Sortavalaan. Koska hänen äitinsä oli Sortavalan ortodoksisen kirkon kuoron johtajana, sai poikakin olla kliirossilla laulamassa. Nikolain vel-

1) K. Merikoski, Sergei Okulov.

2) sama.

3) sama.

jet Gabriel ja Simeon lauloivat melko hyvin. Kerran pojat olivat laulamassa kirkossa. Sieltä palattuaan Nikolai kehui: »Nyt minäkin lauloin oikein hyvin.» Äiti kysyi: »Mitenkä sinä lauloit?» Poika vastasi: »Minä lauloin kuiskaamalla.»¹⁾

Loma-aikoina Nikolai sai olla isän oppilaana käytännöllisessä työssä. Isä oli etevä nikkari, ja kylläpä kirves, saha, höylä, vasara ym. työvälineet tottelivat kätevää poikaakin. Siellä kodin ullakkokamarissa oli isonpuoleinen pöytä, ja koko talon väki tiesi, että se oli Nikolain tekemä.

Pappisseminaarissa ollessaan Nikolain harrastuksena oli kirjojen sitominen. Siinä työssä hän kehittyi aika näppäräksi. Kotona isä järjesti pojalleen hänen mielityötään runsaasti. — Myöhemminkin asuessaan Palkealassa Nikolai harrasti kirjojen sitomista. Siellä hän kaikki omat kirjansa — aivan satoja kappaleita — itse sitoi koviin, jopa nahkaselkäisiin kansiin.²⁾

4. Ensimmäinen toimiala

30. 5. 1902 Nikolai Ortamo sai päästötodistuksen Pietarin hengellisestä seminaarista täydellisen kurssin I asteen oppilaana seminaarin ylioppilaan arvolla. Tämän jälkeen hänelle järjestyi ensimmäinen työ. Hän sai olla Pietarin hengellisen alkukoulun v.t. luokanvalvojana 31. 12. 1902—13. 3. 1903, josta ajasta lukien hänet nimitettiin vakituisesti saman alkukoulun luokanvalvojaksi.³⁾

Tältä ajalta on eräs merkillinen tapaus:

Oli joululoman aika. Asuntolaan jäivät ne oppilaat, joilla oli pitkä kotimatka. Saadakseen pojille joulun kunniaksi vaihtelua ja virkistystä Nikolai matkusti heidän kanssaan Luugan kuvernementtiin Theofilovin pustiniin (erakkolaan) Siellä oli kirkko, jonka alla olivat erakko Theofiloksen pyhänjäännökset. Pietarin pappisseminaarilla oli siellä huvila, jossa pojat valvoineen saivat asua. Samoin matkustivat sinne myös alkukoulun muutamat opettajatkin, ja he viettivät joulua samassa huvilassa. Eräänä iltana pojat kävivät jo nukkumaan, mutta opettajat menivät vierailemaan papin luo, joka asui vastapäätä olevassa pappilassa.

1) Kertonut rov. N. Ortamo.

2) Kertonut rouva Helena Ortamo.

3) K. Merikoski, m.t.

Nikolai meni myös, mutta hän tunsi itsensä kovin haluttomaksi olemaan toisten seurassa. Niinpä hän läksikin takaisin huvilaan. Kun hän tuli ovelle, kuuli hän sisältä voihkimista ja valitusta. Kiireesti hän aukaisi oven. Mutta mikä näky häntä kohtasikaan? — Monta poikaa oli oven lähellä pyörtyneenä. Vahtimestari oli näet lämmittänyt uunin ja oli sulkenut savupellit niin, että uuniin jäi vielä palavia hiiliä, ehkä kekäleitäkin. Pojat olivat siis häämyrkytyksen uhreja. Äkkiä Nikolai aukaisi ikkunat ja ovet. Sitten hän juoksi nopeasti papin ja opettajien luo kutsumaan heitä apuun. Lääkäri kutsuttiin paikalle lähellä olevasta sairaalasta, ja tämä antoi tekohengitystä ja lääkkeitä tajuttomille.

Jos Nikolai olisi jäänyt papin luo vierailemaan niin kauaksi aikaa kuin toiset, olisivat pojat saattaneet kuollakin apua saamatta. Tässä tapahtumassa näemme selvästi kaikkivoivan Jumalan kaitselmuksen. Nikolai Ortamo sai olla välikappaleena armonriikkaan Jumalan kädessä.¹⁾ Siitä ylistys, kiitos ja kunnia Jumalalle.

5. Palkealan ortodoksisen seurakunnan kirkkoherrana

V. 1904 Nikolai Ortamo vihittiin avioliittoon Sortavalassa. Hänen puolisoikseen tuli Helena (o.s. Vasilkovskij), joka oli myöskin papillista sukua ja syntynyt Hämeenlinnassa 18. 4. 1887. Hän oli iloinen ja puuhakas sekä myös kykenevä hoitamaan papin taloutta. Lisäksi hän oli lahjakas käsityöihminen ja harrasti ikänsä kirkkolaulua. Samana vuonna Nikolai Ortamo vihittiin diakoniksi Viipurissa ja viikon kuluttua 31. 1. 1904 hänet vihittiin siellä papiksikin. Hänet nimitettiin Palkealan ortodoksisen seurakunnan esimieheksi.

Palkeala on Raudun pitäjässä, ja Raudun asemalta on 12 km Palkealan kirkonkylään. Moskovan rauhansopimuksen mukaisesti v. 1944 tämä seutu jäi Neuvostoliitolle muun Karjalan yhteydessä.

Seurakunnan alue oli laajanpuoleinen. Sen muodostivat Raudun, Metsäpirtin, Sakkolan ja Vuokselan pitäjät, mutta seurakunnan keskuspaikkana oli juuri Palkealan kylä. Muista pitäjien kylistä mainittakoon mm. Vaskela, Sirkiänsaari, Vakkila, Metsäpirtti, Noisniemi, Keripadan kylä, Sunikkala, Riikola ym.

¹⁾ Kertonut rouva Helena Ortamo.

Rovasti Nikolai Ortamo puolisonsa Helenan ja tyttärentyttärensä Annelin kanssa.

Nuori pastori sai tutustua Karjalan kannaksen luontoon, jolle ominaisia olivat laajat havumetsää kasvavat kangasmaat. Valkoisen poronjäkälä peitti kauniisti maan pinnan. Siellä täällä erotui soma koivikko suorarunkoisine koivuineen. Nikolai Ortamo oli kehittynyt luonnon ystäväksi. Hänellä oli ikäänkuin Jumalan kirja avoinna edessään. Kaikkialla hän näki ja tunsi Jumalan läsnäolon. Jumala oli luonnossa, mutta Hänen täytyi olla myös ihmisessä. Sitä varten nuori, vasta-alkava sielunpaimen pyrki tutustumaan omien seurakuntalaistensa sisäiseen maaperään ja heidän elämäänsä.

Palkealassa oli kaunis ristinmuotoon rakennettu ortodoksinen puukirkko, joka valmistui v. 1865 pietarilaisen kauppiaan Rusanovin varoilla. Sen vihkimisen toimitti Metropoliitta Isidor 3. 10. 1865. Kirkko oli pyhitetty pyhän apostoli Andreaksen muistolle. Jumalanpalveluskirjoista, joihin oli merkitty lahjoittajan nimi-

kirjoitus, ilmeni, että se oli pyhitetty myös pyhän Maria Magda-leenan muistoksi. Tilaa kirkossa oli noin 500—600 hengelle.¹⁾

Tuossa Herran temppelissä Nikolai toimitti jumalanpalveluksia. Kanttorina oli Vladimir Alvianskij. Harrasta kansaa kertyi runsaasti jumalanpalveluksiin.

Nuori pappi sai tiheästi tehdä seurakuntamatkoja. Hän osti itselleen hevosen, joka sai nimekseen Veikko. Sillä hän ajoi sivukyliin. Milloin hän sai mennä antamaan sairaalle Herran pyhää Ehtoollista, milloin oli lasten kastaminen tehtävänä, uuden kodin vihkiminen, ruumiinsiunaus tai jokin muu tehtävä. Toimittipa hän naapuripitäjien rukoushuoneissa jumalanpalveluksiakin. Varsinainen rahvas nimitti yleensä pastoria »Nikolai-papiksi». Jos oli kastettavana poika, tavallista oli, että haluttiin kastettavalle sama nimi kuin papillakin.

Pappilarakennus oli maantien toisella puolen jokseenkin lähellä kirkkoa. Siinä oli neljä lämmitettävää huonetta ja iso keittiö. Lisäksi oli yksi kesähuone. Maantieltä oli kaunis käytävä avaraan pappilan pihaan. Ortamo istutti isot poppelit tien molemmille puolille. Pieni puu- ja kasvitarha oli talon vierustalla ja pihan perällä oli karjakartano eli tanhua. Tallissa oli sija Veikko-hevoselle. Navetassa oli pari kolme lehmää. Navetan yhteydessä oli myös sikala, lammaskarsina ja kanala sekä kanien olopaikka. Helena-rouva innostui erikoisesti siipikarjan hoitoon. Monikymmenisen kanaparven ohessa tepastelivat huojuen ankat, jotka mielellään jonossa marssivat lähellä olevalle suolammikolle uimaan. Pari kolme komeata kalkkunaa arvokkaasti käveli pihamaalta. Väliin ne nostivat komeasti pyrstösulkansa kaareksi ja äännähtelivät omituisesti. — Pappilan kotoinen sauna oli vähän kauempana lepikossa.

Ajan kuluessa ja vuosien vaihtuessa perheeseen tuli kuulumaan tytär Sima (Serafima) ja poika Anatol. Maaseutuelämän helmassa ja hyvän kodin suojassa lapset kasvoivat ja kehittyivät. Äiti opetti heitä puuhailemaan milloin kasvimaalla, milloin eläinten ja siipikarjan hoidossa. Isä opetti heille luku- ja kirjoitustaitoa ja erikoisesti avarsi heitä tuntemaan Jumalan luonnon ihanuutta.

Muutaman kilometrin päässä oli Järvisiin järvi. Tämä nimi on aitoa kannakselaista murretta. Täällä oli Ortamoilla oma ve-

ne. Jos lapset esittivät isälle toivomuksen: »Lähdetään järvelle soutelemaan, uistelemaan tai onkimaan,» oli isä heti innostunut ja suostuvainen lähtöön. Viihtyisiä olivat venematkat, ja kalatkin olivat tervetulleita perheen ateriaksi. Muistipa isä näillä veneretkillään uidakin. Jo nuoruudessa opittu uintitaito kehittyi yhä edelleen.

Samoin olivat sienimatkat kesäisin erittäin hauskoja. Veikko-hevonen valjastettiin, ja Helena-rouvan ollessa kuskina koko perhe ajoi rattailta Joussein kankaalle, jonne oli kirkolta n. 2 km. Laajojen kangasmetsien valkoinen poronjäkälä oli kauttaaltaan tummien herkkutattien koristama. Ei kulunutkaan kauan aikaa, kun rattaat olivat täynnä tattikoreja. Sitten alkoi paluumatka, joka matkaajille koitui väsyttäväksikin, sillä he kävelivät tatti-kuormaa vetävän hevosen perässä.

Ortamon perheessä oli uskollinen ja uuttera talousapulainen Liisa Marttinen, joka 12-vuotiaana jo oli palveluksessa. Usein hänkin oli retkillä mukana.

Nikolai Ortamon rakkautta luontoon kuvaa seuraava kiinnostava tapaussarja: Pappilassa eleli muuan ruman näköinen kylältä juossut kissa. Tällä oli pahoja tapoja. Se vohki ruokakomeroista milloin kermaa, milloin kaloja tai muita makupaloja. Naisväki siitä kiusaantui ja koveni kissalle ja jopa aikoi sen kokonaan hävittää. Nikolai kuuli naisten päätöksen, ja heti hän huudahti: »Sitä ei saa tappaa, ei mitenkään! Antakaa kissan elää vaint!» Kuinka lieneekään — kissa kiintyi isäntäänsä ja piti häntä suojelijanaan.

Nikolai-papilla oli kesäisin tapana usein kävellä edestakaisin käytävällä portin ja pihan välillä. Tällä tavoin kävellessä hän tavallisesti syventyi mietteisiinsä, ja niin valmistui milloin saarna, milloin puhe tai hän harkitsi jotain tärkeää seurakunta-elämää koskevaa toimenpidettä.

Kerran kissa näki suojelijansa pihapolulla kävelemässä. Silloin se juoksi kävelijän vierelle ja samoin hitaasti käveli vieressä. Portilla isäntä kääntyi kotiin päin. Kissa teki myös täyskäännöksen häntäänsä komeasti heilauttaen ja kulki taas suojelijansa rinnalla. Pappilarakennuksen kohdalla Nikolai kääntyi taas portille päin hitaasti kävelemään. Kissa otti myös täyskäännöksen häntäänsä heilauttaen, ja tällaista edestakaisin kulkua jatkui kauan aikaa, eikä kissa kyllästynyt siihen. Syventyneenä omiin mietteisiinsä ei pappi juuri huomannutkaan kissaa, mutta muu verannalla istuva talon väki oli nauruun pakahtua, sillä niin

1) Paavo Rajamo, Palkealan kr.kat. seurakunnan vaiheet. Artikkelikirjassa Entinen Rautu.

koomillinen oli näky. Tämän tapauksen jälkeen kissa seurasi suojeliijaansa kävelylle pihapolulla.¹⁾

6. Viimeiset kirkolliset toimitukset Larin Paraskelle

Metsäpirtin Vaskelassa eli Karjalan kuuluisin runonlaulaja Larin (=Hilarionin) Paraske juuri silloin, kun Nikolai Ortamo tuli Palkealan ortodoksisen seurakunnan esimieheksi. Paraske oli siis hänen seurakuntalaisiaan, ja sangen surullista oli se, että ru-noilija sai kärsiä suuressa köyhyydessään nälkää, vilua ja sai-rautta. Tuskinpa pastori Ortamo ehti käydä häntä tervehtimässä-kään, kun Parasken ajallinen elämä päättyi, ja Ortamo sai toi-mittaa hänen ruumiinsa siunauksen. Vainaja haudattiin Palkea-lan hautausmaahan. Tämä tapahtui siis v. 1904.

Etelä-Karjalan nuorisoseura v. 1911 pystytti Parasken haudal-le komean muistomerkin, jossa ovat hänen piirteensä korkokuva-na²⁾. Palkealan hautausmaalla vietettiin suurenmoinen muisto-tilaisuus, nim. tuon hautapatsaan paljastaminen ja siunaaminen. Kansaa oli paljon koolla muualtakin Suomesta, noin 3000 hen-keä. Silloin luterilainen pappi pyysi saada puhua juhlapuheen. Hänestä näet tuntui siltä, ettei »venäläinen pappi» kykene sellai-seen. Ortamo suostui mielihyvin pyyntöön, mutta kumminkin hän sanoi toimittavansa ensin sielurukoukset vainajan puolesta ja sit-ten varsinaisen muistomerkin siunaamisen. Niin hän toimittikin pannykiidan, jonka yhteydessä hän piti vainajan muistolle pu-heenkin, ja sen jälkeen hän siunasi hautapatsaan vihmomalla vih-kivettä sille. Kun ortodoksinen toimitus haudalla oli päättynyt, niin Ortamo ystävällisesti antoi luterilaiselle papille tilaisuuden puhua, mutta tämä kieltäytyi sanoen: »Kaikki, mitä oli mainitta-va, olette te, kirkkoherra, jo puheessanne tuonut esille.»³⁾

7. Puutteenalaista aikaa

Lienee syytä mainita, että Palkealan pappilassa on eletty tiuk-kaa puutteenalaista aikaakin. Vapaustaistelun aikana 1918—1919 elettiin jännityksessä, sillä yötä päivää Venäjän ja Suomen väli-seltä rajalta kuului yhtäjaksoista tykkien jyskettä. Koko Palkea-

1) Kertonut Sima Olanto.

2) Larin Paraske, Iso tietosanakirja.

3) Kertonut rov. N. Ortamo.

lan kylälle oli annettu määräys olla aina varuillaan, sillä komen-to poistua kodeista saattoi tulla äkkiä. Yllättäen se ei saanut tul-la. Mutta tietoisuus ainaisesta vaarasta löi pelonsekaisen epävar-muuden koko elämään.

Raudun kirkonkylän valtaus 5. 4. 1918 loi suurta jännitystä ympäristön asukkaisiin. Raudun luterilaisen kirkon palo toi paik-kakunnan asukkaille murhetta murheen päälle. Mutta taistelun päättyminen valkoisten täydelliseen voittoon aiheutti iloaikin väestölle.

Lisäksi ruokatarpeiden niukkuus ja erikoisesti leivän puute tuntuivat kovin vaikeilta. Palkealan ortodoksisessa pappilassakin oli leipää tuskin nimeksikään. Oli vain vähän joitakin huonon-puoleisia jauhoja, ja leipää leivottaessa taikinaan lisättiin joko sammalia tai raparperia. Tuo korvikeleipäkin oli tarkoin jokai-selle jaettava ennen ateriala. Säännöstelyn avulla se saatiin riit-tämään joten kuten uutisviljaan saakka.

Tosin sattui erittäin mieluinen tapaus: Vaskelassa eräs isäntä leikkasi rukiin pelloltaan jo silloin, kun jyvät olivat vielä vihrei-tä. Saatuaan jyvät jauhoiksi hän antoi emäntänsä leipoa uutis-leipää. Samalla hän kutsui pappilan väen vierailemaan heille. Ortamot ajoivat ilomielin hevosellaan Vaskelaan. He saivat is-tuutua pirtinpöydän ääreen, jossa oli iso lautanen paksuja uutis-leipäviipaleita, hyvää, äsken kirnuttua voita ja erinomaista pii-mää.

Kun Nikolai-pappi näki nuo herkut, hän kysäisi leikkillisesti: »Saammeko syödä nämä leipäpalat kaikki?» Emäntä vastasi: »Saatte syödä kaikki, ja vielä lisääkin leipää tuon pöydälle.»

»Tuskinpa koskaan ennen ruisleipä on maistunut näin mauk-kaalta, vaikka tämä onkin väriltään vihreätä», arvelivat nämä maalaistalon vieraat. Tyytyväisinä he palasivat kotiinsa matkal-taan.

Kun Palkealan kanttori V. Alvianskij kuoli v. 1916, tuli rouva Helena Ortamo nimitetyksi lukkarin toimeen 25. 11. 1917. Siinä toimestaan hän oli vuoteen 1920. Mutta vuosien kuluessa hän ajoittain sairasteli. Niinpä hän juuri vuonna 1918 kesällä oli Sor-tavalassa sairaalassa. Sain hänen serkkunsa Yrjö Anninskijn ke-ra olla Palkealassa kanttorin tehtävissä. Näin elin leivän puut-teen aikana vanhimman veljeni Nikolain luona Palkealassa.

Silloin kuoli Noisniemessä erään varakkaan talon isäntä. Isä Nikolain piti mennä ruumista siunaamaan, ja sain matkustaa hä-nen kanssaan sinne. Ruumiinsiunaus toimitettiin hartaasti talon

edustalla pihalla. Murheentäyteisiä olivat vainajan omaiset, ja luontokin ikäänkuin murehti ja itki, sillä satoi vettä harmaalta taivaalta. Hautausmaa oli saareissa, joten ruumiin saattoväen tuli kulkea veneissä soutamalla. Kävi ikävästi, kun ensimmäinen venhe, jossa oli vainaja arkussaan, vuoti. Sade lisäsi vettä venheeseen. Toivoton oli näky, mutta toki sentään rantaan päästiin, ja hautaus toimitettiin kirkollisin menoin. Paluumatkalla sade jo lakkasi, ja pian olimme surutalossa, jossa vainajan muistoa kunniotettiin harvinaisen lämpimästi. Hautausväki sai nauttia varakkaan talon runsaita antimia. Leipäpulan aikana saimme erinomaisen hyvää ruisleipää ja jopa vehnästäkin, josta emme osanneet edes uneksiakaan, sillä niin harvinaista se oli siihen aikaan.

Tässä yhteydessä on syytä mainita, että Nikolai-papille oli luonteenomaista syvä myötätunto puutteellaisista kohtaan. Se ilmeni hänessä voimakkaasti jo hänen ollessaan Palkealassa ja kautta koko elämän. Jos joku ryysyinen vaeltaja tuli hänen kotiinsa, oli hän valmis riisumaan vaikka oman paitansakin tarvitsevalle.

Palkealassa tapahtuneista useista lähimmäisenrakkauden ilmauksista mainittakoon esimerkiksi pari tapausta: Seurakuntalaisten kesken oli sovittu, että papille maksetaan korvaus hevoskyydistä, koska hän matkustaa seurakuntatehtäviin omalla hevosellaan. Kerran Nikolai-pappi palasi lasta kastamasta erästä syrjäkylästä. Kotona Helena-rouva kysyi häneltä: »Saitko kyyti-rahats?» Nikolai vastasi: »Miten minä voin ottaa niitä, kun nälkä ja puute vierailee matalassa majassa? Lisäksi on seitsemän lasta, jotka ovat melkein alastomia. Vaateriekaleet eivät paljoakaan suojaa heitä.»

Muuan köyhä kauppiaan leski tuli Palkealan pappilaan ja pyysi Nikolai-papilta jauhoja, koska hänen lapsensa näkivät nälkää. Isä Nikolai antoi hänelle säkillisen ruisjauhoja. Leski liikutuskyynelin kiitti pastoria ja sanoi: »Minulla ei ole rahaa jauhון maksuun.» Sitten hän otti esille pienen rasian ja aukaisi sen sanoen: »Kas, tässä on kultainen koru. Ottakaa se rahojen asemesta.» Mutta isä Nikolai painoi rasian kannen kiinni ja lausui: »Jos joskus pyydätte jauhoja joltakin toiselta henkilöltä, antakaa se hänelle.»

Aulista anteliaisuutta Ortamo harrasti ikänsä. Siitä syystä moni kiittolisena häntä muisteli ja ehkä muistelee vieläkin.¹⁾

1) Kertoneet rouvat Sima Olanto ja Helena Ortamo.

8. Muita samanaikaisia työaloja

Nikolai Ortamo oli Palkealan ortodoksisen seurakunnan esimiehenä 1904—1925, ja rovastin arvon hän sai v. 1921. Mutta oman virkansa ohella ja siis samanaikaisesti hän sai työskennellä useilla muilla työaloilla, joista kustakin erikseen on selostus seuraavissa luvuissa. Näiden työalojensa vuoksi hänen täytyi tuon tuostakin jättää joksikin ajaksi oma seurakuntansa ja matkustaa muualle Suomeen. Tämä osoittautui hänelle kumminkin ajan mittaan kovin hankalaksi, eikä seurakuntaakaan saanut jättää ilman sielunpaimenta kauaksi aikaa. Sen vuoksi 1. 8. 1922 tuli Palkealan ortodoksisen seurakunnan v.t. kirkkoherraksi Paavo Rajamo, joka hoiti seurakuntaa Ortamon poissa ollessa. Kumminkin rovasti Ortamo oli yhä edelleen seurakunnan vakituksena esimiehenä, ja matkoiltaan palattuaan hän hoiti virkatehtäviään.

1. 8. 1925 Nikolai Ortamo erosi kokonaan Palkealan ortodoksisen seurakunnan esimiehen toimesta ja muutti perheineen asumaan Säiniölle. Täällä hän osti itselleen talon, jonne Säiniön asemalta oli n. 2 km. Virkatehtäviä hän hoiti Säiniöltäkin käsin. Luonnollisesti hän sai paljon matkustella. Milloin hän virkamatkoillaan oli Sortavalassa, hän aina asui rakkaiden vanhempiensa luona.

Tuntuipa kuitenkin siltä, että matkoiltaan palattuaan Ortamolla oli kodissaan Säiniöllä ikäänkuin suloinen levähdyspaikka ja »keidas» laajan työmaansa liepeillä.

Säiniöllä oli mieluista elää, mutta sieltä puuttui pimeinä aikoina katuvalaistus. Rovasti Ortamo rupesti puuhaamaan Säiniölle sähkövaloa. Sitä varten valittiin toimikunta, ja Ortamo sai olla siinä puheenjohtajana ja sihteerinä. Erinomaisena tuloksena tästä toiminnasta olikin se, että Säiniön asukkaat saivat katuvalaistuksen, jonka järjestelyn Ortamo hoiti 1923—1930. Hän oli toimikunnan rahastonhoitajanakin huolehtien rahoituksen järjestelystä. Hänen oma poikansa Anatol ja taloudenhoitajansa Liisa kokosivat sähkömaksut Säiniön taloista. Säiniön katuvalaistuksen käyttäjät olivat sangen kiittolisia rovasti Ortamolle.

Tässä seuraa selostus rovasti Ortamon työaloista, joita hän hoiti osittain Palkealasta, osittain Säiniöltä käsin ja myöhemmin.

9. Suomen- ja toimituskomitean jäsenenä

Vuosina 1904—1918 Nikolai Ortamo oli Synodin asettaman kato-
lisen Kirkon jumalanpalveluskirjain suomenoskomitean jäse-
nenä. Vuodesta 1918 lähtien hän oli Suomen kr.kat. Kirkon Ju-
malanpalvelus- ja oppikirjain Suomen- ja toimituskomitean
jäsenenä. Näissä komiteoissa hän oli n.k. tekstintarkastajana hä-
nen isänsä Sergei Okulovin ollessa yllämainittujen komiteoiden
puheenjohtajana ja päätoimittajana. Ortamo oli uskollisena ja
tunnollisena työntekijänä toimessaan aina viimeainitun komi-
tean lakkauttamiseen saakka, joka tapahtui v. 1945. Tuon toimi-
elimen äkillinen lopettaminen oli Ortamosta ikävää. Ei se mikään
ihme ollutkaan, sillä olihan hän työskennellyt siinä niin kauan
aikaa. Eniten hänen mielensä teki apeaksi se, että entinen Kirk-
kohistorian painos oli loppuunmyyty, ja Suomen- ja toimi-
tuskomitea valmisti juuri uutta painosta. Ortamo kirjeessään
Raumalta mainitsi: »Nyt minun pitäisi opettaa kirkkohistoriaa
seminaarissa ja harjoituskoulussa, ja Kirkkohistorian oppikirjoja
ei ole saatavissa». Ei Ortamo kumminkaan muille henkilöille har-
miaan ilmaissut, ei edes samassa Suomen- ja toimituskomite-
assa työskennelleille tovereilleen.

Tästä mm. pappisseminaarin lehtori, pastori Aari Surakka
kertoi seuraavaa:

»Rovasti Ortamon suhtautumistapa toisiin ei koskaan antanut
kuvaa ennakkoluuloisesta, kateellisesta ihmisestä.

Tämä kävi ilmi myös työskennellessäni Jumalanpalvelus- ja
oppikirjain suomen- ja toimituskomiteassa. Siellä työskentely
nimenomaan saman pöydän äärellä jäi lyhytaikaiseksi sodan
vuoksi ja syystä, että komitean kokoonpano muutettiin v. 1945,
eikä hän sitten enää kuulunut sen jäsenistöön. Missä määrin tämä
muutos vaikutti häneen henkilökohtaisesti, en tiedä, koska hän
ei minulle mitään tästä asiasta puhunut.»¹⁾

10. Ortodoksisen uskonnon opettajana

Isä Nikolai opetti ortodoksista uskontoa Raudun Palkealan
kansakoulussa 1906—1922 ja Sirkiänsaaren kansakoulussa 1906—
1907, Terijoen yhteiskoulussa 1. 9. 1924—1. 9. 1930 sekä Sortava-

1) Kertonut rov. Aari Surakka.

lan lyseon lukioluokilla 1. 7. 1927—1940, samoin Iisalmen yhteis-
lyseossa v. 1940 sekä Rauman tyttölyseossa v. 1948. Hän huolehti
uskonnon opetuksesta myös Sortavalan, Kajaanin, Raahen ja Rau-
man sekä osittain Hämeenlinnan ja Heinolan seminaareissa. Täs-
tä tarkempi selostus luvuissa 21 ja 23.

11. Petsamossa

Koska Tarton rauhansopimuksessa 14. 10. 1920 Venäjä luovut-
ti Suomelle Petsamon, niin opetusministeriön määräyksestä 17. 5.
1921 rovasti N. Ortamo matkusti Petsamoon kirkkokuntamme
edustajana. Matkaseurueeseen kuuluivat Suomen hallituksen
edustajina presidentti K. J. Ståhlberg sekä useat muut hallituk-
sen jäsenet. Menomatalla kierrettiin laivalla Skandinavian mai-
den ympäri, ja edestakainen matka kesti kokonaista kolme kuu-
kautta. Ortamon tehtävänä oli Petsamon luostarin vastaanotta-
minen kirkkokunnallemme. Mainittakoon tässä, että silloinen
Petsamon seurakunnan papin vaimo oli kyhännyt kiireessä Suo-
men lipun omasta lakanastaan ja hameestaan, ja lippu vedettiin
salkoon juhlistamaan historiallista tapausta. Paluumatka Petsa-
mosta tapahtui maitse väliin jalan kulkien ja väliin jokireittejä
pitkin koskiveneillä. Silloin eivät Petsamon teillä huristelleet ny-
kyaikaiset »dollarihymyt».¹⁾

Rovasti Ortamon ollessa Petsamossa toimivat Palkealan v.t.
kirkkoherroina eli hänen sijaisinaan ensin hänen isänsä Sergei
Okulov ja sitten hänen veljensä Simeon Okulov.²⁾

Toisen kerran Nikolai Ortamo kävi Petsamossa arkkipiispa
Hermanin seurueen mukana, jolloin he suorittivat Petsamon or-
todoksisen seurakunnan ja luostarin tarkastuksen. Tämä tapahtui
heinäkuussa 1928.

Petsamossa olikin jo kauan ja mielenkiinnolla odotettu kirk-
kokuntamme korkeata esimiestä ensimmäiselle esipaimenmatkal-
leen arktisen seudun äärimmäisille perukoille, koska sellaiset ti-
laisuudet siellä olivat sangen harvinaisia.

Tähän aikaan kulki Petsamoon jo postiauto, jossa seurue mat-
kusti. Tosin noin 30 km kuljettiin menomatalla Paatsjokea alas

1) Kertonut rov. A. Olanto.

2) Paavo Rajamo, main. kirj.

koskiveneellä. Tämä kuului siihen aikaan turistinähtävyyksiin.¹⁾ Heinäkuun 13. päivänä seurue oli Salmijärvellä, jossa seurakunnan esimies, pastori V. Saarenne otti heidät vastaan tervetuliais-sanoin. Samana päivänä jatkettiin matkaa 65 km ja saavutettiin Petsamon pappilaan, jonne paikkakuntalaisia oli kokoontunut kirkkokummulle vieraita vastaanottamaan. Arkkipiispa seurueineen tutustui v. 1808 rakennettuun seurakunnan vanhaan kirkkoon. Ennen levolle menoaan vieraat saivat nähdä keskiyön auringon, sillä olihan silloin Petsamossa 65 vuorokautta pitkä päivä, jolloin aurinko laskeutumatta kierteli taivaalla.

Seuraavana päivänä arkkipiispa kirkkohallituksen edustajan rovasti Nikolai Ortamon ja seurakunnan neuvoston läsnäollessa toimitti virallisen kirkonkirjojen ja seurakunnan talon tarkastuksen.

Samana päivänä illalla oli vigiliapalvelus, jossa arkkipiispaa avustivat rovasti Ortamo, Petsamon luostarin johtaja, igumeni Iakinf, pastori V. Saarenne, ylidiaconi L. Kasanko ja munkkidiaconi Aleksanteri. Petsamon luostarin kuoro lauloi. Juhlallisen palvelus puheineen ja saarnoineen muodostui mieliinpainuvaksi tilaisuudeksi seurakuntalaisille.

Sunnuntaina 15. päivänä arkkipiispa samoine avustajineen toimitti liturgiapalveluksen, jossa hän piti sisältörikkaan suomenkielisen saarnan aiheesta Matt. 14: 22—34. Palveluksen lopussa hän saarnasi venäjän kielellä kansan siveellisyyksiasitteistä. Tämän jälkeen seurasi varsinainen seurakunnan kokous.

Iltapäivällä arkkipiispa toimitti vainajain edestä yhteisen sielurukouksen. Kun hän oli tehnyt muutamia tervehdyskäyntejä eräiden henkilöiden luona, toimitti hän luostarin kirkossa sielurukoukset niiden 116 munkin haudalla, jotka Juho Vesaisen retkikunta joulupäivänä 1590 oli murhannut. Käytiin alttarin alla olevassa katakombissa, jonne veljestö oli haudattu ja jonne maanalainen, pimeä käytävä johti. Maanalaisessa hiljaisuudessa kynttilävalojen tuikkiessa seurue lauloi: »Olkaa iäti muistetut.» Saivatpa vieraat vielä nähdä palaneita ihmisluiden jätteitä, sillä Juho Vesainen oli sytyttänyt luostarin palamaan.

17. päivänä seurue matkusti ensin autolla Salmijärvelle ja sieltä moottoriveneellä Paatsjokea pitkin Kolttaköngäälle. Koska arkkipiispa seurueineen halusi nähdä Jäämeren kaikessa mahtavuudessaan, niin paikallinen rajavartioston kapteeni järjesti

moottoriveneellä matkan Petsamon vuonoa pitkin Jäämeren suulle. Jäämeren aallokossa vieraat saivat nähdä runsaasti valaita ja hylkeitä, jotka pistivät silloin tällöin pyöreän päänsä veden pinnalle.¹⁾

Pohjoinen Jäämeri ja erikoisesti Petsamon vuono olivat erittäin kalarikkaita. Petsamon luostarin munkit kalastivat ahkeasti ja saivat runsaasti ravintoa meren antimista.²⁾

Levättyään Kolttaköngäällä ja ruokailtuaan arkkipiispa vielä samana iltana toimitti avustajineen vigiliapalveluksen pyhien Borisin ja Glebin muistolle puhitetyssä temppelissä. Seuraavana päivänä he toimittivat liturgiapalveluksen, jonka lopussa arkkipiispa saarnasi. Sitten seurasi seurakunnan kokous. Täällä historiallisessa paikassa jokainen tunsii ajan rajojen siirtyvän olemattomiin. Jokainen puu, jokainen vanhan kalmiston lahonnut risti ja ennen kaikkea yli 360 vuotta vanha pyhän Trifonin v. 1565 rakentama kappeli puhuivat siitä ajasta, jolloin kristinuskon sarastus oli alkanut näillä, silloin vielä pakanain asuttamilla seuduilla. Kirkon kohdalla joen rannalla kerrottiin pyhän Trifonin kastaneen ensimmäiset kolttalappalaiset kristinuskoon. Iltapäivällä arkkipiispa toimitti tässä pyhässä kappelissa rukouksen. Kävipä hän seurueineen muutamissa koltta-asunnoissa. Ensi kertaa tapahtui, että näin korkea kirkollinen esipaimen astui kolttalappalaisen matalaan, pieneen majaan ja ystävällisesti keskusteli majan asukkaiden kanssa.

Mahtavat Kolttaköngäs, Jäniskoski samoin kuin muutkin Paatsjoen kosket olivat suurenmoisen ihailun arvoisia kaukaisille vieraille.

19. päivänä iltapäivällä arkkipiispa seurueineen saapui Petsamon luostariin. Seuraavana aamuna luostarin johtaja, igumeni Iakinf, — joka myöhemmin oli nimeltään Johannes ja tunnettiin skeemaigumenina ja Valamon luostarin veljestön rippi-isänä Heinäveden Papinniemiessä —, lausui vieraat tervetulleiksi. Samana päivänä seurue tutustui luostarin kirkkoon, jossa olivat pyhän Trifonin maalliset jäännökset. Vesaisen retken jälkeen tännekin oli tehty ryöstöretki, jolloin murhattiin kaksi jumalanpalvelusta toimittamassa olevaa munkkia. He asuivat näet erakkoina kirkon lähellä. Luostarin pukuvarastossa oli käsin ommeltuja ja

1) Kertonut rov. A. Olanto.

1) Aamun Koitto 19/1928.

2) Kertonut munkki Akakij.

kirjailtuja kirkkopukuja, ja tuollainen koristeellinen kirkkotaide onkin paljon korkeampaa kuin kylmä koneellinen työ.¹⁾

Luostarissa tarjottiin vieraille juhlapäivällinen, jolloin he saivat syödä mm. munkkidiakoni Antonijn valmistamaa erittäin herkullista lohippiirakkaa.²⁾

Päivällä luostarin johtaja opasti vieraansa luostarin ympäristöön, ensin »Pelastuksen vuorelle», sitten »Epäjumalain vuorelle», jonka terävillä huipuilla pakanuuden aikana uhrattiin epäjumalille. »Pelastusvuori» on saanut nimensä siitä, että siellä olevaan luolaan pyhittäjä Trifon pakeni pakanalappalaisten vainoa.

21. päivänä oli asetuksen mukainen luostarin kirkonkirjojen ja rakennusten tarkastus. Illalla toimitettiin vigiliapalvelus ja seuraavana päivänä liturgiapalvelus, johon osallistui seurueen papiston kera myös luostarin pappismunkkeja. Rovasti Ortamo saarnasi suomenkielellä kohdistuen puheensa nousevan nuorison siveelliseen tilaan ja kehottaen sitä taistelemaan epäsiiveellisuuden hyökyaaltoja vastaan, jotka ulottuivat Petsamoonkin saakka. Jumalanpalveluksen lopussa arkkipiispa saarnasi puhuen rauhan, rakkauden ja kärsivällisyyden sanoja ankaran luonnon keskellä taisteleville kaitsavilleen. Kansaa oli runsaasti kirkossa. Iltapäivällä arkkipiispa tervehti luostarin munkkeja heidän yksityiskammioissaan.

Heinäkuun 23. päivänä alkoi paluumatka Sortavalaan.

Arkkipiispa Hermanin ja hänen seurueensa käynti Petsamon seurakunnassa ja luostarissa jätti kauniin muiston paikkakunnan seurakuntalaisten kiitollisiin mieliin. Kotiinsa palattuaan matkaseurueen jäsenet itsekkin mielihyvin kertoivat muille uusista kokemuksistaan Petsamon matkansa ajoilta.³⁾

12. Puolustuslaitoksen matkasaarnaajana

Rovasti Ortamo oli puolustuslaitoksen matkasaarnaajana 1. 8. 1922—31. 8. 1930.⁴⁾ Pastori PaaVo Rajamo tuli Palkealan ortodoksisen seurakunnan v.t. esimieheksi eli hänen sijaisekseen.

Ortamo teki saarnamatkoja eri sotilasyksiköihin. Hän piti

1) Aamun Koitto 19/1928.

2) Kertonut rouva Sima Olanto.

3) Aamun Koitto 19/1928.

4) N. Ortamon ansioluettelo.

sotilaille kristinoppikoulua ja toimitti heille liturgiapalveluksia, joiissa nämä osallistuivat Herran p. Ehtoolliseen. Todisteeksi mainittakoon tästä erään kansakoulunopettajan kirjeestä seuraavat sanat:

»Veljeni on ollut Kasinhännässä asevelvollisuutta suorittamassa, ja sinä aikana hän suoritti kristinoppikoulun. Rovasti Ortamo oli ollut hänen opettajansa. Nuoreen mieheen Ortamon opetus vaikutti syvästi, sillä hän oli puhunut, kuten mies voi miehelle puhua. Veljeni muistelee rovasti Ortamoa kiittolisuudella ja kunnioituksella.»¹⁾

13. Ortodoksisten vankien sielunhoito

V. 1923—1929 rovasti Ortamo oman virkansa ohella oli ortodoksisten vankien sielunhoitajana ja uskonnon opettajana Viipurin lääninvankilassa. Tämä työ oli sangen vakavaa ja kysyi Ortamolta paljon sielullisia voimia. Kun hän ensimmäisen kerran astui vankien eteen, ottivat nämä hänet vastaan epäilevin, karsain ja murjottavin katsein. Hän itse kertoikin, että ne henkilöt, jotka rikollisuuden tähden joutuvat vankilan muurien sisälle, ovat tavalla tai toisella vajaakykyisiä ihmispoloisia ja monesti sydämeltään paatuneita. Mutta oli heidän keskuudessaan katuvia ja murtuneitakin ihmisiä. Joka tapauksessa rovasti Ortamo paljon mietiskeli ja tutki sitä, miten hän voisi tehdä työnsä tarkoituksenmukaiseksi ja lisätä vankien luottamusta ja pyrkimystä hyvään ja ennen kaikkea johtaa heidät rukouselämään, josta virtaa runsaasti Jumalan armoa ja apua.

Omakohtaisesti voin kertoa, että kerran minulla oli yhteyttä erään Viipurin lääninvankilan vangin kanssa. Sattui niin, että Jaakkiman Miklissä murhattiin muudan talon isäntä. Syylisiksi tähän tekoon tuomittiin erään ortodoksisen kodin kolme poikaa. Vanhin heistä joutui rikoksestaan kärsimään Viipurin lääninvankilassa, keskimäinen poika jossain Helsingin vankilassa ja nuorin pääsi karkaamaan teille tietymättömille.

Poikien onneton äiti tuli luokseni ja sanoi: »Jos poikani kärsivät rangaistusta pahan tekonsa vuoksi, se on oikein. Mutta millainen lienee heidän kuolemattoman sielunsa tila?» Sitten hän pyysi minua kirjoittamaan vanhimmalle pojalleen Viipuriin kirjeen, koska hän itse ei ollut luku- eikä kirjoitustaitoinen. Tehtä-

1) Kansak.op. Niina Kasken kirje.

vä tuntui minusta vaikealta ja vastuunalaiselta. Koetin asettua onnettoman, sielullisesti kärsivän ja murehtivan äidin asemaan. Huokasin koko sielustani apua Jumalalta, joka yksin voi auttaa meitä elämämme vaikeimmissa tilanteissa. Sitten kirjoitin kirjeen ja luin sen surun täyttämälle äidille. Kyynelsilmin hän sen hyväksyi ja nimensä alle merkitsi ristin »puumerkiksi».

Kirje meni onnellisesti perille, ja poika luki ja luki sitä uudelleen. Hänen sielussaan väreili oudosti, ja hän antautui mielenliikutuksen valtaan. Juuri niihin aikoihin isä Nikolai tuli vankilaan, ja hän sielunpaimenena tiesi ja osasi käyttää vangin sielullista tilaa pojalle itselleen eduksi ja helpotukseksi. Syvän katumuksen jälkeen vanki tunnusti Herran kasvojen edessä syntinsä, ja pappi välitti anteeksiannon sakramentaalisesti Vapahtajaltamme Jeesukselta Kristukselta. Sen jälkeen poika osallistui Herran pyhään Ehtoolliseen. Ahkerasti ja tunnollisesti poika teki vankilassa puusepän töitä. Hän sai täydellisen koulutuksen, ja vankilavuosien jälkeen tuo nuorukainen oli erittäin kätevä ja etevä omassa puusepänammattissaan, jolla hän hankki elatuksen sekä itselleen että kotiväelleen.

Muutamien vuosien kuluttua Nikolai-veli kertoi minulle, kuinka otolliseen sielulliseen maaperään äidin kirjeen jyvät olivat sinkoutuneet. »Ne itivät, kasvoivat vartta, kukkivat ja kantivat hedelmiäkin»

Joka tapauksessa työn tuloksia vankilassa huomasi siitä, että vangit itse ikäänkuin avautuivat hänelle omine murheineen ja kärsimyksineen.

Myöhemmin, kun rovasti Ortamo oli jo eronnut tästä vankien sielunhoitajan työstä, sangen moni vankilasta päässyt entinen vanki jatkoi hänen kanssaan yhteyttä kirjeenvaihdon kautta. Jopa väliin vankilan muurien sisälläkin oleva, kärsivä ihmispoloinen kirjoitti omalle sielunpaimenelleen kirjeitä etsien siten itselleen tukea, apua ja lohdutusta.¹⁾

14. Uskonnonvapauskomiteassa. Kirkolliskokousten, Kirkollishallituksen ja kirkollisen ylioikeuden jäsenenä

Nikolai Ortamo sai olla uskonnonvapauskomitean jäsenenä 2. 5. 1917 alkaen.

1) Kertonut rouva Sima Olanto.

Hän oli kirkolliskokousten pappisedustajana vuosina 1919—1930, Kirkollishallituksen jäsenenä hän oli 1919—1930, jona aikana tarkemmin sanoen hän Valtioneuvoston määräyksestä sai hoitaa Kirkollishallituksen varapuheenjohtajan tehtäviä vuoden 1923 kirkolliskokoukseen saakka. Samoin Valtioneuvoston määräyksestä hän hoiti 1. 10. 1923 apulaispiispalle kuuluvia tehtäviä Kirkollishallituksessa. Hän oli Kirkollishallituksen varapuheenjohtajana vuoden 1925 kirkolliskokoukseen asti. Hän oli myös vuoden 1925 kirkolliskokouksen valitsemana Kirkollishallituksen varapappisjäsenenä 1925—1930, jolloin Valtioneuvosto määräsi 10. 8. 1925 hänet Kirkollishallituksen vakinaiseksi jäseneksi.

Kirkollisen ylioikeuden jäsenenä rovasti Ortamo oli vuosina 1935—1940.¹⁾

15. Viipurin suomalaisen ortodoksisen seurakunnan esimiehenä

Vuonna 1929 Viipurin ortodoksinen seurakunta jakaantui kahteen seurakuntaan, nim. venäläiseen ja suomalaiseen. Rovasti Ortamo sai ensimmäisenä hoitaa Viipurin suomalaisen ortodoksisen seurakunnan esimiehen tehtäviä 23. 12. 1929—31. 8. 1930.²⁾ Tämä toimi hänelle soveltuikin hyvin, koska hän asui Säiniöllä, joka oli vain pienen junamatkan päässä Viipurin kaupungista. Hän toimitti säännöllisesti pyhäpäivisin jumalanpalveluksia Viipurissa Pyhän Eliaan kirkossa. Samalla hän hoiti kaikki muutkin tältä seurakuntaa koskevat tehtävät.

Tämä seurakuntatyö isä Nikolailla oli lyhytaikainen, sillä näytti, että hänen keskeisimmäksi työalueekseen tästä lähtien tuli Sortavala. Vuodesta 1927 hän oli jo hoitanut uskonnon opetuksen ortodoksisille oppilaille Sortavalan lyseossa. Kun hänen isänsä Sergei Okulov ei enää jaksanut vanhuutensa tähden hoitaa useita aineita Sortavalan pappisseminaarissa, luovutti hän pojalleen opetustehtäviä tässä oppilaitoksessa. Lisäksi Ortamo sai useiden muiden aineiden opetuksen tuntiopettajana jo vuonna 1927, vaikka olikin hankala hoitaa Säiniöltä saakka tuntiopettajan velvollisuuksia. Sen vuoksi hän erosikin v. 1930 Viipurin

1) N. Ortamon ansioluettelo ja Suomen kreikkalaiskatolinen pappis-seminaari 1918—1948.

2) N. Ortamon ansioluettelo.

17. Rovasti Nikolai Ortamo saarnaajana ja rippi-isänä

Henkilö, joka valmistuu papiksi eli sielunpaimeneksi, valmistuu myös Jumalan sanan julistajaksi eli saarnaajaksi. Niinpä rovasti Nikolai Ortamokin sai paljon harrastaa juuri saarnatoimintaa. Saarna näet kuuluu jumalalliseen liturgiapalvelukseen sen tärkeänä osana. Hartaushetkissä ja sisälähetysjuhlissa pidetään myös saarnoja.

Saamme ehkä rovasti Ortamon saarnojen runsaudesta jonkinlaisen käsityksen, kun pysähdymme hetkeksi selventämään, missä ortodoksisissa seurakunnissa hän toimi esimiehenä. Jo edellä kerrotusta tiedämme, että hän oli hoitanut esimiehen virkaa Palkealassa, Viipurin suomalaisessa seurakunnassa ja Sortavalassa. Lisäksi hän myöhemmin kulloinkin olosuhteiden mukaan hoiti sitä Kitelän seurakunnassa ensin 15. 6.—15. 8. 1938, sitten vuonna 1941, Turun seurakunnassa v. 1940 ja Annantehtaan seurakunnassa 1941—1942.

Saarnaaja joutuu usein ihmisten arvostelun kohteeksi. Tuntuu yleensä, että maallikko saarnan arvostelun mittapuuksi asettaa sen, miten paljon hän itse on voinut ottaa vastaan saarnan ylevästä kosketuksesta ja opetuksesta.

Rovasti Ortamon saarnojen arvostelijoiksi olemme saaneet vain hengen miehiä. Niinpä saarnaamisen taitoa ymmärtävä pastori Aari Surakka mainitsee:

»Jos muistelen rovasti Nikolai Ortamo saarnaajana, niin on sanottava, että hän oli niitä saarnaajia ja puhujia, joiden esiintymisestä helposti huomasi, jos hän oli ollut tehtävänsä valmistumaton. Mutta milloin hänellä oli ollut tilaisuutta valmistua esim. saarnaajan paikalle, opetti hän seurakuntaa yksinkertaisella vakuuttavuudella, johdonmukaisuudella ja omasta uskonelämästään kasvavalla vakaumuksella.»

Valmistumattoman saarnan heikkoudet rovasti Ortamo itsekin selvästi tajusi. Palkealan kaudesta muistamme, että hän kesäisin valmisti saarnansa kävelemällä ulkona Jumalan ihanassa luonnossa. Talvisin hän käveli edestakaisin joko kotinsa isossa salissa tai omassa virkahuoneessaan. Tällaista saarnojen valmistustapaa hän lienee muuallakin käyttänyt, jos siihen vain oli tilaisuutta. Saarnojaan hän ei kirjoittanut, vaan esitti ne vapaasti vain jäsennyksen varassa, joten hän ei ollut papereihin sidottu.

Arkkipiispa Paavali asuessaan pappisseminaarin oppilaana Ortamolla oli havainnut että rovasti Ortamolle saarnojen valmis-

taminen oli tärkeä toimitus: »Rovastin tapana olikin käsitellä saarnolassa aiheitaan varsin perusteellisesti, niin että puoli tuntia pitemmät saarnat eivät suinkaan olleet harvinaisia, ja ne saivat siten esitelmän luonteen.»

Rovasti Lauri Mitronen sanoi ytimekkäästi: »Rovasti Ortamon saarnatoiminta Sortavalassa oli korvaamaton. Saarnat olivat perusteellisesti valmistettuja ja erittäin asiallisia.»

Kuinka suuri lienee rovasti Ortamon rippilasten joukko kaikissa hänen entisissä seurakunnissaan, on vaikea määritellä. Sortavalassa hän oli sangen useiden pappisseminaarilaisten rippi-isä, ja useille vielä heidän koulusta päästyäänkin. Opettajaseminaarin oppilaille ja erikoisesti kristinoppikoululaisille hän oli myös rippi-isänä. Yleensä se sananvaihto, mikä synnintunnustuksen sakramentissa tapahtuu, on vain rippi-isän ja rippilapsen välinen. Vapahtajamme Jeesuksen Kristuksen kasvojen edessä. Siitä ei jälkeenpäin puhuta eikä keskustella toisten kanssa. Sen vuoksi rippi-isää ei juuri koskaan erikoisesti arvostella. Kuitenkin eräs sielunpaimen sanoo: »Uskoisin, vaikkakaan minulla ei ole asiasta omakohtaista kokemusta, että rovasti Ortamo oli hyvä rippi-isä, jolla oli paljon annettavaa rippilapselleen.»¹⁾

18. Pappisseminaarin lehtorina

Vuonna 1918 perustettiin Sortavalan ortodoksisten pappien valmistuslaitos, Suomen ortodoksinen pappisseminaari. Tämä opinahjo tarvitsi opettajia. Nikolai Ortamo aikoi isänsä Sergei Okulovin voimien heikentymisen vuoksi antautua tämän hengellisen oppilaitoksen työntekijäksi. Sitä varten hän sai pappisseminaarin kielitutkintolautakunnalta kielitodistuksen 28. 1. 1926.

Oman virkansa ohella rovasti Ortamo hoiti sitten Sortavalan pappisseminaarissa lukuvuosina 1927—1930 dogmatiikan, apologetiikan, filosofian historian, sielutieteen, kirkkohistorian, venäjänkielen ja kasvatustieteen historian opetusta tuntiopettajana.²⁾ 15. 7. 1930 hänet nimitettiin yhdeksi koevuodeksi saman seminaarin dogmatiikan, apologetiikan, kristillisen siveysopin ja uskontojen historian opettajan virkaan. Tähän samaan virkaan hän sai val-

1) Kertonut rov. Aari Surakka.

2) N. Ortamon ansioluettelo ja Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918—1948.

takirjan 27. 7. 1931. Vakinaisena opettajana hän oli pappisseminaarissa vuosina 1930—1933. Dogmatiikka ja siveysoppi olivat hänen pääaineitaan.¹⁾

Kolme Sortavalan pappisseminaarissa valmistunutta hengenmiestä, jotka olivat olleet Nikolai Ortamon oppilaina, auliisti ja mielihyvin lähettivät omat arvostelunsa ja lausuntonsa entisestä opettajastaan.

Nykyisin Kuopiossa olevan pappisseminaarin lehtori, rovasti Aari Surakka antoi seuraavan lausuntonsa:

»Rovasti Nikolai Ortamon luonteen ja koko esiintymisen peruspiirteinä oli ennakkoluuloton ja rehti ystävällisyys. Ollessaan opettajana pappisseminaarissa isänsä rovasti Sergei Okulovin jätettyä virkansa vakinaisen hoidon olin hänen oppilaanaan. Hänen kannanotoissaan ilmeni aina avoin suomalais-kansallinen henki, joka aivan erikoisesti korostui, sen voi panna merkille, vielä hänen ollessaan vuoden 1950 kirkolliskokouksen jäsenenä, vaikka hän muutoin tällöin vaikuttikin jo väsyneeltä. Opettajana hänestä tuskin voisi sanoa, että hän oli loistava. Tämän — sanoisinko — ulkonaisen loiston puutteen olen kuullut kyllä aiheuttavan arvostelua hänen oppilaissaan. Mutta minun mielestäni hänessä korvasi tämän puutteen lämmin suhde tehtävään, joka teki Nikolai Ortamon opetuksen vakuuttavaksi ja joka myös usein innoitti oppilasta.»

Arkkikiispa Paavali kertoo rovasti Ortamon esiintymisestä kotioissa, hänen esiintymisestään kirkkokunnan pappina ja työstään pappisseminaarissa:

»Asuessani rovasti Nikolai Ortamon perheessä pappisseminaarilaisena opin tuntemaan rovastin ennenkaikkea luonteeltaan leppoisaksi ja leikkisäksi mieheksi. Sellainen hän oli varsinkin kodin piirissä, mutta myös muuallakin, missä ei ollut vaaraa tulla väärinymmärretyksi. Tämä luonteenpiirre liittyy täysin luontevasti siihen papilliseen arvokkuuteen, joka liittyi rovastiin kuin synnynnäisenä ja jota edusti myös papillinen ulkomuoto: pieni parta ja lihavuus. Mutta tuo papillinen arvokkuus tuli ulkomuotoa syvempää, kun puhe kääntyi kirkollisiin aiheisiin tai kirkkokunnan kehitykseen, johon rovasti oli aktiivisesti vaikuttanut kansallistamisvaiheen aikana. Siirryttyään myöhemmin opettajan alalle hän silti eli kirkkokunnan mukana, ja ankaraksi muuttui

1) Ks. viite 2 s. 35

muoto, kun puhe kääntyi johonkin sellaiseen, mikä hänen mielestään ei ollut kirkkokunnalle parhaaksi.

Opin lähemmin tuntemaan rovasti Ortamon niihin aikoihin, kun hän toimi pappisseminaarin opettajana. Opiskeluni pappisseminaarissa kävi mahdolliseksi sen kautta, että rovasti jalomieliisesti otti minut perheeseensä asumaan siksi aikaa, kunnes sain vapaaoppilaspaikan. Tältä ajalta jäi mieleeni, miten huolellisesti rovasti valmistautui oppitunneille, käyttäen usein siihen enemmän aikaa kuin hänen oppilaansa.»

Rovasti Aleksanteri Olanto pääsi sukulaisuussuhteisiin Nikolai Ortamon kanssa, sillä Ortamon tytär Sima (Serafima) on hänen aviopuolisonsa. Rovasti Olanto selostaa seuraavasti:

»Mitä tulee Nikolai Ortamon opettajatoimesta pappisseminaarissa ja lähinnä oppilaan näkökulmasta katsottuna, niin yritän selostaa asiaa siltä kannalta, mitä minä koululaisen 'silmällä' tulin näkemään:

Sain rovastista sellaisen käsityksen, että hän opettajatoimessaan oli erittäin tunnollinen. Kurinpidollisiin asioihin hän ei kylläkään kiinnittänyt sanottavasti huomiota, mutta kuitenkin hänen tunneillaan oltiin kilttejä. Hän oli isällinen kaikkia oppilaita kohtaan ja seurasi yksityisesti jokaisen oppilaan kehitystä. En koskaan kuullut, että yksikään oppilas olisi rovasti Ortamon taholta kärsinyt 'vääryyttä'. Tällainen arvosteluhan on kouluissa yleinen, mutta rovastiin nähden ei kenelläkään ollut huomauttamista. Ketään 'lellioppilasta' ei hänellä ollut, vaan kaikkiin hän suhtautui tasaisen asiallisesti. 'Hauska mies opettajana', sanoivat usein kurssimme pojat. —

Erikoisesti ovat jääneet mieleemme käynnit Nikolai Ortamon vieraanvaraisessa kodissa pääsiäisenä ja p. Nikolaoksen (6/12) päivinä. Kotikäynnit olivat muidenkin opettajien luona yleisiä, mutta Ortamossa tunsimme olevamme kuin kotona konsanaan. Mitään jäykkyyttä opettajan ja oppilaiden välillä ei tuolloin ollut.»

Vuosien 1930—1936 kurssilaisille jäi pappisseminaarin ajoilta mieleen eräs humoristinenkin tapaus: Pappisseminaarissa kävi silloin, tällöin eräs yksinkertainen ehkä hieman abnormi nainen myymässä paistamiaan karjalaispiiraita. Pojat ostivat niitä, jos rahaa kukkarostaan löysivät. Rahapula usein teki esteen piiraiden herkkutellelle. Eräällä suojärveläisellä sentään oli rahaakin runsaammin kuin toisilla. Lisäksi hän oli kotiseudullaan tottunut tällaisiin herkkuihin.

Sattuipa kerran niin, että pojat olivat rovasti Ortamon tunnilla. Rauhallisesti tavalliseen tapaan sujui tunnin työ sekä opettajalta että oppilailta. Akkiä luokan ovi raottui, ja sisään pyrki tulemaan tuo edellämmainittu piiraiden kauppias. Luokalta kuului humaus, ja suojärveläinen alkoi taskustaan kaivaa kukkaroaan. Jotain levottomuutta ja suhinaa kuuli hämmästynyt opettaja. Hän ihmeissään loi tutkivan katseensa luokkaan päin, mutta samalla hän luokan sivussa ovelta näki naisen. Silloin hän heilautti kädellään ja huudahti: »Voi, veikkonen, mene pois!» Nainen sulki oven ja poistui. Kyllä tällä kertaa sekä suojärveläinen että toisetkin pojat jäivät ilman piiraita, ja kasvot heiltä lienevät venyneet pettymykseen. Mutta tunnin jälkeen opettaja oppilaineen ratkesivat nauruun.¹⁾

19. Opintomatka Viroon

Vuonna 1927 heinäkuussa Suomen ortodoksisen kirkon 24 edustajaa teki kaksi viikkoa kestävä opintomatkan Viroon. Retkikunnan johtavana henkilönä oli K. S. Arkkipiispa Herman. Rovasti Nikolai Ortamo, hänen tyttärensä ja isänsä olivat myös mukana tällä retkellä.

Matkailijoiden reittinä oli Helsinki—Tallinna—Narva—Tartto—Petserin luostari—Valk—Pärnu—Helsinki.

Suomalaiset tutustuivat Eestin vilkkaaseen, vieraanvaraiseen ja erikoisesti laulua ja musiikkia harrastavaan heimokansaansa, joka kaikkialla otti vastaan vieraansa järjestämällä heille runsaasti ohjelmaa.

Arvokkaita puheita saatiin kuunnella paljon. Viron ortodoksisen kirkon K. S. Metropolilta Aleksanteri puhui mitä sydämelisimmin ja syvän hartaasti eestinkielellä useassakin paikoin. Arkkipiispa Herman esiintyi tulkkina sekä piti lämminhenkisiä vastapuheita sangen usein. Virolaisen tuomiokirkon rovasti Laar Tallinnassa ja muuallakin esiintyi myöskin arvokkaana puhujana kuten moni muukin eestiläinen hengenmies. Saipa rovasti Nikolai Ortamokin saarnata suomenkielellä mm. Tallinnan vanhasa tuomiokirkossa ja Pärnussa vigiliapalveluksen aikana erään vihittävän kirkon pihamaalla, jossa jumalanpalvelus toimitettiin.

Samassa paikassa saatiin kuunnella jumalanpalveluksen aika-

1) Kertonut rov. A. Olanto.

na erittäin hyvää kirkollista kansanlaulua, jota torvisoittokunta esitti. Itse Eestin valtakunnan päämies — rigi vanem — oli erittäin suopea suomalaisille. Hän antoi määräyksen, että kaikkialla tuli suomalaisia hyvin kohdella eikä esteitä saanut tulla matkojen ohjelman toteuttamiselle. Jopa hänkin osallistui muutamiin juhlatilaisuuksiin, mm. juuri tuohon temppelin vihkimisjuhlaan. Pikku työt sirottelivat koreistaan kukkia arvohenkilöiden eteen. Pärnussa Endlateatterissa oli äideille omistettu illanvietto. Tulet sammutettiin ja esirippu vedettiin auki. Valaistulla näyttämöllä istui 30 lasta, joista muutamat alle 10 vuoden ikäisiä, käsissään mandoliinit, kitarat ja viulut. Orkesteriin kuuluivat myös basso-viulu ja piano. Nyt suomalaiset saivat kuulla todellakin ihanan konsertin, jossa lapset esittivät taitavasti Rossinin, Bachin, Tshaikovskin, Schubertin, Tossellin ym. sävellyksiä. Rovasti Viik itse johti vielä lastenkuoroa, jonka laulua moni kuunteli liikutetuin mielin. Suomen lipun väri oli lasten puvuissa ja muuallakin juhlapaikkojen koristuksissa.

Petserin luostari alkuperäisine »Jumalan tekemine» luolineen, joka oli luostarin alkumuotona jo v. 1392, vanhoine, arvokkaine v. 1476 vihittyine kirkkoineen, museoineen, maanalaisine pimeine hiekkakäytävineen ja luolahautausmaineen oli Viron merkittävimpiä ja arvokkaimpia nähtävyyksiä.

Retkikunta vieraili useissa upeissa ja juhlavissa kirkoissa, joissa monesti arkkipiispa Herman ja suomalaiset papit osallistui-
vat jumalanpalvelusten toimittamiseenkin eestiläisen papiston kanssa. Samoin suomalaiset tutustuivat merkittäviin historiallisiin paikkoihin, mm. Narvassa Pietari Suuren talossa olevaan museoon ja Tartossa taloon, jossa aikoinaan solmittiin Venäjän ja Suomen välinen ns. Tarton rauha.

Tartossa retkeilijät menivät ortodoksiseen kirkkoon, jossa oli kahden bolshevikkien surmaaman rovastin haudat. Suomalaiset lauloivat laulut »Saata, oi Kristus» ja »Olkaa iäti muistetut». Sitten he laskeutuivat Credit-pankin kellariin, jossa bolshevikit olivat surmanneet dum-dum-kuulilla Eestin ortodoksisen piispan Platonin ja 17 muuta henkilöä. Piispa Platonin ruumis oli haudattu Tallinnaan, jossa jo aikaisemmin retkikunnan papisto oli toimittanut pannykiidan suomenkielellä.

Maamme-laulu ja Viron kansallishymni tuon tuostakin kiirivät kohti taivaan korkeutta. Suomalaiset kajauttivat lähtiessään paluumatkalle kolminkertaisen »eläköön»-huutonsa, ja eestiläiset vastasivat rannasta laulamalla kauniisti »Elagu»-laulunsa.

Unohtumaton, kaunis ja kiitoksen täyteinen muisto jäi Viron opintomatkasta suomalaisille retkeilijöille. Nikolai Ortamokin kertoi mielellään ja innokkaasti ystävilleen olostaan Viron heimokansan keskuudessa.¹⁾

20. Rovasti Ortamo lähetystyössä Eestin Inkerissä

Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunta lähetti rovasti Ortamon v. 1932 kirkkokuntamme lähetystyöhön Eestin Inkeriin. Silloin näet Akateeminen Karjalaseura lähetti sinne erikoisen retkikunnan työskentelemään inkeriläisten venäläistymistä vastaan. Tähän retkikuntaan osallistui rovasti Ortamokin.

Inkeriläisethän olivat silloin Venäjän vallan alaisia, ja kaikki koulutkin maaseuduilla olivat siellä venäläisiä. Ortodoksinen kirkko ei missään Venäjän alueella pitänyt huolta kansankielisistä jumalanpalveluksista, vaan ne toimitettiin yksinomaan kirkkoslaavin kielellä. Inkerin luterilaiselle väestölle suomenkieltä puhuvat papit opettivat Jumalan sanaa sen omalla äidinkiellään. Uskonnonopetuskin luterilaisille oppilaille tapahtui kouluissa suomeksi, koska papit olivat opettajina. Niin inkeriläiset vuosisatojen kuluessa säilyttivätkin suomalaisuutensa ja äidinkieltänsä. Jopa bolshevismien sorron alaisinkin he monella tavalla osoittivat suomalaisuuttaan.

Kun Eestin vapaussota oli käyty ja rauhanteossa määrätty Eestin rajat, tuli sen itäinen raja kulkemaan siten, että muutamat Inkerin kylät lähellä Narvajoen suuta jäivät Viron puolelle. Tässä Eestin Inkerissä suomalaisten katse suuntautui Suomea kohti, ja Suomenkin puolesta veljestunne heimokansaa kohtaan ilmeni Akateemisen Karjala-seuran toiminnassa luterilaisen väestön hyväksi.

Ortodoksinen väestön sielunhoito kuului Venäjän kirkolle, eikä se antanut sille mitään kansankielistä, ei jumalanpalveluksissa eikä kouluopetuksessakaan. Tosin paikkakunnalle perustettiin erityinen ortodoksinen seurakunta, mutta eivät kaikki Eestin Inkerin kylät siihen liittyneet.

Toiseksi perustettiin seurakunnan kirkko Väikylään, joka oli melkein täysin venäläistynyt, niin ettei seurakuntaan otettu eestiläinen pappikaan voinut vapaasti toimia. Sitä paitsi siellä oli

levitämässä helluntailahko, jonka toimesta rakennettiin parhailaan lahkolaisten uutta, isoa rukoushuonetta pienen ortodoksinen rukoushuoneen rinnalle. Ortodoksinen papin palkkaedut olivat huonot, ja hänen terveytensäkin oli kärsinyt puutteellisen asunnon vuoksi. Sempä vuoksi hän oli keskittänyt työnsä vain venäläisen Väikylän väestön hyväksi. Ei hän jaksanut käydä esim. kauempana olevassa Kallivierin suomalaisessa kansakoulussa uskontoa opettamassa.

Eestin Inkerin ortodoksinen väestön kohtalo näytti hyvin epävarmalta. Seurakunnassa oli silloin noin 700 henkeä.

Akateemisen Karjalaseuran retkikuntaan kuului kuusi henkeä maistereita ja ylioppilaita. Rovasti Ortamo oli retkikunnan seitsemäs jäsen. Matka tapahtui syyskuun 18—26 päivien välillä. Seurue matkusti Narvan kautta Kallivierin kylään. Narvassa yhtyi heihin luterilainen seurakunnan pastori Erviö, jonka pyynnöitä ja avustamana Ortamo sai toimittaa hartaushetken luterilaisessa rukoushuoneessa enimmäkseen luterilaiselle kuulijakunnalle. Hänen saarnansa tekstinä oli 1 Kor. 13: 1—3 ja aiheena »Rakkaus on uskon voima».

Seuraavana päivänä oli illanvietto Väikylän venäläisellä koululla. Kansaa oli paljon, mutta tuskinpa Väikylän venäläistynyt rahvas jaksoi käsittää suomenkielistä arvokasta ohjelmaa. Seuraavaksi päiväksi järjestyi hartauskokous Vanhakylään, jossa juuri helluntailahko rukoushuoneineen teki hallaa paikkakunnan asukkaiden uskonnollisille käsityksille ja tunteille. Juhlayleisö ymmärsi suomenkieltä ja hartaudella sekä mielenkiinnolla kuunteli Ortamon puhetta ja rukouksia. Täällä rovasti Ortamo jakoi kansalle suomenkielistä hengellistä kirjallisuutta, jota P. Sergein ja Hermanin Veljeskunta oli tätä tarkoitusta varten antanut hänelle mukaan.

Sitten Kallivierin kansakoululle oli järjestetty heimojuhlat. Mutta seuraavana aamuna Ortamo paikkakunnan papin kanssa toimitti liturgiapalveluksen Väikylässä. Omat lausuttavat osansa ja saarnankin hän puhui suomenkielellä, mutta kirkkoherra Leits lausui osuutensa osittain eestin, osittain slaavinkielellä. Kansaa oli kumminkin vähän, sillä aurinkoinen sää houkutteli ihmisiä perunoiden nostoon pelloille. Kylässä oli kuudet talkootkin sinä päivänä.

Kohta tämän jälkeen seurasi paluumatka Suomeen ja kotiin. Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunnalle rovasti Ortamo esitti toivomuksen: »Suomen ortodoksinen kirkon on oltava apuna

¹⁾ N. Ortamon ansioluettelo ja Aamun Koitto 15/1927.

Eestin inkeriläisten kasvatustyössä kansalliseen ja uskonnolliseen henkeen, ja on lähetettävä edes kerran vuodessa Suomesta saarnaaja lähetystyöhön suomalaisen ortodoksisen väestön keskuuteen Eestin Inkeriin vaikkapa lyhyeksikin ajaksi!»¹⁾

21. Sortavalan seminaarin lehtorina

17. 3. 1933 kuoli Sortavalan seminaarin ortodoksisen uskonnon opettaja, rovasti Sergei Solntsev. Nyt seminaari tarvitsi hänen paikalleen sopivaa työntekijää. Nikolai Ortamo teki silloin omaan elämäänsä merkittävästi vaikuttavan ratkaisun aikoen siirtyä opettajaseminaarin työvainiolle. Sen jälkeen hän oman virkansa ohella hoiti Sortavalan seminaarin ortodoksisen uskonnon lehtorin virkaa 18. 3. 1933—12. 4. 1933.

Valtioneuvosto oikeutti 5. 5. 1933 rovasti Ortamon hakemaan Sortavalan seminaarin ortodoksisen uskonnon lehtorin virkaa sekä myös taitonsa ja kykynsä mukaan saamaan sen. Tätä virkaa varten Ortamo suoritti opetusnäytteet Sortavalan seminaarissa saaden arvostelun: uskonnonopetuksesta cum laude approbatur 18/24, esitelmästä cum laude approbatur 19/24. Sortavalan seminaarin kielilautakunnalle hän suoritti kielinäytteen 7. 9. 1933. Hänet nimitettiin ja määrättiin hoitamaan kahtena koevuotena Sortavalan seminaarin ortodoksisen uskonnon lehtorin virkaa, johon toimeen hän astui 1. 10. 1933.²⁾ Tällöin hän kokonaan erosi pappisseminaarin lehtorin toimesta. Koevuosiensa jälkeen Ortamo nimitettiin Sortavalan seminaarin ortodoksisen uskonnon vakituiseksi lehtoriksi.

Tasaisesti ja rauhallisesti sujui opetustyö seminaarissa vuosi vuoden jälkeen. Lisäksi oman virkansa ohella rovasti Ortamo oli uskonnonopetuksen tarkastajanakin vuonna 1936.

Huhtikuussa 1939 sairastui Nikolai Ortamon äiti Maria Okulov. Usein poika tuli opetustyönsä väliaikoina tervehtimään äitiään. Siitä potilas aina riemastui. Mutta hän heikkeni heikkenemistään ja kolmen viikon kuluttua toukokuun kuudentena päivänä hän kuoli. Nikolai osallistui äitinsä ruumiinsiunaukseen ja näin suoritti hänelle viimeisen palveluksen.

Vähitellen alkoi maassamme tuntua, että elettiin rauhatonta

1) Aamun Koitto 42/1932.

2) N. Ortamon ansioluettelo.

aikaa ja että ilmapiiri oli muuttumassa sotaiseksi. Täytyykin sanoa, että vuosien 1939—1940 sota rikkoi täydellisesti siunauksellisen työrauhan seminaarissa sekä muuallakin Sortavalassa. Kumminkin vielä elokuussa 1939 aloitettiin lukukausi seminaarissa valoisin toivein. Akkiä saapui tieto ylimääräisten kertausharjoitusten järjestämisestä. Seminaari joutui majoituspaikaksi, ja sen toiminta häiriintyi. Lokakuussa nuoret miesopettajat kutsuttiin reservinupseerien kertausharjoituksiin. Lokakuun kahdeksantena päivänä tuli tieto, että seminaarin työ ei voinut enää jatkua, sillä seuraavana päivänä piti rakennusten olla valmiina harjoituksiin kokoontuneille.¹⁾

Miesosaston asuntola tyhjeni heti. Naisosaston asuntolaan jäi vielä oppilaita. Marraskuun lopulla sekin suljettiin.²⁾ Opettajaseminaarin työ oli siis keskeytetty, ja moni seminaarin miesoppilas joutui asepalvelukseen rintamalle taistelemaan maansa vapauden puolesta ja jopa uhraamaan henkensäkin isänmaalleen. Useat naisoppilaat rupesivat joko lotiksi tai muuhun hyödylliseen työhön. Sortavalassa oli ilmahälytyksiä tiheästi, ja sattui jo pommituksiakin. Tuhoisin niistä oli helmikuun toisena päivänä 1940.

Maaliskuun 13. päivänä saatiin ilmoitus, että Karjala jää vieraan valtakunnan alueelle. Seminaarin tulevasta kohtalosta on selostus 23. luvussa »Sortavalan—Itä-Suomen seminaarin lehtorina».

22. Sodan jaloissa ja siirtolaisuudessa

20. 12. 1939 oli Sortavalassa päivällä ankara ilmapommitus, jolloin Kymölän puolella syttyi pari tulipaloakin. Nikolai Ortamon isä rovasti Sergei Okulov sairasti silloin halvausta. Seuraavan päivän illalla klo 18 soi puhelin hänen kodissaan, ja väestösuojelun puolesta annettiin määräys: »Tänään klo 20.15 lähtee juna, ja rovasti Okulovin on siinä junassa matkustettava pois Sortavalasta, koska hän on jo niin iäkäs ja lisäksi halvaantunut».

Oli nopeasti valmistauduttava matkalle, ja edessä oli halvaantuneelle vanhukselle ja hänen heikonpuoleiselle hoitajal-

1) Sortavalan—Itä-Suomen seminaari 1940—1950 (1880—1950).

2) Sama.

Nikolai Ortamo perheineen hopeahääpäivänä Viipurissa.

suomalaisen ortodoksisen seurakunnan kirkkoherran toimesta. Samalla hän erosi myös puolustuslaitoksen matkasaarnaajankin toimesta. Viipurin lääninvankilan opettajan toimesta hän oli eronnut jo edellisenä vuonna.

16. Nikolai Ortamo Sortavalassa

Vuonna 1930 syyskuussa rovasti Ortamo muutti Sortavalaan asuen vanhempiensa luona, mutta hänen perheensä asui edelleen Säiniöllä. Vasta 1932 perhekin muutti Sortavalan asumaan. Rovasti Ortamo vuokrasi asunnon ensin Korhosen talosta ja n. vuoden jälkeen Stenfeldtin talosta Valamon- ja Kirkkokatujen kulmauksessa. Mainittakoon, että Ortamoilla oli silloin erittäin lauhkea saksanpaimenkoira nimeltään Huki, jonka he toivat muka-

naan Säiniöltä. Usein Ortamot tulivat Johanneksenkadun varrellaan olevaan Okulovin taloon tervehtimään Nikolain vanhempia. Huki seurasi aina heitä ja kiintyi erikoisesti »Mummolaan», joksille sille aina sanottiin tätä kyläpaikkaa. Eipä olekaan ihme, että se sai monet herkkupalat mummolta eli Nikolain äidiltä.

Myöhemmin, vuonna 1938, Ortamo osti talon Sortavalasta Kymölän kaupungin osasta (Vellamonkatu 9.). Tämä talo paloi täydellisesti tykistötulessa jatkosodan aikana vuonna 1941. — Mainittakoon tässä yhteydessä, että myös hänen entinen talonsa Säiniöllä ja samoin Palkealan pappilakin tuhoutuivat talvisodan aikana.

Sortavala oli siis Nikolai Ortamon lapsuuden kotikaupunki. Jo nuorena hän oli kiintynyt Sortavalan ortodoksiseen kirkkoon. Nyt kun hän oli muuttunut Sortavalan vakituiseksi asukkaaksi pitkäaikaisen poissaolon jälkeen, hän antaumuksella osallistui vapaaehtoiseen työhön Sortavalan seurakunnan hyväksi. Tuomio-kirkossa hän sangen usein toimitti jumalanpalveluksia. Tällä tavoin hän oli korvaamattomana apuna Sortavalan ortodoksisen seurakunnan papistolle eikä hän koskaan kysynyt mitään palkkiota jumalanpalvelusten pitämisestä. Erikoisesti hän mielellään osallistui jumalanpalveluksiin juhlapäivinä, jolloin koko papisto oli niissä mukana.¹⁾ Silloin oli Sortavalan ortodoksisen seurakunnan esimiehenä pastori (nykyisin rovasti) M. Kasanko. Hän kirjeessään 18. 3. 1957 mainitsee seuraavaa:

»Rovasti-vainaja oli aina aulis auttamaan meitä, seurakunnan pappeja, mistä olen aina ollut hänelle sangen kiitollinen.»

Rovasti Ortamon toimesta alettiin pitää Sortavalan tuomio-kirkossa sunnuntai-iltaisin hartaushetkiä raamatunselityksineen, ja ne olivat hyvin suosittuja. Kansaa kävi niissä paljon ja niissä harrastettiin yhteislaulua.²⁾

Mainittakoon tässä yhteydessä, että rovasti Ortamo oli Sortavalan ortodoksisen seurakunnan esimiehenä 1. 6.—16. 8. 1934³⁾, jolloin hänen veljensä, tämän seurakunnan varsinainen ja vakituinen kirkkoherra, rovasti Simeon Okulov oli määrätty hoitamaan Helsingin ortodoksista seurakuntaa.

1) Kertonut rov. L. Mitronen.

2) Kertonut rov. L. Mitronen.

3) N. Ortamon ansioluettelo.

leen, omalle tyttärelleen, sangen vaikea matka. Kouluneuvos K. Merikoski kirjassaan »Sergei Okulov» kuvaa yksityiskohtaisesti näitä matkavalmistuksia sekä myös matkaa Sortavalasta Kuopioon. Tässä ei ole syytä niistä enää mainita. Mutta tuskinpa olisi kaikesta selviydytty niin hyvin, ellei vanhuksen vanhin poika Nikolai olisi ollut kaikissa vaikeuksissa mukana auttamassa, tukemassa, taluttamassa, ohjaamassa, neuvomassa ja lohduttamassa. Nikolain puoliso Helena-rouva oli myös kanssamme kekse-
liäänä ja auttavana kaikissa rasittavissa tilanteissamme.

Kuopiossa asuimme ensin matkustajakoti »Arenassa». Mutta joulun jälkeen isä tyttäreineen sai hyvän asuinpaikan kirkkoherra V. Hokkisen asunnosta. Ortamot taas asuivat Vuorik. 10:ssä. Joka päivä he kävivät Hokkisella isää tervehtimässä. Nikolai oli kekseliäs ymmärtämään halvaantuneen isän toiveita, ja siitä oli paljon iloaikin. Hän osallistui mielihyvin kaikkiin niihin kirkollisiin toimituksiin, jotka isälle järjestettiin koti-oloissa. Jo matkustajakodissa asuessamme Nikolai toimitti jouluaattona rukoushetken joulujuhlan kunniaksi.

Koska isä ei päässyt kirkkoon jouluna, uudenvuodenpäivänä eikä loppiaisenä, Nikolai järjesti pyhän liturgiapalveluksen Hokkisen salissa, joka oli asuinhuoneenamme. Hän toimitti sen itse, ja pastori ja rouva Hokkinen lauloivat duettoja. Isä osallistui silloin Herran pyhään ehtoolliseen. Unohtumattoman ihanaksi muodostui tuo jumalallinen palvelus meille kaikille. Sitten pyhän marttyyri Agnian päivänä (21/I) Nikolai samassa huoneessa toimitti rukoushetken, jossa olivat läsnä mm. myös rovastit V. Hokkinen ja M. Ritamo. Nikolai ymmärsi myös, kuinka puhekyvyn menettänyt isä jakoi isällisen siunauksensa ja terveisensä kaikille lapsilleen, sukulaisilleen ja tuttavilleen. Sitten samat rovastit yhdessä toimittivat isälle sairaanvoitelun eli öljypyhityksen sakramentin, jonka jälkeen potilas sai myös Herran pyhän Ehtoollisen. Tämän toimituksen aikana oli läsnä mm. Anton Ortamo, rovasti Simeon Okulovin poika, joka oli silloin Kuopiossa saamassa sotilaskoulutusta.

Kuopiossa oli suurin ilmapommitus 3. 2. 1940. Jumala suuresta armostaan varjeli halvaantuneen isän ja tyttären niin, ettei heille suojattoman puutalon huoneessa tapahtunut mitään vahinkoa, vaikka he saivat viettää mitä järkyttävimmät hetket tuon tuhoisan pommituksen aikana. Muualla kaupungissa kuoli kymmenittäin ihmisiä maanalaisissa suojissa, koska niihin osui pommeja. Nikolai ja Helena olivat jossain kellarisuoja, jonka sei-

nä pullistui ulospäin, koska pommi oli osunut talon vierustalle. Heikin olivat mitä suurimmassa vaarassa tuhoutua, mutta Jumala varjeli heitä. Illalla he tulivat isävanhuksen luo, ja vaikka me kaikki, Hokkisetkin, olimme järkytyksen vallassa, sanoi Nikolai rauhallisesti: »Mitä me oikein teemme nyt? Emmekö voisi toimittaa kiitosrukoushetkeä, koska Jumala on niin merkittävällä tavalla meitä varjellut ja suojellut?» Heti pyhä innostus valtasi meidät. Pimeätä oli, sillä sähkölaitos oli saanut osuman ja lakanut toimimasta. Mutta otimme tuohukset käsiimme ja sytytimme ne. Pian tuohuksien liekkien valaistessa alkoi kuulua Nikolain toimittama kiitosrukoushetki, jolloin me kaikki värisevin, liikuttuina äänin lauloimme. Isä seurasi toimitusta erittäin hartaana. Tuo rukoushetki rauhoitti ja tyynnytti levottomat sielumme ja järkyttyneet mielemme.

Tämän jälkeen Nikolai oli koko yön tulipaloja sammuttamassa tai — oikeammin sanottuna — vartioimassa ihmisten tavaroita Vuorikadulla, jossa samanaikaisesti paloi viisi taloa. Seuraavana aamuna hän peräti väsyneenä ja märkänä tuli luoksemme Helenan kanssa. He olivat päättäneet mennä jonnekin maalle, koska heidän asunnostaan olivat rikkoutuneet kaikki ikkunat ja ovet. Samaa aikoivat rouva Hokkinen ja hänen äitinsä. Kysyimme puhelimitse isää hoitavalta lääkäriltä mitä tehdä hänelle. Tämä vastasi, että isä oli välttämättömästi vietävä jonnekin maalle. Tohtori Kaltio suostui ottamaan isän poikkeuksellisesti sotasairaalaan, jonka ylilääkärinä hän myös oli. Punaisen ristin auto vei isän ja tyttären sotasairaalaan, mutta Ortamot ja Hokkiset matkustivat hevosella Kettulanlahteen noin viiden kilometrin päähän kaupungista.

Isä Sergeitä hoidettiin sairaalassa, jossa Nikolai pari kertaa ehti käydä häntä tervehtimässä. Mutta kahdeksantena päivänä noin klo 19 iäkäs vanhus nukkui rauhallisesti kuolonuneeen. Noin klo kaksi yöllä Nikolai tuli Kettulanlahdesta hevoskyydissä vainajan luo ja pappina suoritti kirkollisen rituaalin mukaan isänsä tomumajalle viimeiset tehtävät, joten se oli valmis arkkuun nostettavaksi. Tällä tavoin Nikolai teki rakkaalle isälleen viimeisen palveluksen. Kun vainaja arkussaan oli viety Kuopion P. Nikolaoksen kirkkoon, toimitti Nikolai siellä heti ensimmäisen pan-
nykiidan eli vainajan sielurukoukset.

Helmikuun 12 päivänä klo 19 alkoi ruumiinsiunaus. Sen toimittivat vainajan pojat rovastit Nikolai Ortamo ja Simeon Okulov sekä hänen entiset oppilaansa rovastit M. Ritamo ja V. Hok-

kinen ja pastori P. Saarikoski. Tilaisuutta kunnioitti läsnäololaan Helsingin hiippakunnan piispa Aleksanteri. Ruumiin saattajoukko ei ollut suuri, vain neljä henkilöä: sielunpaimenet Nikolai Ortamo, V. Hokkinen ja J. Usvamo sekä vainajan tytär. Talviillan pimeydessä hiljalleen kätettiin vainajan maallinen tomu hautausmaan multaan.

Tämän jälkeen Ortamot asuivat jonkin aikaa Kuopiossa, Vesannolla, Nurmelan koululla ja taas Vesannolla, ja sen jälkeen Nikolai määrättiin Turkuun ortodoksisen seurakunnan v.t. esimieheksi.

Vuosina 1942—1944 Nikolai Ortamo puolisoineen asui Sortavalassa entisen vanhempiensa kodin alakerrassa.

Tänä aikana kohtasi meitä taas syvä murhe. Veljemme Simeon kuoli 27. 2. 1944 Helsingissä kaupungin kolmannen ja suurimman pommituksen jälkeisenä päivänä. Matkustimme Helsinkiin, ja Nikolai sai suorittaa veljelleen viimeisen palveluksen. Hän osallistui tämän ruumiinsiunaukseen Helsingin P. Kolminaisuuden kirkossa.

Tämän jälkeen Ortamot elivät Sortavalassa entiseen tapaan. Mutta levottomuuden ja rauhottomuuden ajat jatkuivat tuhoa tuottaen. Erittäin raskas Moskovan välirauha syksyllä 1944 riisti Suomelta Karjalan. Ortamotkin joutuivat silloin kodittomiksi. Siirtolaisia he olivat siis jo toisen kerran ja sanan täydellisessä merkityksessä. Murheellisina he matkustivat Kuopioon. Kovin vaikeata oli heidän saada siellä itselleen pysyvää asuntoa. Monen suuren vaikeuden jälkeen he v. 1945 onnistuivat vuokraamaan asunnon Killisenkatu 11. B. 7. Siinä oli vain kamari ja keittiö.

Nöyrytminen Herran kasvojen edessä oli välttämätöntä ja tyytyä piti kaikkeen, minkä Jumala suuresta armostaan antoi tapahtua Ortamoiden kohdalla.

23. Sortavalan—Itä-Suomen seminaarin lehtorina

Sodan, 1939—1940 loputtua täytyi Sortavalan seminaarin luokat 26. 7. 1940 annetun asetuksen mukaan hajoittaa eri puolille maata. Ne sijoitettiin seuraavasti: miesosaston I—IV luokkien oppilaat Kajaanin seminaariin, kokelaat Rauman, naisosaston IV luokan oppilaat Heinolan ja naiskokelaat Raahan seminaariin. Naisosaston I—III luokat pysyivät edelleenkin Sortavalan semi-

naarin luokkina ja saivat jatkaa työtään Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun huoneistossa. Kun Sortavalan seminaarissa oli nyt vain 3 luokkaa, se ei tarvinnut yhtä paljon opettajia kuin 10-luokkaisena.

Mainitussa asetuksessa oli myös määräyksiä opettajista. Osa heistä sijoitettiin vastaaviin virkoihin toisiin oppilaitoksiin, monet asetettiin lakkautuspalkalle, ja entisiin tehtäviinsä jäivät johtaja, johtajatar sekä kolme muuta opettajaa. Nikolai Ortamo oli viran lakkauttamisen takia ja asetuksen mukaisesti asetettu lakkautuspalkalle, mutta määrätty toistaiseksi lakkautuspalkkaa vastaan hoitamaan ortodoksisen uskonnon lehtorin tehtäviä Kajaanin seminaarissa 7. 8. 1940. Mainittakoon, että Kajaanin seminaariin määrättiin myös lehtorit Martta Kairinen, Frigga Maria Honkapirtti ja Väinö Pajunen. Mutta edellä mainitun määräyksen kouluhallitus peruutti lokakuussa 1941. Sen johdosta ja lakkautuspalkan loputtua joutuivat monet Sortavalan seminaarin opettajat olemaan ilman virkaa ja palkkaa lähes vuoden.¹⁾

Vaikka rovasti Ortamo oli nimellisesti Kajaanin seminaarissa ortodoksisen uskonnon lehtorina, täytyi hänen matkustaa myös Raaheen ja Raumalle, sillä näiden kaupunkien seminaareissa oli ortodoksia oppilaita, joille hänen tuli opettaa ortodoksista uskontoa.

Mainittakoon tässä yhteydessä jotakin Kajaanin oloista lukuvuonna 1940—1941. Kun Nikolai Ortamo muutti asumaan Kajaaniin, oli hänen puolisonsa Helena mukana. He saivat pienen, verrattain lämpimän asunnon. Mutta lehtori Martta Kairinen iäkään äitinsä kera oli ilman asuntoa. Ortamot ottivat heidät asuntoonsa täysihoitoon. Lehtori Maija Honkapirtillä oli kyllä asunto, mutta se oli sangen kylmä. Hänen äitinsä, lehtorin rouva Maria Boxström oli tyttärensä kanssa myös Kajaanissa. Koska heidän asuntonsa oli kylmä, ottivat Ortamot rouva Boxströmin pieneen huoneeseensa asumaan, ja hän sai ruokaakin heiltä. Silloin elettiin pula-aikaa, mutta Helena Ortamo oli sukkela, kekseliäs ja taitava hankkimaan ruokatarpeita, joten ravinto riitti. Nikolai vain tunsii tilanahtauden takia olevansa ikäänkuin toisten jaloissa, mutta tyytyväisenä ja hymyilevänä hän alistui poikkeukselliseen elämään.²⁾

Lehtori Maija Honkapirtti lienee juuri tänä aikana oppinut

1) Sortavalan — Itä-Suomen seminaari 1940—1950 (1880—1950).

2) Kertonut leht. Maija Honkapirtti.

eniten tuntemaan Nikolai Ortamo. Tietenkin hänen tuntemisen-
sa jo alkoi Sortavalassa ja aina lisääntyi vuosien mittaan. Hän
mm. kertoi siitä, millaisena Nikolai Ortamo esiintyi opettajase-
minaarin toisten lehtoreiden keskuudessa. Hän sanoi: »Nikolai
miehellään jutteli opettajien kanssa. Hänellä oli selvä, isänmaal-
linen kanta, mutta ei kiihtynyt. Samalla hänellä oli oikea alis-
tuvainen mieli, eikä hän koskaan valittanut. Tuntui melkein
siltä, että hänellä oli pyhä viha oikean asian puolesta. Joskus
häntä harmitti, mutta hän ei koskaan sitä näyttänyt. Pääsipa
väliin pieni vitsikin hänen huuliltaan, mutta itse hän oli täysin
vakava.»¹⁾

Karjala palautettiin muun Suomen yhteyteen v. 1941. Yleiset
olosuhteet muuttuivat yhä valoisammiksi, ja sen vuoksi alettiin
kevääseen mennessä suunnitella jo paluuta Sortavalaan. 29. 4.
opetusministeriö asetti varoja käytettäväksi Sortavalan seminaa-
rin rakennusten kunnostamiseksi ja kaluston sekä opetusvälinei-
den hankkimiseksi. Toukokuun alusta lukien kouluhallitus mää-
rasi seminaarin lehtorin Maija Honkapirtin yksissä tuumin semi-
naarin johtajan ja johtajattaren kanssa ryhtymään Sortavalassa
sellaisiin alustaviin toimenpiteisiin, joita tarvittiin seminaarin
siirtämiseksi takaisin Sortavalaan.

Tähän raivausryhmään kuului muutamia muitakin henkilöitä.
Paljon olikin työtä, ennenkuin seminaari alueineen saatiin asut-
tavaan kuntoon. Kaikissa rakennuksissa olivat paikat sekaisin,
erinäiset huoneet olivat vankien jäljiltä siivottomassa kunnossa,
kaikki portaiden edustat ja muut mahdolliset paikat olivat ros-
kakasoja täynnä, kauniit kentät pirstottuina, puutarha ja pellot
juoksuhautoja täynnä. Puhelimet eivät toimineet, ja vesijohdot
vuotivat. Alussa ei löydetty edes välttävää keittopaikkaa ruoan
valmistamista varten.²⁾

Utteralla työllä saatiin syksyyn mennessä paikat kuitenkin
sellaiseen kuntoon, että seminaari saattoi aloittaa lukuvuotensa
1942—1943 omissa suojissa Sortavalassa. Työ alettiin lokakuun
19 päivänä.³⁾

Senpä vuoksi Nikolai Ortamo puolisoineen ja taloudenhoita-
jineen muutti Sortavalaan 28. 10. 1942, mistä jo aikaisemmin on
kerrottukin.

1) Ks. viite 2 s. 47.

2) Ks. viite 1 s. 47.

3) Ks. viite 1 s. 47.

Johtaja K. H. Pankakoski mainitsi seminaarin avajaisjuhlassa
mm.: »Sortavalan seminaari aloittaa uuden lehden vaiherikkaas-
sa elämässään pyrkien elvyttämään ja henkiin herättämään ne
kunniakkaat vanhat perinteet nimenomaan Karjalan seminaari-
na, jotka aikaisemmin ovat sen työtä johtaneet.»¹⁾

Seminaarin opettajina toimivat aikaisemmin mainittujen va-
kinaisten opettajien lisäksi aluksi ylimääräisinä seminaarin lak-
kautuspalkalle asetetut lehtorit, joihin lukeutui myös Nikolai Or-
tamo. Määräyksen hoitamaan Sortavalan seminaarin ortodoksisen
uskonnon ylimääräisen lehtorin virkaa hän sai 16. 9. 1942 ja val-
takirjan tähän virkaan hän sai 29. 1. 1943.²⁾

Samana vuonna rovasti Ortamo oli uskonnonopettajakurssien
johtajana Sortavalassa.³⁾ Pastori Aari Surakka oli opettajana
näillä kursseilla, ja hän kertoi siitä seuraavalla tavalla: »Jou-
tuessani toimimaan opettajana rovasti Ortamon johtamilla opet-
tajakursseilla olin vilpittömästi aina iloinen hänen ennakkoluu-
lottomasta suhtautumisestaan itseänsä paljon nuoremman ihmi-
sen mahdollisuuksiin, hänen arvonannostaan toisen mahdollisille
kyvyille ja sitä tietä pyrkimyksestä innostaa tätä tehtävässään.
En muista, että hän olisi koskaan suhtautunut esimerkiksi mi-
nuun väheksyvästi.»

Entisissä mutta uusituissa olosuhteissa jatkui opetustyö Sor-
tavalan seminaarissa. Mutta vuosien 1941—1944 jatkosota riehui
rintamilla. Kuitenkin päätettäessä lukuvuotta keväällä 1944 ei
osattu vielä aavistaa, mitä suuria muutoksia tulisi piakkoin ta-
pahtumaan Sortavalan seminaarin kohdalla sekä koko maamme
kohtaloissa.⁴⁾

Kesäkuun loppupuolella maamme puolustus murtui vihollisen
suuren asevoiman edessä. Syksyllä 1944 solmittiin surullinen ja
raskas Moskovan välirauha, jossa Suomen piti luovuttaa taas
voittajalle takaisin vallatut, edellisen sodanjakson selvittelyissä
luovutetut alueet. Näin Sortavala tuli taas jäämään vieraan val-
takunnan alueelle. Kiireessä piti ruveta siirtämään uuden rajan
taakse kaikki, mitä voitiin kuljettaa. Sortavalan seminaarikin
joutui siis uudelleen »evakkotielle».⁵⁾

1) Ks. viite 1 s. 47.

2) N. Ortamon ansioluettelo.

3) Suomen kreikkalaiskatolinen pappisseminaari 1918—1948.

4) Kuten viite 1.

5) Ks. viite 1 s. 47.

Lukuvuonna 1944—45 Sortavalan seminaari toimi hajaantuneena Raahen, Rauman ja Kajaanin seminaarien yhteydessä. Seminaarin opettajat ja toimihenkilöt määrättiin myös eri seminaareihin vastaaviin virkoihin. Nikolai Ortamo sai tällöin määräyksen matkustaa Raahen. Mutta sitäpaitsi hän vuodesta 1944 lähtien opetti ortodoksista uskontoa vuorokuukausina myös Raumalla ja Kajaanissa. Jopa ajottain hän matkusti Hämeenlinnaan ja Heinolaan, joiden seminaareissa sattui oleman ortodoksisia oppilaita. Hämeenlinnassa hän oli mm. tammi—helmikuussa v. 1948. Hän kertoi kirjeessään, että siellä oli hänellä kahdeksan kristinoppikoululaista, jotka osallistuivat Herran p. Ehtoolliseen. Hämeenlinnasta hän matkusti Heinolaan, jossa hän asui ortodoksisen kauppias Matihaldin talossa.¹⁾

Mutta jo kolme vuotta aikaisemmin, siis v. 1945, hän kirjeessään Raumalta mainitsi seuraavaa: »Veljeskunnan vuosikokoukseen en pääse, sillä en voi keskeyttää työtäni täällä. Vieläpä minun tulee välillä käydä Jyväskylässäkin, jossa on kolme oppilasta korkeakoulussa. Heidän pitäisi tenttiä uskonnossa.» Siis Jyväskylässäkin hän toimi opettajan tehtävissä. Täällä Ortamo käytti tilaisuutta hyväkseen ja kävi mm. tervehtimässä rovasti Lauri Mitrosta, joka ennen oli ollut Sortavalan ortodoksisen seurakunnan pappina. Tästä käynnistä rovasti Mitronen kertoo seuraavaa: »Erikoisen suurimerkityksellinen ja avartava keskustelu meillä oli Jyväskylässä kohta siirtolaisuuden jälkeen. Siinä keskustelussa ilmeni, miten nöyrällä mielellä, kuuliaisena Jumalan tahdolle rovasti Ortamo otti vastaan toisen siirtolaisuuden, joka oli monin verroin raskaampi kuin ensimmäinen. Ei hänellä ollut mitään katkeruuden tuntua, vaan hän alistui nöyrästi Jumalan tahtoon. Ortamo oli nöyrä ja kärsivällinen Jumalan tukimattoman kaitselmuksen edessä. Raskasta oli kirkkokunnan elintilan, näkyväisten arvojen ja kaiken näkyväisen menettäminen, mutta hänellä ei ollut pienintäkään katkeruuden tai syytöksen mieltä. Tämä oli mielestäni hänessä erittäin kaunis piirre, joka on uskovien kristityn tunnusmerkki.

7. 6. 1945 opetusministeriö antoi asetuksen, jossa säädetään Sortavalan seminaarin nimen muuttamisesta ja seminaarin toiminnan järjestämisestä uudelleen: »Sortavalan seminaarin nimi on oleva Itä-Suomen seminaari.» Tähän päättyi taas eräs tärkeä vaihe Sortavalan Seminaarin toiminnassa. Nimeltään

1) Kertonut rov. N. Ortamo.

ja järjestelyltäänkin suuresti muuttuneena se jatkoi arvokasta työtään, mutta oli sentään edelleenkin Itä-Suomen oppilaitos.¹⁾

Lukuvuonna 1945—46 Itä-Suomen seminaari toimi edelleenkin hajaantuneena eri tahoille, nim. Rauman, Raahen ja Hämeenlinnan seminaarien yhteyteen. Tällaisena Itä-Suomen seminaarin työ jatkui seuraavinakin lukuvuosina. Mutta sen työntekijöitä elähdytti jatkuvasti harras toivomus saada oma koti seminaarille. Sen sijoituspaikoista keskusteltiin paljon eri piireissä. Eduskunnassa tehtiin 21. 12. 1949 päätös, jonka mukaan Itä-Suomen seminaari sijoitetaan Joensuuhun. Myöhemmin se toimikin Joensuussa mutta ainoastaan miesseminaarina, saaden v. 1956 oman uuden rakennuksenkin.

Nikolai Ortamo tuli eläkeikään v. 1946, mutta hän anoi viran pidennystä ja sai oikeuden pysyä virassaan 26. 7. 1948 saakka. Siitä hän kirjoitti Raahesta 8. 3. 1946:

»Kouluneuvos K. Saarialhon kehoituksesta hain virka-ajan pidennystä itselleni, kun jo heinäkuussa tulee täyteen minun virkaikäni. Päätös asiasta on jo tullut. Minulle on myönnetty pidennystä vielä kahdeksi vuodeksi, siis vuoteen 1948 asti. Kyllä hän on vaikea toimia näissä oloissa, kun ei saa olla kotona, vaan täytyy kiertää eri paikoissa kiertävänä opettajana. Nykyinen matkustaminenkin on tavattoman hankalaa. Kävin pari viikkoa sitten Kuopiossa, ja paluumatkalla Iisalimesta tuleva juna oli niin paljon myöhässä, että minun täytyi yöpyä Ylivieskassa. Yösiijaa en missään saanut, ja piti siellä istua kylmässä ja tupakansavua täynnä olevassa asemahuoneessa aina kello 18:sta kello 4:ään. Tämä minulle tapahtui tällaisella matkalla jo toisen kerran. Ei ole helppoa kestää tällaisia matkoja. Siksiäpä toivoisinkin, että kaikkien meidän kohtalomme ratkeaisi ja ryhdyttäisiin järjestämään myös seminaarimme lopullista sijoitusta. Silloin voi minullekin tulla joku vakituinen asuinpaikka.»

Mutta näiden kahden vuoden kuluttua kehoitettiin rovasti Ortamoa taas hakemaan virka-aikansa pidennystä. Ei hän sitä halunnut tehdä, mutta epätietoisuus siitä, kuka olisi tullut hänen työnsä jatkajaksi, pani hänet sittenkin sitä hakemaan. Kirjeessään 24. 4. 1948 hän mainitsi seuraavalla tavalla: »Minä olen sittenkin lähettänyt virka-ajan pidentämistä koskevat hakupaperit. Mitähän siitäkin nyt tulee? Jos pastori J. Suhola olisi suostunut hakemaan minun paikalleni, niin olisin silloin mielelläni

1) Ks. viite 1 s. 47.

siirtynyt eläkkeelle. Mutta hän siitä kieltäytyi, ja kun en muutaakaan sopivaa henkilöä tähän virkaan tällä kertaa tunne, niin päätin hakea lykkäystä. Pahintahan on tässä toimekseni se, että täytyy olla melkein koko ajan eristettynä kodista ja siksi olla aina huolissani Helenan sairauden vuoksi. Näyttää siltä, että hän on nyt viimeisen keuhkokuumeen seurauksista toipumassa. Mitä nyt Jumala antanee? Olen kohtalomme uskonut Hänen huostaansa.»

Seurauksena oli se, että rovasti Ortamon viran pidennystä jatkettiin vielä 26. 7. 1949 saakka. Tosin häntä kehoitettiin hakemaan vielä senkin jälkeen viran pidennystä, mutta hän oli jo niin väsynyt ainaiseen matkusteleamiseen ja niihin vaikeuksiin, joihin hän joutui puutteellisten asunto-olojen vuoksi, ettei halunnut enää virkansa pidennystä, vaan siirtyi eläkkeelle ja asettui Kuopioon.

Eräässä kirjeessään hän mm. kirjoitti näin: »Aika on kovin rauhaton. Väkisinkin ajattelen: Onkohan meidän vieläkin elettävä suurien mullistusten aikoja? Saammekohan ensi kesänä viettääkään rauhallista kesälomaa? Jo ensi heinäkuussa päättyy minulle annettu lykkäys toimekseni. Kouluneuvos Saarialho kyllä kehoittaa minua pyytämään vieläkin lykkäystä ja sanoo, että kyllä vielä vuodeksi minulle sellainen myönnettäisiin. Olen kuitenkin jo siksi kyllästynyt tähän kiertävään elämään, että en ole enää halukas lykkäystä pyytämään. Se vain panee jonkun verran tuota asiaa ajattelemaan, kun ei ole tiedossa, kuka tulisi työtäni seminaarissa jatkamaan. Kyllähän, kun aika tulee, löytynee siihenkin työntekijä.»

Samasta asiasta hän 20. 11. 1948 kirjoitti luottavasti: »Kylläpä Jumala järjestää asian parhaimmaksi näkemällänsä tavalla.» — Kun aika tuli, Jumala suuresta armostaan lähetti todellakin työntekijän rovasti Ortamon entiselle työmaalle. Itä-Suomen seminaarin ortodoksisen uskonnon lehtoriksi tuli pastori D. Tarvasaho. Jumala järjesti asian parhaimmaksi näkemällänsä tavalla.

Lienee paikallaan jonkin verran tutustua rovasti Ortamon asunto-oloihin hänen asuessaan eri seminaarikaupungeissa. Hänen kirjeistään ne osittain selviävät. Samalla hän esitti kiinnostavia luonnonkuvauksia mm. Raahesta ja myös selosti sikäläisen ortodoksisen kirkon oloja.

V. 1945 Ortamo asui Raahessa hotellissa eikä onnistunut saamaan itselleen mukavampaa vuokra-asuntoa. Saman vuoden keväällä hän asui Raumalla lehtori Käen luona. Tämä oli joskus

ollut Sortavalan lyseon lehtorina ja mm. johtaja K. H. Panakosken opettaja. V. 1946 Ortamo asui Raahessa lehtori Miettisen asunnossa ja oli erittäin tyytyväinen siihen. Kirjeessään tammikuun 26. päivästä hän mainitsi: »Minulla on tilava huone ja hyvin kalustettu. Tämä talo kuului erälle kanttorille. Osakaina asuntoon olivat myös lehtori Lyyli Miettinen ja eräs toinen neiti. Heillä oli tämä yhteisenä asuntona. Kanttori hukkui viime joulukuussa käydessään huvilallaan jäätä myöten. Meri kyllä jo oli ollut hyvässä jäässä, mutta tuuli oli sittenkin jään särkenyt, ja kanttori joutui railoon. Huone, jossa asun, oli heillä vierashuoneena. Mutta nyt tähän on siirretty kanttorille kuulunut kalusto ja on jäänyt vielä salinkin kalustoa. Kalusto on kyllä hyvä, mutta on vanhanaikainen ja muutenkin vanha, aidon vanhanpojan kalustoa. Muuten hyvä tässä on asua. Pyrkii vain huone tuulisilla ilmoilla jäähtymään, ja jos mitä, niin tuulta täällä Raahessa on aivan kylliksi. Ikkunasta avautuu näköala suoraan merelle, ei sentään aivan avovedelle, sillä saaret ovat edessä. Ja mereltä sitä tuulta riittääkin. Nytkin jo kolmatta vuorokautta puhalttaa mereltä päin ankara myrskytuuli, jonka puuskat ovat toisinaan niin ankarat, että talo tärisee sen voimasta.»

Raahen karua luontoa Ortamo kuvasi myös 28. 5. 1948 seuraavasti:

»Täällä oli toissapäivänä niin ankara myrsky, etteivät paikakunnan asukkaatkaan sano muistavansa sellaista ennen tapahtuneen. Huoneeni ikkunan edessä on pieni lahukka. Siinäkin olivat niin suuret laineet, että vesi löi yli venelaitureitten. Vesi nousi tavallista korkeammalle, ja se kiskoi maalle vedettyjä venheitä ja upotti ne sekä pieksi niitä kiviä vastaan. Monta sähkö- ja puhelinpylvästä oli kaatunut, ja sen takia Raahen joutui olemaan sähköttä. Monet työt sen takia joutuivat seisahduksiin. Vaikka täällä Raahessa aina tuulee, ja tyyni ilma on täällä harvinaisuus, niin sittenkin tuo myrskyilma oli ylivetona tavallisista tuulisista ilmoista. Tämä tuulisuus täällä tekee elämänkin ikäväksi, kun ei tee mieli tuulisilla ilmoilla missään kävelläkään. Aina saa istua huoneessa, joka myös tuulien vaikutuksesta pyrkii pahasti jäähtymään. No, kohtahan tässä pääsee taas kotioloihin.»

Raahen kirkollisista oloista Ortamo kirjoitti 8. 3. 1946 seuraavaa: »Täällä me elämme aivan kuin Jumalan selän takana kaukana kirkoistamme ja kaikesta seurakuntaelämästä. Emme täällä saa millään tavalla osallistua jumalanpalveluksiimme, ei edes radion kuuntelemisen kautta. Tänne eivät kuulu Kuopion

ja Joensuun asemat, joiden kautta tavallisesti meidän jumalanpalveluksemme ja hartaustilaisuutemme lähetetään. Se onkin mitä suurin haitta, kun nykyinen Itä-Suomen seminaari on hajoitettu sellaisiin paikkoihin, jotka ovat kaukana kirkkokuntamme keskuksista. Kyllähän rovasti Homasen avustamana kerran toimitin liturgiapalveluksen Raumallakin, ja silloin siellä kävi Herran p. Ehtoollisella jopa 50 henkeäkin. — Täällä Raahessa on aikomukseni toimittaa liturgiapalvelus huhtikuun 7 päivänä. Pastori O. Petsalo lupautui silloin matkustamaan tänne Kauhavalta avustamaan minua siinä toimituksessa. Täällä on hyvin vähän ortodoksista väestöä. On kuitenkin muutamia yksilöitä (upseerien vaimoja) ja ainakin yksi perhekin. Sen perheen pikku tytär käy täällä keskikoulua ja käy luonani uskontotunneilla. Samasta perheestä kävi luonani poika ja tytär kristinoppikoulua.

Täkaläiset ortodoksiset seminaarin oppilaat ovat innostuneita kirkkomme jäseniä. Vaikka heitä on ainoastaan 11 henkeä, niin ovat he täällä muodostaneet ONL:n kerhon ja pitävät keskuudessaan joka kuukausi kokouksia harjoittaen niissä kirkkolaulua ym.»

14. 4. 1946 Ortamo kirjoitti taas Raahesta: »Tänään, palmusunnuntaina, on minulla vapaata aikaa. Siksi kirjoitan Sinulle. Luulen, että te saitte tällaisena juhlapäivänä käydä kirkossa ja pajunoksat käsissänne muistelite kunniakasta Herramme Jerusalemiin ratsastamista. Minä saan vain istua tällaisenakin pyhänä kotona, enkä edes nähnyt yhtään virpovitsan oksaa missään. Kyllä on ikävä se, että kuinka monet kirkkomme jäsenet saavat jäädä vaille pyhiensä viettoa. Lähden vasta ensi tiistaina Kuopioon. Siellähän saan osallistua tämän viikon kalliisiin jumalanpalveluksiin sekä saan vastaanottaa pääsiäisjuhlan. Sitä ajatellen jo nyt toivon Sinulle hyvää pyhien viettoa näinäkin murheen päivinä. Pääsiäisviikolla palaan tänne takaisin ja viivyn vielä täällä Raahessa toukokuun 11 päivään. Sitten lukukauden loppuajaksi siirryn Kajaaniin. Seminaarithan päättävät työnsä vasta kesäkuun 10 päivänä.

Täällä meillä oli järjestetty liturgiapalvelus viime sunnuntaina. Siinä minua avusti pastori Olavi Petsalo. Seminaarin kaikki ortodoksiset oppilaat ovat hyviä laulajia. Petsalo piti lauantaina lauluharjoituksen. Lauantaina oli myös ONL:n kerhokokous. Sunnuntaina ennen liturgian alkua Petsalo otti synnintunnustukselle. Ehtoollisella kävi 12 henkeä. Ortodokseja ei täällä ole kuin yksi upseerin perhe ja pari rouvaa. Tuo perhe kokonaisuudessaan

kävi Ehtoollisella ja seminaarilaisia noin 7 henkeä. Jumalanpalvelus oli oikein juhlallinen. Tämä lieneekin ensimmäinen tällainen tilaisuus Raahessa.»

Touko-kesäkuulla v. 1946 Ortamo oli Kajaanissa ja asui siellä seminaarin opettajien tupakkahuoneessa. Hänellä oli vain kolme oppilasta. Vaikka nämä olivat kukin eri luokalla, luettiin yhdessä ryhmässä. Joka päivä oli kaksi tuntia uskontoa, ja vuoden kurssi ehdittiin suurin piirtein käydä läpi.

Sitäpaitsi Ortamo työskenteli Kajaanissa muulloinkin. Hänen Kajaanista lähettämiään kirjeitä on useitakin vuosilta 1946, 1947 ja 1949. Rauman seminaarin työmaalta taas hän lähetti kaksi sisältörikasta kirjettä v. 1945, samoin kaksi kirjettä v. 1946 ja v. 1948. V. 1945 hän sai Raumalla itselleen pienen huoneen erään vanhan lääkärin luona. 14. 9. 1946 hän kirjoitti näin: »En saanut asuntoa entisessä paikassa, vaan sain sellaisen Rauman kirkkoherran (rovastin) pappilassa.» Todennäköisesti v. 1948 hän asui pappilassa, koska hän ei mainitse mitään asunnostaan kirjeessään. Hän ruokaili Raumalla seminaarin ruokalassa.

Rauman oloja Ortamo vertasi Raahan oloihin ja mainitsi, että Rauma tekee suurkaupungin leiman Raahen verrattuna. Kaikin puolin olo siellä tuntui mieluiseammalta kuin Raahessa. Kirjeessään v. 1945 hän antoi seuraavan kuvauksen Raumasta: »Elämä täällä kiehuu, eikä ole kaikki kuollutta kuten Raahessa. Vanhankin kaupungin osassa, jossa kadut ovat kapeita ja sokkeloisia kujia, ei näy sellaista rappeutumista kuin näkee Raahan kaaduilla.»

21. 10. 1948 Ortamo Raumalta kirjeessään mainitsi: »Täällähän on kaksi seminaaria ja molemmissa on melkein kaikilla luokilla ortodoksisia oppilaita. Koska viivyn täällä ainoastaan tämän syyslukukauden, niin on minun pidettävä kaksinkertainen tuntimäärä. Tämän lisäksi on minulla vielä 4 viikkotuntia tyttölyseossa. Siis kaikkiaan minulla on nykyisin 35 viikkotuntia. Koska seminaarissa pidän toisen puolen ylimääräisinä tunteina, niin on ne täytynyt järjestää sellaiseen aikaan, jolloin oppilaat ovat vapaat muista tehtävistä. Siten tuntieni välillä on usein tyhjiä tunteja, jolloin ei oikeastaan osaa mitään tehdä, vaan täytyy odottaa toimeettomana opettajahuoneessa. Siten arkipäiväni ovatkin aina varatut aamusta iltaan asti, joskus kello 19 asti.» Samassa kirjeessään Ortamo lausui siirtolaisuuden aiheuttamasta kaihosta seuraavaa: »Sortavalan seminaarin 68-vuotisjuhlan jälkeen oli meillä kahvitarjoilu hotellissa. Siinäkin tilaisuudessa sai mureh-

tien muistella, kuinka olemme karkoitettuina omista pesistämme sekä pakoitettuina aina vain viettämään siirtolaisen evakkoelämää.»

Näin rovasti Ortamon työmaa Itä-Suomen seminaarissa oli laajalle alueelle hajaantunut. Hänellä oli työtä ja huolia monessa seminaarissa ja monessa kaupungissa. Matkustaa hän sai paljon. Ainainen koti-ikävä painoi mieltä, koska hänen puolisonsa sairasteli sangen usein. Lisäksi hän seurasi syvän hartaasti oman kirkkokuntansa asioita. Sen sisäinen ja ulkonainen elämä oli hänelle kuin omaa elämää. Hän suri kirkkokunnan menetyksiä ja osallistui sen vastoinikäymisiin ja taisteluihin ikäänkuin ne olisivat koskeneet häntä itseään.

Sitä paitsi rovasti Ortamo hänen viimeisenä työvuotenaan Itä-Suomen seminaarissa kohtasi murhe. 3. 1. 1949 kuoli hänen sisarensa Faina Santala Joensuussa. Ortamot matkustivat silloin Joensuuhun, ja veli toimitti liturgiapalveluksen ja sisarensa ruumiinsiunauksen Joensuussa pyhän Nikolaoksen kirkossa. Näin hän suoritti viimeisen rakkaudenpalveluksen myös sisarelleen.

Tuon kaiken — edellä kerrotun — sekä sielullisen että fyysisen taistelun kuluttamana Nikolai Ortamon oma sydän rasittui, ja ajan mittaan hän sairastui angina pectorikseen. Mutta koskaan hän ei sairaudestaan valittanut. Jos sen joku otti puheeksi, niin hän vain hymähti. Mutta hänen askeleensa kävivät entistään hitaammiksi, ja eläkkeelle siirtyminen oli sangen tervetullut hänelle.

24. Kahden rovasti Ortamon oppilaan lausuntoja opettajastaan

V. 1939 Sortavalan seminaarista valmistunut kansakoulunopettaja rouva Viivi Hernberg (o.s. Räbinä) arvostelee opettajaansa seuraavasti:

»Ulkonaiselta olemukseltaan rovasti Ortamo oli silloin tuntetani papeista kirkkokuntamme edustavin. Hänen pukeutumisensa, hillitty käytöksensä ja koko olemuksensa oli samalla hengellistä ja herrasmiestä. Kun hän kulki seminaarialueella, niin notkistivat polvea niijaukseen nekin seminaarilaisneitoset, jotka muulloin olivat valmiita nimittämään meitä, ortodoksisia oppilaita, ryssiksi.

Kun rovasti Ortamo tuli vuorollaan päivälliselle oppilasruokalaan, niin hänen ilmestymisensä ovelle lopetti jo kaiken hihi-

tyksen ja mahdollisen hosumisen sekä kiirehtimisen. Ruokailu tapahtui rovasti Ortamon läsnäollessa 'taiteen kaikkien sääntöjen mukaan'. Kukaan ei uskaltanut pinnata pois lähdössäkään.

Opetustyössään rovasti Ortamo oli hyvin tarkka. Monesti tuntui oppilaan kannalta ajateltuna, että hän oli liiankin tarkka 'pikkuasioissa', mutta sittenpä hän tuli asioista selvä. Oikeana ortodoksina hän piti jyrkästi kiinni kirkkomme opinkappaleista sekä ulkonaisten menojen noudattamisesta. Siitä huolimatta hän ja seminaarimme silloinen luterilainen uskonnon lehtori, pastori Paul Sonny (nykyisin Kajaanin seminaarin johtaja) olivat hyvissä väleissä keskenään, ja hyvässä sovussa he keskustelivat maamme kirkkokuntien eroavaisuuksista. Rovasti Ortamo mainitsi uskontotunneilla, että lehtori Sonny oli hyvin halukas tarkemmin tutustumaan kirkkokuntamme opinkappaleisiin sekä 'rituaaliseen' puoleen. Hän kertoi myös lehtori Sonnyyn olleen sitä mieltä, että ev.lut. kirkko monessa asiassa pyrkii lähemmäksi ortodoksista kirkkokuntaa.

Rovasti Ortamolla oli tapana kutsua aina keväisin pois päseivät ortodoksiset opettajakokelaat kotiinsa vieraiksi. Keväällä 1939 valmistui meitä 4 ortodoksista opettajaa, ja me saimme nauttia Ortamoiden vieraanvaraisuutta. Rovastinna Ortamokin on ollut minulle aina hyvin sydämellinen.

Ortamolta pois lähtiessämme pyysin rovastilta ohjeita, joiden mukaan voisin valmistua ortodoksisen uskonnon opettajaksi oppikouluihin. Rovasti kysyi, olinko ajatellut asiaa vakavasti vai kysyinkö hetken mielijohteen vallassa. Sanoin miettineeni asiaa jo usean vuoden aikana. Rovastin kasvot kirkastuivat, ja olen kiitollinen hänelle hänen neuvoistaan. Yhteenvetona voin lopuksi mainita, että minulla on rovasti Ortamosta pelkästään mieluisia muistoja, ja mitä useampia vuosia itse saan olla opettajana, sitä kirkkaammiksi tulevat muistot entisistä opettajista, joiden joukosta mieluisimpana kohoaa rovasti Nikolai Ortamon olemus.»

Suonenjoen kirkonkylän kansakoulun opettaja Väinö Jyrkinen oli rovasti Nikolai Ortamon oppilaana Sortavalassa v. 1943 syksyllä vain 2—3 kuukautta ja samoin Raumalla vain pieniä väliaikoja kolmena lukukautena. Mutta näinäkin aikoina hän oli perusteellisesti oppinut tuntemaan uskonnon opettajansa ja antaumuksella antoi hänestä seuraavia tietoja:

»Muistiini piirtyvät ne raskaat vuodet, jotka välittömästi seurasivat sotien jälkeen. Rovasti N. Ortamon opetuksesta huomasin, että kokenut opettaja ja kasvattaja oli ajan tasalla. Hän oli

henkilö, joka huomasi, että uusi aika — ortodoksien hajaantuminen vähemmistöksi toisuskoisten enemmistön sekaan — oli asetettava ortodoksien uskon kovalle koetukselle erikoisesti vaikutuksille alttiissa nuorisossa. Tätä silmällä pitäen hän myös valmisti tulevia kansakoulunopettajia heidän omaan työhönsä. Opetuksen tarkoitus ja päämäärä määräytyivät siis sen mukaan. Oman uskon tunnustaminen vieraassa ympäristössä ja opettajan velvollisuus toimia oman heimonsa ja ortodoksien parissa oli vastuuntuntoisen opettajan käsitettävä kutsumukseksi. Muistan tällaisia lausuntoja ja eräällä tavalla myös vetoamuksia useitakin, jotka hän halusi painaa mieliimme.

Varsinaisessa opetustehtävässään rovasti Ortamo oli rauhallinen. Opetuksen sisällössä hän keskittyi erikoisesti uskonoppiin, jossa täysin kiihkottomasti perehdyttiin myös toisten kirkkokuntien opinkäsityksiin.

Opettajana Ortamo ei pitänyt pääasiana tiedon jakamista, vaan ihmisen kasvattamista ja kasvamista. Hän neuvoi myös varsin yksityiskohtaisesti, miten oli lapsia opetettava. Opetusoppi sai työsuunnitelmassa varsin huomattavan sijan.

Mieleeni on jäänyt hänen sanontansa, kun hän oikein jotain tähdensi: »Katsokaa... katsokaas...», jota sitten seurasi asian varsinainen selitys.

Ulkonaisista muodollisista seikoista muistan, että hän piti säännöllisesti hartaudet, aamulla oppituntien alussa ja illalla tunnin loputtua, että *ikoni ei koskaan unohtunut seinälle pane-matta*. Se löytyi aina salkusta ja ilmestyi sille kuuluvaan paikkaan määrättyllä hartaudella ja varmuudella. — Viimeinen lahja, minkä hän oppilailleen ojensi, oli A. Okulovin, 'Koulun hartauskirja' rovastin omakätisine omistuskirjoituksineen.

Elävästi on muistissa säilynyt ja säilyy myös kaikilla raumalaisilla ne hautajaiset, jotka eräänä lumisateisena syksyn sunnuntaina pidettiin niille 19 vainajalle, jotka kuolivat n.s. Rauman suuronnettomuudessa, kun kloorikaasu pääsi räjähtäneestä tehtaan säiliöstä valloilleen. Vainajat, joiden joukossa oli kaksi tai kolme ortodoksia, siunattiin yht'aikaa Rauman vanhassa, katalolisena aikana rakennetussa ja runsain seinä- ym. maalauksin varustetussa kirkossa. Tässä rovasti Ortamo toimitti ortodoksisten vainajien ruumiinsiunauksen, jonka useimmat raumalaiset nyt ensi kerran näkivät. Tilaisuus oli vaikuttava, ja muistan monen raumalaisen ihmetelleen rovasti Ortamon arvokkaasti harmaantunutta, patriarkaalista hahmoa, joka mielestäni aidossa ympäris-

tössä papillisiin varusteisiin täydellisesti pukeutuneena erottui selvästi luterilaisista papeista. Tilaisuus kohotti varmaan arvontoa ortodokseja kohtaan.

Rovasti Ortamon tiedän asuneen Raumalla ollessaan luterilaisessa pappilassa. Muistan myös hänen maininneen meille, oppilaille, että siellä kohdeltiin häntä hyvin ja ystävällisesti.

Häntä kunnioittivat myös luterilaisetkin seminaarin oppilaat. Ja jos jotain hänen vaikutuksestaan voin sanoa, niin se kohdistuu kunnioituksen ja arvonnannon tunteena. Samaa on sanottava suhtautumisesta rovasti Ortamon persoonaan myös niidenkin oppilaiden taholta, jotka asennoituivat kenties kielteisesti ortodoksisen uskontoon.

En tarkalleen tiedä niitä tuulia, jotka sodan päätyttyä puhalsivat Suomen ortodoksien kirkon liittämiseksi Moskovan patriarkaattiin. Muistan vain rovasti Ortamon huolestuneena maininneen meille, oppilaille, että hän oli kieltäytynyt lähtemästä neuvottelemaan Moskovaan tästä asiasta. — Rovasti Ortamo oli vaatimaton, nöyrä ja harras kristitty.»

Ikäänkuin yhteenvedona kaikesta Nikolai Ortamon työskentelystä seminaarin lehtorina ja ihmisenä seminaari-oloissa on kouluneuvos Kaarlo Saarialho suurella tuntemuksella ja antaumuksella omassa kirjoitelmassaan selostanut seuraavasti:

25. Kaarlo Saarialho: Nikolai Ortamo seminaarinlehtorina

Nikolai Ortamon työpäivän viimeisen rupeaman muodosti työ seminaareissa, ensin ortodoksissa pappisseminaarissa ja sitten kansakoulunopettajaseminaareissa, viimeksi mainituista aluksi Sortavalassa mutta myöhemmin, kun sodat muuttivat oloja, toisissakin niissä jaksottaisesti. Kun oman tehtäväni vuoksi jouduin seuraamaan tätä hänen elämänsä merkittävää kautta opetusnäytteistä lähtien myöhäisimpiin vuosiin saakka ja kun tässä yhteydessä syntyi kosketusta sekä hänen työnsä ulkonaisiin että sen sisäisempiin puoliin, uskalsin luvata yrittää koota havaintojani paperille, kun minulta tätä pyydettiin.

Kuvan antaminen jostakin työntäyteisestä elämästä tai sen jaksosta on vaativa tehtävä. Joka kerta kun olen joutunut selaista yrittämään, olen tuntenut vastuun pelottavan. Miten heikosti me oikeastaan tiedämme läheisintekin työtoveriemme

pyrkimykset ja saavutukset! Miten helposti tulkitsemme väärin senkin vähäisen, jonka tiedämme! Tullaksemme tästä vakuute-
tuiksi meidän on tarpeen vain ajatella niitä arviointeja, joita sil-
loin tällöin näemme julkisuudessa tehtävän joistakin tuntemis-
tamme henkilöistä. Eiköhän varsin yleinen ole tällöin huo-
miomme, että oma arviointimme olisi ollut useissa kohdin toi-
nen. Tämä johtuu varmaankin siitä, että tietomme kosketelluista
asioista ilmeisesti ovat olleet toisenlaiset kuin sen henkilön, jonka
laatimaa arviointia tarkastelemme.

Asia ei ole autettavissa, arviointeja on yritettävä. Yritystä voi
puolustaa sillä, että kuva jota asianomaisesti tällä tavoin pyri-
tään muodostamaan, tulee kuitenkin likemmäksi todellisuutta,
kun eri puolilta saadut, vaikkakin vajavaiset havainnot saatetaan
lukijain käytettäväksi. Hänelle annetaan täten mahdollisuudet
oman synteesinsä tekemiseen. Lukijathan ovat yleensä tästä sel-
villä ja käyttävät kuvaa muodostaessaan omaa harkintaansa
apunaan.

Seuraavat rivit ovat tarkoitetut tällaisiksi lisäksi. Mihinkään
tyhjentävään eriteltyyn niissä siis ei ole kuviteltu päästävän.
Samasta syystä ei ole kartettu antamasta niille jossakin määrin
muistelman luontoista asua.

Kun vuoden 1930 vaihteen aikoina jouduin kosketuksiin Niko-
lai Ortamon kanssa, minulla oli ennakolta hänestä mielikuva,
joka ilmeisesti pyrki vaikuttamaan arviointiini silloin. En näe
syytä olla tuomatta sitä julki tässä. Epäilin, voisiko hän tarpeeksi
ymmärtää täyteen miehuusikään juuri varttumassa olevaa nuori-
soa, vai olisiko hänen elämänsä katsomuksensa niin ankaran hen-
gellinen, että nuorten maallisemmat riennot eivät voisi saada hän-
nen hyväksymistään. Tosin tällaisen epäilyn voi asettaa aina,
milloin papillisen valmistuksen saanut henkilö joutuu nuorten
pariin ja aivan riippumatta siitä, mitä uskontokuntaa tarkoite-
taan. Ja toiselta puolen on kaikkien maallistenkin nuorison-
ohjaajain oltava valmiit tekemään harkittu raja sen välillä, mit-
kä nuoren mielen ilmaukset saadaan toteuttaa, mitkä eivät. Mutta
se, miksi Nikolai Ortamon suhteen asiaa erityisesti jouduin ajat-
telemaan, oli seuraus siitä, että olin nähnyt hänet jo melko nuo-
resta pojasta papilliseen tehtävään valmistautuvaksi, kun näin
hänet oppilaitoksensa loma-aikoina liikkuvan koulukaupungis-
samme hengellisen koulun ja myöhemmin pappisseminaarin oppi-
laan puvussa. Kun lisäksi ortodoksisilta koulutovereiltani kuulin,
minkälaisesta koulusta oli kysymys ja mitä oppiaineita siellä luet-

tiin, mitä ei, niin ei ole ihme, jos sain sen käsityksen, että papiksi
valmistuminen silloin oli liki samaa kuin elämästä pois sulkeutu-
minen esim. luostariin menemällä. Myöhemmin tulin tosin tietä-
mään asioita, jotka eivät tukeneet edellä sanottua käsitystäni ja
erityisesti niistä kuulin sekä rovasti Sergei Solntsevilta että aika-
naan Nikolai Ortamolta itseltään, mutta tutustumisemme aikoina
semme aikoina minulla ei näitä tietoja ollut. Myös toisia ortodok-
sisia pappeja tunsin silloin vähän ja heidän suhtautumistaan ar-
kiseen elämään vielä vähemmän. Kun toiselta puolen olin näh-
nyt, että hänen isänsä rovasti Sergei Okulov sekä asken mainittu
rovasti Solntsev niin loistavalla tavalla olivat täyttäneet paik-
kansa suomalaisten kansakoulunopettajain valmistajina, jäin
toiveikkaana odottamaan, että näennäisistä ulkonaisista esteistä
huolimatta Sortavalan seminaari saisi Nikolai Ortamosta valis-
tuneen ja laajakatseisen nuorten opettajien kasvattajan ja
ymmärtäjän.

Vaikutelma hänen suorittamistaan opetusnäytteistä oli täysin
positiivinen. Rauhallisuus, asiallisuus ja täsmällisyys olivat ope-
tuksen vahvoja ominaisuuksia. Maallikkona en tehtävän asia-
puolta pystynyt arvostelemaan, mutta arvostelijaksi suostunut
arkkipiispa Herman ei myöskään tässä puolesta tehnyt huomau-
tuksia, kuten luonnollista olikin, olihan Nikolai Ortamo toiminut
jo useat vuodet pappisseminaarin opettajana ja niin ollen saanut
tilaisuuden jatkuvasti tehtävän teologiseen puoleen perehtymil-
seen. Ei ollut ihmeteltävää, että Nikolai Ortamon näytetunneilla
jäi kaipaamaan jonkin verran pitemmälle menevää pedagogiikan
tuntemusta. Kiiruhdan viipymättä lisäämään, että hän heti tajusi
kysymyksen tämän puolen ja alkoi perehtyä myös pedagogisiin
kysymyksiin. Eihän tulevien uskonnonopettajien ohjaajan sopinut
jäää näille kysymyksille vieraaksi. Hänelle kävi, kuten meille
kaikille muillekin seminaarin opettajille on käynyt ja käy: koke-
laiden ohjaaminen johtaa ohjaajankin askel askeleelta jatkuvasti
syventymään kasvatusta ja opetusoppiin, koska tämän alan kysy-
mykset sukeltavat päivittäin esille.

Kun tässä on lähinnä kysymys Nikolai Ortamon työn arvioi-
misesta seminaarissa, on paikallaan viipymättä jatkaa niiden ha-
vaintojen kertomista, jotka yhteisten työvuosimme mukana
sain. Tehtäväni perusteella jouduin melko usein olemaan hänen
oppitunneillaan läsnä. Hyvin pian alkoi sulkeutuneelta näyttä-
vän ulkonaisen olemuksen alta tulla esille vapaasti keskusteleva,
oikeisiin opetuskeskusteluihin seminaarin oppilaiden kanssa

antautuva lehtori. Ja mikä mielestäni oli erittäin arvokasta: tavan takaa alkoi läsnäollessanikin pilkistää esiin huumorintajuinen, lämminsydäminen ihminen. Kun pidän näitä ominaisuuksia opettajan erittäin suurena avuna, suurempinakin kuin ylen tarkka piirteistä, äärimmäisen loogista, ennakolta tehdyn suunnitelman noudattamista, tunsin monesti istuessani Nikolai Ortamon luokalla, että siinä liikuttiin hedelmää kantavassa työssä. Varmaan sallittaneen sanoa, ilman että sitä pidetään sopimattomana arvosteluna, että suurempaa lennokkuutta olisi jokin toinen asian käsitteijä voinut tuntiinsa sisällyttää, ehkäpä olisi jokin kuuntelija kaivannut pitemmälle ulottuvia vertailuja ja näköalojen kirkastamistakin. Väitän, ettei näitäkään puuttunut Nikolai Ortamon tunteista, mutta väitän samalla, että hän käytti niitä harkitusti ja mieluummin harvoin, kuin että olisi yrittänyt kaikissa mahdollisissa tapauksissa nousta korkeaan lentoon. Minusta tuntui joskus, että hän tunsu herättävänsä hartauden paremmin vetäytymällä kirkon hyväksymän, usein erittäin tunnepitoisen rukouksen voimaan, ja koetti silloin saada seminaarilaiset näkemään rukouksista muutakin kuin niiden kauniin muodon. Hänen tapoihinsa ei kuulunut hartaiden tunnelmien väen väkisin hakeminen ja virittäminen, ja kuitenkin oli helposti nähtävissä, että opiskelijat poistuivat tunnilta ilmeisesti käsitellyn kohdan satuttamina.

Oman mainintansa ansaitsee hänen tapansa opettaa lapsia. Ortodoksisen uskonnon lehtorin tehtäviin kuului antaa opetusta joillakin harjoituskoulun luokilla silloin, kun kokeilaita ei niille riittänyt ja muutenkin. Nämä luokat olivat yleensäkin varsin pieniä, eikä siis ihme, että hänen ja oppilaiden välit näyttivät hyvin pian lukuvuoden alkamisen jälkeen muodostuvan luottamuksellisiksi. Täytyy tietenkin muistaa, että oppilaatkin pienemmässä luokassa ovat avomielisempiä ja alttiimpia lausumaan käsitteisiään kuin suuremmissa, mutta myös voin monen monesta kokemastani tapauksesta palauttaa mieleen, miten hyvältä oli tuntunut, kun näin opettajan saavan oppilailtaan vilpittömiä lausuntoja, jotka eivät mitenkään kuvastaneet halua puhua kysyjän mieliksi, vaan jotka hyvin saattoivat johtaa lisäselvittelyihin ja uusien näkökantojen esille ottamiseen. Näissä ei voitu välttää joskus kosketusta eri uskontokuntien välisiin erilaisiin käsitystapoihin. Tasapuolisempaa ja oikeamielisempää vertailua ja kuitenkin oman uskontokunnan kannan tinkimätöntä esittämistä ei ollut syytä toivoa. Nikolai Ortamo oli koko toiminnassaan sen saman valistuneen suhtautumisen ja tarpeetonta kireyttä välttä-

vän suunnan arvokas jatkaja, jota hänen edeltäjänsä olivat noudattaneet. Ettei tämä tapahtunut hänen oman kirkkokuntansa kustannuksella, lienee parhaiten todistettavissa, sillä, etten hänen oppilaistaan tiedä kenenkään myöhemmin vaihtaneen tunnustustaan. Vain tällainen molemminpuolinen oman tilan arviointi ja arvonnanto toisellekin teki uskontotuntien rinnakkaiselon mahdolliseksi ja mielestäni myös niin kitkattomaksi kuin toivoa voi.

Sanottu riittääköön Nikolai Ortamon varsinaisesta opetustoitimesta. Lehtorina hän joutui myös ottamaan kannan laitoksen järjestys- ja kurinpitokysymyksiin. Vaikka seminaareissa näitä ei esiinnykään paljon ja vaikka ne siellä eivät ollenkaan ole esillä oppitunnin kuluessa, on opettajakunnan kuitenkin joitakin kertoja lukuvuodessa kokoonnuttava myös järjestyskysymysten, erityisesti käytöskysymysten merkeissä. Näin tapahtui myös yhteisten työvuosiemme aikana. Tällaisissa tilaisuuksissa ilmeni parhaiten opettajakunnan jäsenen kyky erottaa todella arvoton, tulevalle opettajalle soveltumaton käytös nuoren ihmisen muusta sellaisesta esiintymisestä, joka ei ole täysin moitteetonta. Niinä vuosina, joina jouduin Sortavalan seminaarissa näitä kysymyksiä käsittelemään ja laitoksen tavoista ja hengestä omalta osaltani vastaamaan, ei opettajakunnassa ollut menetelmistä erimielisyyttä, kiitos sen jäsenten jo vakiintuneiden mielipiteiden, ja erityisesti siitä humanisen, nuoria ymmärtävän suuntauksen, joka silloin opettajakunnassa oli vallalla. Näihin aikoihin kuului myös eräiden vuosien valtiollinen kiihkoilu. Tasapainoisempaa jäsentä kuin Nikolai Ortamo ei opettajakunnassamme ollut. Hän ei karttanut ilmaista sitä, mitä hän paheksui, mutta hän liitti lausuntoonsa myös perustellun kantansa, miten edelleen olisi meneteltävä, enkä muista hänen koskaan ampuneen yli maalin. Sanomatkin on selvää, ettei hän myöskään välttääkseen mahdollisia ikävyyyksiä koskaan pitänyt asioita vähäpätöisimpinä, kuin ne olivat toistenkin mielestä. Viimeksi mainittu piirrehän ei ole harvinaisuus, vaikkei Sortavalan seminaarin opettajakunnassa tällaista henkilöä ollut. Kokemukseni tähän suuntaan ovat lähtöisin eräistä toisista oppilaitoksista. Lyhyesti sanottuna: Nikolai Ortamon kohdalta voi ottaa tämänkin asian puheeksi vapain mielin tarvitsematta sitä sivuuttaa. Hän täytti kokeeneen opettajan mitan tässäkin suhteessa.

Vielä pari sanaa hänen asenteestaan, kun Sortavalan seminaarille koittivat sotien aiheuttamat vaellusvuodet ja kun sen opettajille kertyi monenlaisia vastoinikäymiä ja hankaluuksia.

Kysymys ei tällöin ole enää hänestä uskonnonlehtorina, vaan ihmisestä vaikeuksien keskellä.

Vaikka seminaarin evakkoon joutumisen vaikeuksia kaikilla tahoilla koetettiin lieventää, ei niitä voitu välttää. Ei myöskään ole syytä väittää, ettei jälkiviisautta käyttäen jokin järjestely silloin, toinen tällöin olisi ollut onnellisempaa tehdä toisin, mikäli ylhäältä päin kouluhallitukselle tuleva paine sen olisi sallinut. Nikolai Ortamon osalle elämän muutos oli vielä tuntuvampi kuin useimmille toisille seminaarin lehtoreille, hänen oli sotien jälkeen tyydyttävä hoitamaan virkaansa useassa paikassa ja niin tehdessään asuttava erossa perheestään, vaikeiden majoitusolojen vallitessa varsin puutteellisestikin. En tiedä, missä määrin hän jaksoi päivittäin olla lähimmille työtovereilleen tätä asiantilaa valittamatta. Omalta kohdaltani sitä en kuullut. Saan siitä tehdä sen johtopäätöksen, että hän osasi nähdä tämän kaiken sellaisen voimien leikiksi, johon yksilö ei paljoa pysty vaikuttamaan. Välimme olivat siksi mutkattomat, että hän olisi varmaan ilman turhaa pidättelyä harminsa minulle ilmaissut, jos hän olisi tuntenut pakottavaa tarvetta siihen. Olin sen ymmärtänyt oikeutetuksi, kuten useissa toisissa vastaavissa tapauksissa, koska tunsin, että jos vastaava tilanne olisi osunut omalle kohdalleni, en olisi kyennyt olemaan äänetön ja olemaan yrittämättä osoittaa järjestäjille, miten oma kohtani olisi ollut paremmin mahdollinen toisin hoitaa. Kaikkien muiden jo edellä mainittujen ominaisuuksien lisäksi Nikolai Ortamo osoitti tässä ja lukemattomat kerrat muulloinkin miehekkäästi nöyrää mielenlaatua.

Sellainen on perimmäinen kuvani hänestä. Eikä minun tähän kirjoitelmaan enää ole tarpeen paljon lisätäkään. Samalla kun häntä ajatellessani näen edessäni tasapainoisen, vakaan, itseään tehostamattoman, ahkeran työntekijän, näen hänestä vielä erään, kaikkein mieluisimman henkilökohtaisen piirteen: hänen hyväntuulisen, sydämellisen naurunsa, kun eteen sattui jokin huvittava tapaus tai juttu. Ja se nauru hersyi yhtä esteettömästi, kertoipa tapauksen hän itse tai oliko hän sen kuulijana. Jos olinkin joskus epäillyt, oliko hänellä riittävää kosketusta todelliseen elämään silloin, kun hän oli elämäntehtävänsä valmistumassa, ei sitä tarvinnut näiden kokemusten jälkeen enää tehdä. Näin ymmärtävästi saattoi tapahtumiin suhtautua vain se, joka ymmärtää myös arkista elämää oikein.

Neljä sukupolvea, oikealta mitrarovasti Sergei Okulov, rovasti Nikolai Ortamo ja pastori Anatoli Ortamo sylissään Martti Ortamo.

26. Pyhain Sergein ja Hermanin Veljeskunnan työsaralla.

Rovasti Nikolai Ortamo oli P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan elinkautinen jäsen jo Palkealan kirkkoherrana ollessaan. Veljeskunnan vuosikokouksiin hän osallistui mielellään. Erikaisesti olivat hänen mielenkiintonsa kohteina sisälähetysjuhlat, joita toimeenpantiin P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan aloitteesta eri paikkakunnilla. Usein hän itse oli näillä juhlilla puheenjohtajana tai esitelmöijänä.

Kun rovasti Sergei Okulov vanhuutensa ja sairautensa takia erosi P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan komitean puheenjohtajan toimesta v. 1927, siirtyi tuo luottamustoimi hänen pojalleen Nikolai Ortamolle. Uskollisesti ja erittäin tunnollisesti tämä hoitikin hänelle uskottua tehtävää vuoteen 1946. Koska Suomen jatkosodan jälkeen Sortavalan ja Itä-Suomen seminaarin työ oli pirstoutuneena niin laajalle alueelle maassamme, Ortamon oli sangen hankalaa hoitaa Veljeskunnan komitean puheenjohtajan tointa. Hänenhän täytyi opetustyön takia matkustella eri kaupunkien seminaareihin niin paljon, että oli aivan ylivoimaista

matkustaa vielä Veljeskunnan komitean puheenjohtajan tehtävissä.

Kajaanista lähettämässään 15. 5. 1946 päivätyssä kirjeessä hän selostaa tätä asiaa näin:

»Veljeskunnan komitean puheenjohtajan toimesta minut vapautettiin omasta pyynnöstäni. Enhän nykyisissä oloissa voi sitä tehtävää hoitaa. Olin puheenjohtajana ainoastaan nimellisesti, ja tehtävät sai melkein aina hoitaa varapuheenjohtaja. Olenhan edelleenkin komitean jäsenenä ja silloin, kun siihen on tilaisuutta, tulen ottamaan osaa Veljeskunnankin toimintaan.»

3. 6. 1947 hän kirjoitti Kajaanista: »Olen kuullut, että Veljeskunnan vuosikokous on minut kutsunut Veljeskunnan kunniajäseneksi. En kuitenkaan mitään virallista tietoa siitä vielä ole saanut. Toiselta puolen olen nyt kokonaan syrjäytetty Veljeskunnan komiteasta, kun minua ei siihen enää valittu. Minkäänlaisia ylimääräisiä komitean kunniajäseniä eivät Veljeskunnan säännöt tunne. Veljeskunnan komitealla on kyllä mahdollisuus kutsua minut Veljeskunnan kunniajäsenenä osallistumaan sen kokouksiin, mutta ilman äänioikeutta, aivan samoin, kuin entiseen aikaan Veljeskunnan kokouksiin ottivat osaa isäni ja rovasti Solntsev. Veljeskunnan komitean asiana on myös minulle virallisen ilmoituksen antaminen kunniajäsenyydestä ja oikeudesta kantaa Veljeskunnan kunniajäsenen merkkiä. Jos sattuisit tapaamaan kanttori¹⁾ E. Piironen, niin voisithan luovuttaa hänelle isäni merkin, että komitea sen sitten siirtäisi minulle. Uusia merkkejä ei nykyisin ole saatavissa.»

Edellisestä käy ilmi, että Ortamolla on ikäänkuin pienoinen alakuloisuuden tuntu juuri siitä syystä, että hän tuli syrjäytetyksi Veljeskunnan komitean varsinaisesta työstä. Hänelle Veljeskunnan työvainio oli erittäin läheinen, ja sen vuoksi hän olisi uhrannut mielihyvin kaikki kykynsä ja voimansa sen hyväksi.

Mutta pian häipyi kaihon tuntu, sillä 1. 7. 1947 hän kirjoitti Kuopiosta: »Täällä oli eilen Veljeskunnan komitean kokous, jossa minulle ojennettiin kunniajäsenen merkki. Komitea myös pyysi minua aina jatkuvasti osallistumaan komitean kokouksiin, vieläpä kunniapuheenjohtajan arvossa. Kiitän Sinua tuon merkin toimittamisesta Piironiselle. Papan muistona se saakin olla nyt minulla.»

On syytä tarkemmin muistutella Nikolai Ortamon toiminnas-

ta P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan työvainiolla. Ennen kaikkea kaikkalainen sisälähetystyö lämmitti hänen sydäntään. Tiistaiseurojen toiminnan kannattaminen sekä pyhäkoulutyön tukeminen ja järjestely eri paikkakunnilla oli hänelle mieluinen tehtävä, ja ortodoksisen kirjallisuuden levittämistä kansan keskuuteen hän piti erittäin tärkeänä. Sisälähetysjuhlissa levitettiin tuota kirjallisuutta paljon. Hän itse harrasti mielellään kirjallista työtä ortodoksisen kirkon vainiolla kirjoittamalla Veljeskunnan kustantamaan ortodoksisten äänenkannattajaan »Aamun Koittoon» hengellisiä kirjoituksia.

Kun v. 1939 Veljeskunnan komitea pyysi rovasti Ortamo pitemään esitelmän oikeauskoisuuden sunnuntain juhlassa, valitsi hän esitelmänsä aiheeksi Pyhän Neitsyt Marian kunnioittamisen. Hänen jo aikaisemmin pitämänsä esitelmä »Pyhä Neitsyt Maria — ainainen neitsyt» oli P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan kustantamana julkaistu Sortavalassa v. 1938 pienenä vihkosena. Mutta nyt hänen esitelmänsä aiheena oli »Neitsyt Maria — Jumalan synnyttävä.» Myöhemmin hän piti kolmannenkin esitelmänsä aiheesta »Pyhä Neitsyt Maria — taivaassa oleva suojelijamme».

Nämä Nikolai Ortamon kolme esitelmää julkaistiin P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan kustannukselle v. 1939 Sortavalassa pienenä kirjana, jonka nimenä on »Kolme lukua Neitsyt Marian kunnioittamisesta.» Toinen painos siitä ilmestyi v. 1943.

Tämän kirjan sisältö on täysin ortodoksisessa hengessä kirjoitettu puolustus- ja vastaväitekirjoitus sitä luterilaisten erheellistä ajatuskantaa vastaan, että Neitsyt Maria oli neitseenä ainoastaan Kristuksen syntymiseen asti, mutta sen jälkeen tavallisena Joosefin vaimona ja suuren perheen äitinä.

Rovasti Ortamo kuului siihen Veljeskunnan komiteaan, joka perusti kreikkalaiskatolisen kirjakaupan. Samanaikaisia komitean jäseniä olivat myös arkkipiispa Herman ja rovastinna Helena Ortamo. Neiti Paula Home tuli kirjakaupan hoitajaksi.

Jo silloin kun elettiin onnellista rauhan aikaa Sortavalassa, rovasti Ortamo oli läheisessä kosketuksessa Kr.kat. kirjakaupaan. Sen kannattavuus ja menestys tuotti hänelle aina iloa, ja itse hän tiiviisti lukeutui sen asiakaspiiriin. Mutta sitten, kun tämä kirjakaupakin sodan seurauksista joutui evakkotielle, kuten Sortavalan ja muun Karjalan asukkaat ja kaikki kauppa- ja liiketoimet, niin rovasti Ortamo suri tämän kirjakaupan kohtaloa. Hänen harras toivomuksensa oli saada kr.kat. kirjakaupan toiminta uusissakin oloissa järjestymään mahdollisimman edulliseksi.

1) Nykyisin rovasti.

Niinpä hän 13. 11. 1940 kirjeessään Kuopiosta mainitsee huolestuneena:

»Nythän Veljeskunnallakin on edessään suuri huoli siitä, mihin voisimme sijoittaa kreikkalaiskatolisen kirjakaupan Pauloi-neen. Näyttää siltä, että tie kaikkialla nousee pystyyn. Kuitenkin toivomme, että Jumala meitä tässäkin auttaa asian järjestä-misessä. Täällä Kuopiossa sihteeri Perola lupasi yrittää saada huo-neiston Kuopiossa niin kaupalle kuin Paulallekin, mutta taisipa se jäädäkin ainoastaan lupaukseksi. Ensi joulukuun 3 päivänä on meillä täällä Veljeskunnan komitean kokous. Silloin asia tulee siinä taas esille.»

Jumala suuresta armostaan Veljeskuntaakin kohtaan auttoi kreikkalaiskatolisen kirjakaupan pääsemään Joensuuhun. Näin kaupan toiminta jatkui uusissa oloissa aika menestyksellisesti.

Kaupanhoitaja neiti Paula Home kertoo rovasti Ortamon toi-minnasta kr. katolisen kirjakaupan eduksi seuraavaa:

»Pyhään Sergein ja Hermanin Veljeskunnan omistaman kirja-kaupan hoitajana jouduin toimimaan läheisessä yhteydessä ro-vasti Nikolai Ortamon kanssa, joka oli tämän kaupan perusta-van järjestön puheenjohtajana. Hänen epäitsekäs toimintansa kirkkokuntamme sisälähetystyötä hoitavan järjestön puheenjoh-tajana oli ihailua ja kunnioitusta herättävä. —

Veljeskunnan toimintahan on aina ollut 'kaidan tien kulke-mista', mutta kirkkonsa parasta ajattelevien ja uskollisten henki-löiden yhteistyönä se on kylvänyt siunaavaa viljaa kirkkomme vainiolle. 'Ahdasta polkua' on sen kirjakaupankin kulku ollut. Monet evakkomatkat ja uudelleen rakentamiset ovat kysyneet paljon huolta ja työtä, ja koetelleet sen uskollista ostajapiiriä. Siksipä uskolliset asiakkaat ovat kuin kirkkaina tähtinä kim-meltämässä sen taivaalla.

Rovasti Ortamo oli lämmin ja vilpitön Veljeskunnan työn ys-tävä sen liiketoimintaanakin nähden. Vaikeina hetkinä tiesi voi-vansa luottavana turvautua hänen apuunsa. Koskaan ei tarvinnut epäillä, etteikö hänellä olisi ollut halua ja aikaa hyvin evovoin ja rohkaisuun auttaa sen työntekijää, joka mm. sotien ja evakko-matkojen johdosta joutui voittamattomilta tuntuvien vaikeuksien eteen. Hänen luottamuksensa Veljeskunnan tämänkin työmuo-don tarpeellisuuteen kirkkomme työvainioilla oli vakuuttava ja vaikeuksien sattuessa, 'uuden huomenen' paremman koiton usko, ehtymätön. Omalta osaltaan hän halusi ostajanakin omaa kirja-kauppaa kannattaa ja kun hän viimeisinä elinvuosinaan joutui

työnsä takia toimimaan eri puolilla Suomea, toi posti häneltä ai-na tilauksen tarvitsemistaan, ei ainoastaan kirkollisista, vaan kaikista paperialankin tarvikkeista. Kunpa jokaisella ortodoksilla olisi näin voimakas halu kannattaa Veljeskunnan omien liikkei-den olemassaoloa.

Kolme viikkoa ennen rovasti Ortamon siirtymistä ajan rajan tuolle puolelle, sain häneltä kirjeen, jonka lopussa olevat sanat jäivät kuin velvoittavana sanomana 'vanhalta polvelta' vaikeuk-sien sattuessa kilvoittelemaan edelleenkin sillä työsaralla, jonka Jumala hoidettavakseni on uskonut:

'Tärkeintä on se, että saisimme vihdoinkin kaupparamme kirk-kokuntamme keskukseen, että voisimme keskittää kaikki voi-mamme yhteen kirkkomme hyväksi.'

Nämä rovasti Ortamon viimeiset sanat neiti Homeelle ovatkin kirjaimellisesti toteutuneet. P. Sergein ja Hermanin Veljeskunta sai ostaa Kuopiosta, kirkkokuntamme keskustasta, »Musiikki- ja paperikaupan», jossa nykyisin harjoitetaan samantapaista kirja-kauppatoimintaa kuin Joensuussakin olevassa kr.katolisessa kir-jakaupassa.

Ajan kuluessa sekä vuosien vaihtuessa ja erikoisesti ortodok-sisen väestön jouduttua uusiin olosuhteisiin alkoi tapahtua muu-toksia. Vähitellen muodostui uusia rekisteröityjä yhdistyksiä, ku-ten esim., Ortodoksinen Veljestö r.y., Ortodoksisten Nuorten Liitto r.y., Ortodoksinen Ylioppilasliitto r.y. ym.

Rovasti Ortamo oli aika huolestunut tästä kehityksestä. Kir-jeessään 17. 4. 1945 hän Raumalta ilmaisee oman ajatuskantansa seuraavin sanoin:

»Veljeskunnan komiteassa kyllä on nostettu kysymys siitä, että saataisiin jollakin tavalla — nykyisin syntyneet — erilaiset yhdistyksemme lähenemään toisiaan, ettei tulisi meidän heikko-jen työvoimiemme hajaantumista. Kaikki pyrimme samaan pää-määrään, ja yhdessä pitäisi puhalttaa samaan hiileen, ettei liekki sammuisi, vaan aina voimakkaammin se palaisi. Veljeskunnan pitäisi olla kaiken tuollaisen toiminnan keskuksena, mutta se on paha puoli, että uudet yhtymät ovat kokonaan sivuuttaneet Vel-jeskunnan pyrkimykset. Täytyy kuitenkin tunnustaa, että nykyi-sin Veljeskunnan toiminta on laimeata. Veljeskunta on kärsinyt niin suuria iskuja, ettei se pääse vielä oikein jaloilleen. Nuorten voimien puolesta taas puuttuu tarpeellista myötätuntoa Veljes-kuntaa kohtaan. Kaikki haluavat toimia itsenäisesti.»

Vähitellen, pienin ottein ilmenikin Veljeskunnan ja näiden

eri yhdistysten lähentymistä esim. juuri sisälähetys- ja kirkkolaulujuhlien aikoina. Ilmaantui siis hyvää tahtoa yhteistyöhön Herran laajalla vainiolla.

Erittäin kauniilla tavalla arkkipiispa Paavali arvostelee rovasti Ortamon työtä Veljeskunnan komiteassa:

»Sotien jälkeen jouduin olemaan rovasti Ortamon kanssa Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunnan komitean työssä. Parhaan taitonsa mukaisesti hän koetti ylläpitää tämän sisälähetysseuran toimintaa väheksymättä niitä uusia toimintamuotoja, joita muuttuneet olosuhteet vaativat. Veljeskunnan johtajana hän edusti kauniilla tavalla niitä jaloja periaatteita, jotka olivat tämän seuran perustajia, niiden joukossa hänen isäänsä, innoittaneet. Omalla esimerkillään hän kannusti muitakin pyyteettömään työhön Veljeskunnan työvainiolla, ja tältä työvainiolta Herra hänet kutsuikin, sillä kuolema seurasi välittömästi Veljeskunnan vuosijuhlalta palaamisen jälkeen.»

27. Eläkevaarina

Päästyään eläkkeelle rovasti Ortamo eli Kuopiossa puolisoineen. Entinen uskollinen taloudenhoitaja Liisa Marttinen oli heille suurena apuna. Pyhän Nikolaoksen kirkko oli aika kaukana heidän asunnostaan, mutta Ortamot kävivät ahkerasti kirkossa. Helena-rouva kuului Kuopion kirkkokuoroon. Siihenkin sisältyi velvoitus käydä kirkossa. Sangen usein rovasti Ortamoa pyydettiin toimittamaan jumalanpalveluksia ja myös pitämään saarnoja. Erittäin mielellään hän täytti nuo pyynnöt, ja luonnollista oli, ettei hän koskaan, kuten hän menetteli Sortavalassakin, halunnut jumalanpalveluksien pitämisestä rahallista palkkiota. Rovastinna Ortamo käsityöihmisenä korjaili ja uusi mielellään kirkon puvustoa. Siten Ortamoilla oli ainainen kiinteä yhteys kirkkoon, jota kumpikin heistä jo lapsuudesta pitäen oli oppinut rakastamaan. Kosketus kirkkoon toi kummallekin sisäistä iloa.

Kesäisin Ortamoilla oli paljon viihdytystä pienestä kesämökistään. He näet ostivat läheltä Kuopion kaupunkia Valkeisen aseman luota siirtopuutarhasta pienen n.k. viikonloppumajan kesähuvilakseen. Sitä nimitettiin myös Päivärannaksi. Hintaa sillä oli Nikolain mielestä liikaakin, kuten hän itse sanoi, mutta paikka oli tarkoitukseen aivan erinomainen. Palsta 300 m² oli kaupungin vuokramaata, ja vuokraa piti maksaa 300 mk vuodessa. Pals-

Nikolai Ortamo rakkaan kesämökkinsä edessä puolisonsa Helenan ja uskollisen palvelijan Liisa Marttisen seurassa.

talla oli 17 marjapensasta, vadelmapensaikkoo sekä hyvä mansikkamaa ja pari omenapuuta. Oli myös hyvä tomaattilava kehysineen. Varhaisesta kevätkestästä aina myöhäiseen syksyyn Ortamot viihtyivät kesämökkillään. He viljelivät paljon juuri- ja vihanneskasveja eivätkä väheksyneet luonnollisesti myöskään kukkien kauneutta. Kun alkukestästä siemenet oli kylvetty, uskottiin itse eläkevaarille taimien kastelu. Mielellään hän suoritti tehtävänsä, ja olikin niin kiinnostunut taimien kasvusta, että melkein joka päivä senttimetrinauhalla mittasi niiden korkeuden, kunnes ne pääsivät täyteen mittansa.¹⁾

Ortamoilla oli Kuopiossa oma venekin. Niinpä eräässä kirjeessään veli kertoi sisarelleen: »Nyt jo meidän venheemme on vesillä, ja olemme Helenan kanssa muutamia kertoja käyneet

¹⁾ Kertonut metsänhoit. Vilho Kärki.

soutelemassa ja onkimassa. Tällä kertaa ovat kalat narranneet meitä, emmekä me kaloja. Ilmat kalastukseen eivät ole olleet sopivia. Mutta saammepahan olla raittiissa ja lämpimässä ilmassa, kun soutelemme venheellä.»

Syyskuussa v. 1950 Nikolai kirjeessään mainitsi: »Olemme aina viimeaikaan asti enimmäkseen oleskelleet kesämökillä, kun siellä on vielä niin kaunista, ja ilmakin on raitista ja terveellistä.»

V. 1949 rovasti Ortamo tuli olleeksi 45 vuotta pappina ja samana vuonna heinäkuussa hän täytti 70 vuotta. Silloin hän sai arkkipiispa Hermanin siunauksella oikeuden kantaa jalokivillä koristettua isänsä Sergei Okulovin ristiä.

Kuopiossa asui metsänhoitaja Vilho Kärjen perhe, joka on sukulaissuhteissa Ortamoihin. Rouva Senja Kärki on rovasti Siimeon Okulovin tytär. Ortamot kävivät usein Kärjen perheessä vierailmassa, ja Nikolai-rovasti sai kunniatehtäväkseen suorittaa kastetoimituksen Kärkien pikku tyttärelle. Kasteessa lapsi sai nimekseen Mirjami. Tuohon vauvaan Nikolai kiintyi syvästi, ja Mirjami-tyttönen olikin ikäänkuin magneettina, joka veti ukkisetää Kärkien luo. Hän usein otti lapsen syliinsä ja käveli edestakaisin kamarissa. Lapsonen viihtyi erinomaisesti sukulaisensa sylissä.

V. 1950 Kuopiossa oli influenssa-epidemia. Mirjami-tyttönenkin sairastui vakavasti. Ukkisedällä oli hätä Mirjamin puolesta. Niinpä hän kirjeessään huolestuneesti mainitsi: »Lääkärrikään ei antanut paljoakaan toiveita Mirjamin parantumisesta. Emme ole nyt Kärjessä käyneet, mutta tiedustelimme puhelimitse hänen vointiaan. Näyttääkin siltä, että pikku potilas on tautinsa jo voittanut.»

Ortamot olivat aina tervetulleita vieraita Kärjen perheeseen. Itse metsänhoitaja sanoi: »Oli lohdullista nähdä Nikolai Ortamoa ihmisenä, sillä hänellä oli aina valoisa näkemys asioista. Nikolailalla oli aina aikaa lähimmälle ympäristölle. Ei ollut kaduilla niin vilkasliikkeistä paikkaa, jossa hän ei olisi ollut valmis vaihtamaan muutaman sanan tutulle vastaan tulijalle.»

Eläkevaarina ollessaan rovasti Ortamo matkusteli mielellään Varkauteen tyttärensä rouva Olannon luo ja muutaman kerran hän matkusti Kemiinkin poikaansa Anatol Ortamoa tervehtimään. Molempien perheiden lapset olivat aivan erikoisesti kiintyneet isovanhempiinsa ja ehkä vielä lähemmin ukkiinsa, koska hänellä oli leikkisä luonne.

28. Jumalaan luottava huolenpito omasta kirkkokunnasta

Kuten jo aikaisemmin on mainittu, rovasti Ortamo seurasi syvän hartaasti koko kirkkokunnan asioita ja kehitystä. Huomiota ansaitseekin se seikka, että eläkevaarinakin hän seurasi oman kirkkokuntansa asioita yhtä tarkkaavaisena kuin ennenkin.

Kun Ortamo hoiti opetustyötään viimeisenä lukuvuotenaan Itä-Suomen seminaarissa, hän kirjoitti sisarelleen huolestuneesti: »Niin, ensi syksynä vihdoinkin tulee kootuksi uusi lakimääräinen kirkolliskokous. Mihin päin se meidän kirkkolaivamme suunta tulee kääntymään? Kunhan ei vain nykyajan pimeyden valta sitä nielisi! Se on todellakin pelottava kysymys. Jumala meitä kaikkia varjelkoon.»

Kerran esiintyi hänen kirjeessään syvästi Jumalaan luottava huokaus: »Ei Jumala meitä hylkää, vaan kyllä Hän kääntää pahatkin juonet hyödyksemme.»

V. 1950 maaliskuussa hän kirjoitti erittäin toivorikkaana seuraavat sanansa:

»Näin se aika menee vain menoaan. Olemme jo kohta suuren paaston puolivälissä, ja sitten on pääsiäisenkin edessä. Kunhan tämä pääsiäinen olisikin kirkkomme elämässä todellisena kirkkokuntamme ylösnousemisen juhlena. Onhan kirkkokuntamme historiassa uusi lehti kääntynyt. Kunpa Jumala antaisi vain meille kaikille uusia voimia ja uutta henkeä kirkkokuntamme jälleerakentamistyössä.»

29. Elämän iltana

Elämänsä illan hetkinä rovasti Ortamo jatkuvasti osallistui Veljeskunnan kokouksiin. Tällä tavoin oman kirkkokuntansa elämää seuraten ja Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunnan jaloa toimintaa tukien sekä jumalanpalveluksia Kuopion Pyhän Nikolaoksen kirkossa toimitellen hänen sielunsa hetki hetken jälkeen kypsyi Herralle. Mutta hänen askeleensa kävivät vähitellen paljonkin hitaammiksi kuin parhaina miehuusvuosina. Hän sairasti sydäntautia, mutta ei sitä valittanut. Oma sairauttaan koskevan vaihtelaisuuden jalon lahjan hän oli perinyt äidiltään. Lähin ympäristö ei osannut edes aavistaakaan, että sairaus oli vakavanlaatuista.

Järjestettiin sitten Pyhain Sergein ja Hermanin Veljeskunnan vuosijuhla Varkauteen. Se pidettiin 19—20. 5. 1951. On luonnollista, että rovasti Ortamo, vaikka olikin huonovointinen, matkusti tuohon vuosijuhlaan, jonka ohjelmakin oli niin runsas. Se käsitti nim. lauantaijuhlavigilian, sunnuntaijuhlaliturgian Varkauden kirkon seurakuntasalissa, Veljeskunnan vuosikokouksen ja tiistaiseurojen neuvottelukokouksen sekä ortodoksiset laulajaiset työväenopistolla.

Molempiin jumalanpalveluksiin osallistui arkipiispa Hermanin mukana mm. myös rovasti Ortamo.

Oli liikuttavaa nähdä seuraava tapaus: Kun rovasti Ortamo tuli seurakuntasaliin, oli siellä useita mieshenkilöitä, jotka olivat hänen entisiä seurakuntalaisiaan Palkealan ajoilta. Liturgiapalvelus ei ollut vielä alkanut. Mutta nämä miehet menivät heti Ortamon luo ja tarttuivat hänen kaulaansa sekä itkien totesivat, että heillä oli ollut hyvin ikävä hänen lähdettyään Palkealasta.¹⁾

Veljeskunnan varsinaisessa virallisessa kokouksessa Ortamo lausui arkipiispan, tiistaiseurojen edustajat ja Veljeskunnan jäsenet tervetulleiksi, joten siis hänkin osallistui tavallaan ohjelman suoritukseen. Koko ajan hän seurasi kokousta. Viimein illalla Ortamo mielenkiinnolla kuunteli ortodoksisten laulajais-ten runsasta ja arvokasta ohjelmaa. On luonnollista, että hän oli väsynyt, mutta sitä hän ei ilmaissut muille.

Seuraavana päivänä Varkauden Tiistaiseuran järjestämässä jälkijuhlissa rovasti Ortamo piti kauniin puheen. Tämä olikin hänen viimeinen julkinen esiintymisensä.

23. 5. hän oli sairas, sanan täydessä merkityksessä. Hänen tyttärensä pastorin rouva Sima Olanto kehotti häntä jäämään vielä Varkauteen ja lepäämään perusteellisesti. Mutta isä halusi päästä kotiinsa Kuopioon.

Ensimmäisenä syynä tähän oli se, että seuraavana sunnuntaina Kuopion kirkossa arkipiispa Herman alkoi toimittaa liturgiapalveluksen, jolloin 100 kristinoppikoululaista osallistuisi Herran pyhään ehtoolliseen. Rovasti Ortamo halusi päästä rovasti Hokkinen avuksi jakamaan Herran ehtoollista tälle suurelle nuorten joukolle. — Toisena kiireellisempänä syynä oli taas se, että Ortamon juuri sinä päivänä piti antaa Kuopiossa arvostelut Männistön kansakoulun oppilaille, koska hän oli ollut tilapäisenä ortodoksisen uskonnon opettajana tässä koulussa.

¹⁾ Kertonut rva Helena Ortamo.

Rovastin rouva Sima Olanto kertoi, että lähtötouhun aikana sattui seuraava erittäin liikuttava tapaus:

»Linja-autolle tuli lähteä, — vaikkei ollutkaan vielä isoa kiirettä. Aitini kuitenkin kiirehti isääni ja sanoi: »Pappa, lähdetään, lähdetään nyt, ettei sinun tarvitse kiireesti ja rasittuen kävellä.» Mutta isäni sanoi aivan rauhallisesti ja kädellään helästi torjuen: »Ei vielä, ei vielä. Tulkaa, kaikki lapset, tänne luokseni.» Melkein pä käsillään hän kokoili meitä. Kun me, lapset, olimme ympäröineet hänet, silloin ukki siunasi kunkin erikseen pienimmästä ja nuorimmasta alkaen aina vanhimpaan saakka ja samalla suuteli jokaista. Kun tämä harras, sangen liikuttava ja viimeinen hänen rakkautensa ilmaisu ja tehtävä oli päätynyt, sitten vasta hän oli valmis matkalle lähtemään.»

Autoon Ortamo pääsi kumminkin, mutta matkalla linja-autossa hän sai ankan ja tuskaisen sydänkohtauksen. Kun he saapuivat Kuopioon, Helena vei hänet ensi työkseen lääkärin luo. Potilas sai ensiavun, ja lääkäri määräsi hänet vuoteeseen. Mutta hän ei malttanut siinä täsmällisesti pysyä, vaan nousi istumaan nojatuoliin ja pyysi itselleen Pyhän Raamatun sitä lukeakseen. Mutta pyhä kirja oli iso ja painava. Siksi hänen puolisonsa tarjoutui lukijaksi. Potilas itse harkiten määräsi luettavat kohdat, jotka koskettelivat iäisyysasioita. Sen jälkeen hän lepäsi vuoteessaan, mutta nousi jonkun ajan kuluttua pöydän ääreen hieman ruokailemaan. Lääkäri oli näet määrännyt, että ennen lääkkeen nauttimista täytyi syödä jotain. Kun hän oli ruokaa vähän maistanut, tapahtui niin, että muutamien askeleiden jälkeen ankara kohtaus uusiutui. Hänet nostettiin vuoteeseen. — Hetkisen kuluttua rovasti Nikolai Ortamon elämän ilta päättyi, ja hänen sielunsa täytti kypsyneisyyden mitan. Se sai Herralta kutsun siirtyä ajallisen elämän rajan tuolle puolen, sinne, jonne jokaisen ihmisielun on valmistauduttava muuttamaan pyhän, ihanan ja mitä valoisimman ylösnousemuksen aamun odotuksen täyteyteen. Tämä tapahtui siis Kuopiossa 23. 5. 1951.

Arkipiispa Herman ja Kuopion ortodoksien seurakunnan papisto suorittivat vainajan ruumiille kirkollisen rituaalin mukaisen käsittelyn ja pukemisen jumalanpalveluspukuihin.

Rovasti Aari Surakka kertoo Varkauden laulujuhlalta seuraavasti:

»Viimeisen kerran tapasin rovasti Nikolai Ortamon Varkaudessa pidetyssä laulujuhlissa, joka liittyi Veljeskunnan vuosikokoukseen sinä vuonna. Seurustelimme yhdessä ennen ohjelman

alkua ja muistaakseni hän kertoi silloin eräitä huvittavia piirteitä pastori Jakobovista tämän Ilomantsissa oloajoilta. Olin pyydetty puhujaksi tuohon konserttiin, ja verrattain laaja esitykseni käsittelee Johannes Damaskolaisen hautausvirreilmien aatesisältöä. (Julkaistu piispojen juhla- ja rukouskirjassa 'Elpis'.) Rouva Helena Ortamo kertoi minulle jälkeen päin, miten hänen miehensä oli kiittänyt esitystäni erinomaiseksi, mutta samalla ihmetellyt myös, minkä vuoksi olin ottanut kuolemaan ja ihmisen elämän päätökseen liittyvän motiivin käsiteltäväkseni tuossa tilaisuudessa. Täsmälleen kolme vuorokautta myöhemmin rovasti Ortamo itse yllättävästi sai kutsun täältä pois.»

Odottamattomalta ja yllättävältä tuntui kanssaihmisistä rovasti Ortamon lähtö täältä »murheiden laaksosta», mutta hän itse oli jo vuosia sitten tuon tuostakin mietiskellyt omaa muuttoa pois täältä »näkyväisestä näkymättömään» (2 Kor. 4:18). Rovasti tunsikin itsensä väsyneeksi ja sairaalloiseksi noiden Varkauden pidettyjen juhlien aikana. Tuskinpa hän oli ihmetellyt omalla kohdallaan Johannes Damaskolaisen hautausvirreilmien sisällön sopivuutta tai sopimattomuutta. Pikemminkin, koska hän oli niin suurella mielenkiinnolla esitystä kuunnellut, hän oli viivähtänyt omissa läisyyssajatuksissaan useita kertoja.

Lienee kumminkin unohtunut se seikka, että kuolema voi tervetä yhtähyvin vanhaa kuin keski-ikäistä, nuorta sekä lasta. Se saattaa korjata ihmisielun pois juhlivasta joukosta samoin kuin arkielämän keskeltä.

30. Hautaus

Rovasti Nikolai Ortamon hautaus Kuopiossa 29. 5. 1951 muodostui vaikuttavaksi surujuhlaan johon kokoontui omaisten lisäksi useita papiston jäseniä virkaveljeään saattamaan. Kello kahdeksan alkoi liturgiapalvelus Pyhän Nikolaoksen kirkossa, ja sen toimittivat rovasti V. Hokkinen ja pastori Anatol Ortamo sekä ylideakoni Leo Kasanko. Ruumiinsiunauksen toimitti Korkeasti Siunattu Arkkipiispa Herman kuuden papin, nim. rovastien A. Ryttyläisen ja L. Mitrosen sekä pastorien¹⁾ A. Ortamon, A. Olanon, E. Huurinaisen ja T. Revon kanssa. Arkkipiispa Herman puhui rovasti Ortamon elämäntyöstä mm. seuraavasti:

1) Nykyisin rovasteja

Surullisin mielin ja tuntein seisomme nyt Sinun, Herrassa nukkuneen veljemme, hengettömän ruumiin ääressä, — kaivaten Sinua ja muistellen Sinua.

Jo nuorena vihkiytyen Jumalan valtakunnan työhön palavasti rakastamasi kansan keskuudessa, Sinä pitkän elämäsi aikana puoli vuosisataa ahkerasti teit suuriarvoista ja ylevää työtä seurakunnan pappina, sotilaspastorina sekä pappiseminaarin ja opettajaseminaarin lehtorina. Sekä saarnaajana että opettajana Sinä olit kaikille hurskauden hyvänä esimerkkinä. Ihmisenä Sinä 'olit lempeä kaikkia kohtaan ja sävyisästi ojensit vastustajasi' (2 Tim. 2: 24—25). 'Sinä iloitsit Jumalan käskyistä ja todistuksista' ja 'Jumalan laki oli Sinulle ilosi' (Ps. 119: 16, 24 ja 77).

Jakaen antaumuksella ja innolla jumalallista opetusta muille Sinä itse kehittymistäsi kehityit vanhurskaudessa. Pitkäaikaisena kanssapalvelijanamme Sinä, rakas isä Nikolai, et koskaan 'vetäytynyt pois julistamasta ihmisille sitä, mikä on hyödyllistä ja opettamasta heitä sekä julkisesti että huone huoneelta' (Ap. t. 20: 20). Koko elämäsi aikana Sinä toimit apostoli Paavalin Timoteukselle antaman ohjeen mukaan: 'Saarnasit sanaa, astuit esiin sopivalla ja sopimattomalla ajalla, nuhtelit, varoitit, kehoitit kaikella pitkämielisyydellä ja opetuksella' (2 Tim. 4: 2). Sinä tiesit, että 'ne, jotka Herraa katsovat, ne säteilevät iloa, ja etteivät heidän kasvonsa häpeästä punastu' (P. 34: 6). Ja tästä johtuu, että Sinä pakoitit kuulijasi ja oppilaasi katsomaan ylöspäin, katsomaan suurta Jumalaa, rakkauden, totuuden ja valkeuden suurta Jumalaa. Sinä johdatit kaittaviksesi uskotut ihmislielut autuuden ilmapiiriin, jossa he Sinun ansiostasi saavat nyt nauttia Jumalan läheisyydessä. Opetuspuheissasi Sinä pontevasti varoitit kuuntelijoitasi, etteivät he olisi kuin 'alaikäisiä, jotka ajelehtivat ja joita viskellään kaikissa opintuulissa ja ihmisten arpapeleissä ja eksytyksen kavalissa juonissa, vaan että he totuutta noudattaen rakkaudessa kaikin tavoin kasvaisivat Häneen, joka on pää, Kristus' (Ef. 4: 14—15). Sinä vakavasti varoitit niitäkin, 'jotka eivät kärsi tervettä oppia, vaan omien himojensa mukaan ... haalivat itselleen opettajia ja kääntävät korvansa pois totuudesta ja kääntyvät taruihin' (2 Tim. 4: 2—4). Sinä varoitit, 'etteivät ihmiset noudattaisi villitsemiä henkiä ja riivaajien oppeja' (1 Tim. 4: 1). Sinun 'opetuksesi oli puhdasta ja arvokasta ja puheesi tervettä ja moitteetonta' (Tiit. 2: 7—8). Ilolla yleensä totean, että 'sateena pisaroivat sinun opetuksesi, kasteena valuivat puheesi niinkuin

vihma vihannalle, niinkuin sadekuuro ruohikolle' (5 Moos. 32: 2).

Kuka yleensä voi arvioida saarnaajan tai opettajan sydäimestä lähtevien opetussanojen syvää vaikutusta kuulijoihin? Niiden tehoa ei voida millään vaa'alla punnita eikä numeroilla laskea. Vasta silloin, kun saarnaajassa oleva 'katoavainen pukeutuu katoamattomuuteen ja kuolevainen pukeutuu kuolemattomuuteen' (1 Kor. 15: 54), saarnaaja saa nähdä kylvönsä tulokset ja sadon runsauden sekä niittää Taivaallisen Esipaimenensa kiitosta. Sinä, Rovasti, kylvit kultaisia jyviä täysin käsin ja jätit kylvösi Jumalan haltuun, Hänen kasteltavakseen.

Paitsi mainituilla työsi ansiosta nyt viheriöivillä vainioilla, Sinä ehdit toimia muillakin aloilla, kuten esimerkiksi Pyhän Sergein ja Hermanin Veljeskunnan toimihenkilönä, sen puheenjohtajana, kirkolliskokouksiemme ja kirkollishallituksen jäsenenä j.n.e. Kaikilla työaloillasi Sinun antamasi panos on huomattava.

'Muistelkaa johtajianne, jotka ovat puhuneet teille Jumalan sanaa ja seurakkaa heidän uskoa' (Hebr. 13: 7), sanoo apostoli Paavali, ja viisas Siirak lisää: 'Kiittäkäämme kunniaa miehiä ja isiämme polvi polvelta' (44: 1). — Muistellen nyt Sinun työntäyteistä elämääsi minä, Suomen Autonomisen Ortodoksisen Kirkon puolesta, Kirkon, jonka autonomiseksi ja kansalliseksi tulemiseksi Sinäkin aikanaan työskentelit, lausun Sinulle parhaimmat kiitokset. Ja koska Sinä olet 'hyvän kilvoituksen kilvoitellut, juoksun päättänyt ja uskon säilyttänyt, niin rukoilemme ja toivomme, että Vanhurskas Tuomari antaa Sinulle vanhurskauden seppeleen' (2 Tim. 4: 7—8).

Rakkaat rovastivainajamme omaiset, virkatoverit, ystävät ja kaikki läsnäolevat, jotka olette kokoontuneet jättämään viimeiset jäähyväiset vainajallemme ja saattamaan hänen henkensä majan viimeiselle matkalleen, yhtykäämme kaikki palavaan rukoukseen, että 'Jumala antaisi hänelle anteeksi hänen erehdyksensä, jotka hän ihmisenä on vapaalla tahdolla tai tahtomattaankin tehnyt', ja että Jumala antaisi hänelle palkintona Hänen nimeensä tässä maailmassa suorittamastaan työstä, 'kirkkauden kuihtumattoman seppeleen' (Piet. 5: 4) ja ottaisi hänen henkensä siihen valoisaan ja ihanaan paikkaan, jossa vanhurskaat lepäävät. Rukoilkaamme myös, että voimien Jumala, ahdingossa olevien lohdutus, murheellisten tuki, kaikkien alakuloisten auttaja, laupeudessaan lohduttaisi ja parantaisi sielun tuskista ne, jotka kuoleman uneen nukkuneen tähden on vallannut suuri murhe.»

Ruumiinsiunaus alkoi klo 10 kestäen puolisenttoista tuntia. Siinä luettiin papin hautaukseen kuuluvat viisi evankeliumi- ja epistolalukujaksoa ja laulettiin erikoiset antifonit. Mieskuoro lauloi niin liturgiassa kuin hautaustoimituksessakin. Ruumiinsiunauksen päätyttyä mm. vainajan poika, pastori Anatol Ortamo puhui vainajan muistolle kosketellen hänen elämäntyötään hyvänä perheenisänä ja tunnollisena Herran seurakunnan palvelijana.

Sen jälkeen seurasi runsas seppeleiden lasku, ja pidettiin vielä useita puheita. Sangen useat kunnioittivat vainajan muistoa adressein ja sähkösanomin.

Ruumiinsiunauksen päätyttyä vainajan maalliset jäännökset kannettiin kirkon ympäri ruumisvaunuihin, jonka jälkeen hautausaatto eteni hiljaa kaupungin hautausmaalle, mieskuoron laulaessa koko ajan kanonia »Auttaja ja suojelija». Pastori Anatol Ortamo toimitti lyhyen sielulitanian, jonka jälkeen seppeleet laskettiin hautakummulle. Tilaisuus päättyi psalmiin »Kiitä, sieluni, Herraa». Haudalta siirryttiin luterilaiselle uudelle seurakuntatalolle vainajan muistoa kunnioittamaan. Täällä rovasti L. Mitronen puhui vainajasta monivuotisena työtoverina Sortavalassa.¹⁾

Vuoden kuluttua pystytettiin haudalle Vehmaan graniitista kiilloitettu risti, jonka kuutiomaiseen aluskiveen ovat kaiverrettuna nimi, syntymä- ja kuolinpäivä. Samoin kiilloitetut reuna- kivetkin asetettiin haudan ympärille.

31. Päätössanat.

Sallittakoon tämä vähäinen ja vaatimaton elämäkerta rovasti Nikolai Ortamosta päättää hänen entisen oppilaansa, rovasti Aari Surakan sanoin, sillä uskon, että useat Ortamon sukulaiset, ystävät, työtoverit ja entiset oppilaat mielihyvin hyväksyvät ne ja siten niihin yhtyvät.

»Nikolai Ortamolla oli sellainen isä, joka elämäntehtävänsä täyttäessään kasvoi aivan poikkeuksellisiin persoonallisiin mittoihin ja jonka kaitselmus oli määrännyt luomaan historiallisia suuntaviivoja ja niitä myös toteuttamaan. On aivan luonnollista, että inhimillinen arvostelu tämantapaisissa tilanteissa asettaa nuorempaa arvostellessaan mittapuuksi ja taustaksi hänen isänsä. Ja kritiikki melkein poikkeuksetta ainakin aikalaisten mielissä

1) Aamun Koitto 12/1951.

lankeaa vanhemman hyväksi. Luulen, että esim. Nikolai Ortamo oli tästä tietoinen. Mutta nöyrästi hän hyväksyi suureen isäänsä kodistuvan ihailun ja kunnioituksen. Ja juuri tämän vuoksi hän ei luullakseni tuntenut elävänsä suuren isänsä 'varjossa'. Näin hän pysyi uskollisena omalle henkilökohtaiselle kutsumukselleen. Laskettuaan kerran kätensä auran kurkeen hän astui suoraan eteenpäin Herran varoitusta Jumalan valtakunnan työntekijöille muistaen. Näin aivan viime aikoinakin, jolloin väsymys ja lisääntyvä ikä alkoivat painaa häntä ja jolloin, niin minusta joskus tuntui, vähäinen mielenmasennus ja syrjään jäämisen tunne valtasivat hänen mielensä ajan mahtavan virran vyöryessä hänen ohitse.

Henkilökohtaisesti rovasti Nikolai Ortamon poistuessa keskuudestamme olen kaivannut vanhaa, ennakkoluulotonta ja rehtiä ystävää, joka auliisti jakoi suuresta kokemuksestaan nuoremmilleen ja miestä, jolla oli uskon- ja elämänvakaumus ja joka ei koskaan peljännyt sitä myöskin esiintuoda. Hänen muistolleen voisivat olla omistettut nämä säkeet, jotka kirjoitin kerran sielunpaimenen kutsumusta ajatellen:

'Kätensä jos laski ken
taivaan pellon auraan,
älköön käykö arkaillen
alla uskon hauraan,
vaikka laihoon elämän
lyövät siivet pimeään;
valoon uskaltakoon.'

A. S.»

Rovasti Nikolai Ortamon saamat kunnianosoitukset

Kamilafka vuonna 1913, papin kultaristi 1916, rovastin arvo 1921, Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan I luokan jäsenmerkki 1925, arkkipiispan siunauskirja 1929, epigonatio 1938, P. Sergein ja Hermanin Veljeskunnan kunniajäsen ja ansiomerkki 1947 ja oikeus kantaa jalokiviristiä 1949.